

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Devarim

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 594 [1833 oder 1834]

הכיא תליגמ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8969

אֵלֶּיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְעַתָּה יִשְׁמָעֵנוּ

פְּלִיטָה

MEGILATH ECHA.

שֵׁשׁ עָשָׂר פְּסָלִים

וְעַתָּה יִשְׁמָעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

פְּלִיטָה

אָב

לְעֵלְיָנָה

וְעַתָּה יִשְׁמָעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ

אָב

שֵׁשׁ עָשָׂר פְּסָלִים

מבוא הספר

שם מחבר המגלה הזאת או הקנות האלה, הודיעו לנו חז"ל (ב"ב י"ר ב'),
באמרם ירמיהו כתב ספרו ספר מלכים וקנות. ואף שמלאנו מאמר אחר (מ"ק כ"ו
א'), והוצא צילקוט ובמדרש רבה, וגם נאמר שהמגלה אשר שרף יהויקים מלך
יהודה היתה מגלת איכה וממגלה הנשרפת אמר הכתוב (ירמיה ל"ו ד'), ויכתוב
צרוך מפי ירמיהו וגו' הרי מוכח משם שלא היתה כתיבת הקנות ע"י ירמיהו אלא
ע"י צרוך? מ"מ נוכל לאמר שאין המאמרים האלו סותרים זה את זה, כי מה
שיחסו הכתיב לירמיהו אין כוונתם על הכתב, רק על סדר המלות והמליצות, ואחרי
שצרוך לא הוסיף על הדברים שדבר ירמיהו ולא הגריע מהם, כמו שאמר צרוך
צענמו מפיו יקרא אלי את הדברים ואני כותב על הספר, כופל זה הלשון שירמיהו
כתבם. וראיתי בהקדמת אדונינו הרמב"מ ז"ל הנקראת אור לנתיבה, שבקש ז"ל
ליישר מאמרם (שנת ב"ב, מנחות למ"ד) שאמרו על השמנה הפסוקים שנחורה מן
וימת משה וגו', אפשר ס"ת חסר אות אחת וכו' אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה
כותב ואומר ומכאן ואילך וכו' כמו שאמר להלן ויאמר צרוך מפיו יקרא אלי וגו',
ואמר אדונינו ז"ל שכונתם בפסוק הזה לסחור קושית המתעקשים אשר שאלו אם
משה כתב כל החורה איך ידבר תמיד בגופים נסתרים וכו' ולכן הביאו ראיה מצרוך
שאמר בפירושו שהוא היה הכותב מפי ירמיהו, ובכל זאת נאמר תמיד בגוף נסתר
כמו וינו ירמיהו את צרוך, ולא נאמר וינו ירמיהו אותי בצמינת הכותב, או ואלו
את צרוך בצמינת האומר אלא מוכח שכן דרכם של הכותבים ספרים וכו' ע"ש. ומי
יחן ואדע כונתו ז"ל! הלא לדעת חז"ל (ולא נמלא שום מאמר בש"ס שמולק ע"ז),
המגלה הזאת אשר כתב צרוך, היתה מגלת קנות כמו שכתבתי למעלה, וא"כ איה
מלאנו בחוכה שום גוף נסתר, נוכח, מ"ב, להקיש ממנה על תורת משה? ויותר
מזאת גם אם נאמר שר' שמעון הזה אשר הביא ראיה מצרוך סדר שהמגלה אשר
כתב צרוך לא היתה מגלת קנות רק שאר נבואות ירמיהו כדעת איזה ממפרשי הפשט
וצראשם הראב"ע והרד"ק כמו שאכתוב לקמן, מ"מ לא נוכל להביא ראיה מזאת,
כי היצטר מהמסתפקים על תורת משה איש האלהים להסתפק גם כן על ספר ירמיהו
ולאמר כי גם ספר ירמיהו מראשיתו עד תכליתו לא כתב צרוך ומה שאמר ויכתוב
צרוך מפי ירמיהו מוסב רק על הנבואות לצד, ולא גם על המעשה והספור צענמו
אשר אירע עם ירמיהו וצרוך, רק אדם אחר כתב המעשה הזה ולכן הוכרח לדבר

חמיד בגופים נסתרים, והדעת הזאת היא באמת דעת הרד"ק, וגם הר"י אברבנאל כתב בפירושו על הפסוק עד הנה דברי ירמיהו (ירמיהו נ"א ס"ד) שבא הפסוק הזה להורות שמכאן ואילך דהיינו כל הפרשה נ"ב אנשי כנסת הגדולה כתבו וכו' ע"ש. וא"כ איך יתכן להתיר ספק מה ע"י דבר אחר אשר גם עליו תנוס הספק? או להביא מופת מה מהדבר אשר בעלמו לדרך המופת הזה? אלא צודאי לא כונו חז"ל לזאת, ולא עלו על לבם להתיר השאלה הזאת. כי אם יבואו השואלים וישאלו קושייתם הכלל, נשיב להם הדברים האלה נוגעים אל הקבלה, כך קבלנו איש מפי איש שכל החזרה כולה משה כתב, והקבלה אין לה עסק במופת כמו שכתב הרמב"ם במלת הגיון שער ח'.

ולכן גם אני אומר על מה שאמרו שכתבת הקנות הית' ע"י צרוך, והמקרא קח לך מגילת ספר מוסב על מגלת איכה, אם קבלה היא קבל, ואם לדין יש השונות רבות בדבר. [א] הכתוב אומר (שם ל"ו ב') אשר דברתי אליך על ישראל ועל יהודה ועל כל הגוים וגו' מימי יאשיהו עד היום הזה, ואנה מלאנו דבר מוזכר מן יעוד על הגוים במגלת איכה? וכבר התעוררו ע"ז החכמים אב"ע והר"י אברבנאל, ומה שתיירץ הר"י אברבנאל שנאמר במגלה, תבוא כל רעתם וגו' ומקרא שישי ושמיית בזה ארבעה וגו', אינו מספיק כלל, ורוח יראהו, כאשר יראה כל איש מבין שהמקרא תבוא כל רעתם, אינו יעוד או תבואה כלל, רק תפלה מהמקורן לאל חי לנקום נקמת עמו, ומקרא שישי הוא מוסב על אדום ולא על כל הגוים. [ב] גם מלאנו (ירמי' מ"ה א') הדבר אשר דבר ירמי' אל צרוך בכתבו את הדברים האלה, הרי אמר בפירושו הדברים האלה שהם הנבואות ולא הקנות. ומה שטען הר"י אברבנאל וז"ל והצונן אמרו דברי ירמי' כי זה מעיר ומגלה אמתת דבריהם שהיא היתה מגלת קנות שהם היו דברי ירמי' ואלו היו דברי נבואות כאשר נבא מהשם לא היה הכתוב קורא אותם דברי ירמי' אלא דברי ה' וכו' ע"ש בפרשה ל"ו. ובמחילת כבודו שגה לראות שיותר נכתב בפרשה הזאת דברי ה' ממה שכתב דברי ירמי' (עיין בפסוקים ד' י"ח, ח' י"א), ורק פעמים נכתב דברי ירמי', ועוד אם נאמר כדבריו שכלות דברי ירמי' אינם מוסבו על הנבואות, במה כלטרק בפסוק הכל' עד הנה דברי ירמיהו שפירושו כנה הכתוב הנבואות בלשון דברי ירמי' וכמו שכתב הוא בעלמו על המקרא הזה. [ג] אם נאמר שכתבת הקנות הית' ע"י צרוך ועליהם אמר הכתוב ויהי בשנה הרביעית היה הדבר הזה אל ירמי' מאת ה' (ירמי' ל"ו א'), וגם אחר כן ויהי דבר ה' אל ירמי' וגו' קח לך מגלה אחרת (שם כ"ז), יקשה למה שמוה בין הכתובים ולא בין הנביאים, הלא נודע מה שכתב הרמב"ם בספרו מורה הנבוכים (חלק ב' פרק מ"א) אחר שחלק הנבואה לארבע לורות אמר שם וז"ל אמנם מה שבא על הנורה ד' כאמרו ויאמר ה' וכו' ויהי דבר ה' אלי, דבר ה' היה כו', וכל מה שבא על איזה מאלה ד' לורות היא נבואה וכו' ע"ש. וא"כ אפרי שנאמר אצל מגלת איכה ויהי דבר ה' וגו' היה להם למנות מגלת איכה בין הנביאים, אלא צודאי שדבר ה' הנאמר פה אינו מוסב על מגלת איכה, רק היא נאמרה בר"הק כמו שכתב הרב המורה (שם פרק מ"ה), וז"ל והמדרגה ב' שימלא האדם כאלו ענין אחד חל עליו וכח אחד התקדש ושימאו לדבר, וידבר בתחמות או בתשבות או בדברי הזהרה כו' וזהו אשר יאמר עליו שהוא מדבר ברוח הקודש, וזוה המין מר"הק חבד דוד תהלים וכו' ושאר כתובים בזה המין מר"הק חזרו, ולזה יקראו כתובים, שהם כתובים ברוח הקודש עכ"ל. ולכן שמו גם מגלת איכה בין הכתובים. מכל מה

מבוא למגלת איכה

שהנבא, כראה לכל, לולא הקבלה, היה יותר טוב לפרש שהדברים אשר כתב
ברוך מפי ירמיה, היה נבואות ירמיה, אשר נבא מנעוריו עד יום מותו. ובעקבות
הפזט הזה דרך באמת הראב"ע, ורד"ק ושאר מפרשי הפזט.

אמנם יהיה איך שיהיה בוראי הקנות האלה מפי ירמיה ילאו והוא קונן אותם,
כי הוא חי בזמן ההוא, ובימיו נחרב עיר אלהינו וכסרף בית מקדשינו. ולכן כל
קורא משכיל אם שקול במאזני שכלו ספר ירמיה, ומגלה הזאת יחד, יראה בהחזקת
מעט איך דומים זה לזה, הן במלות, הן במלימות והן בענין. שם בספר ירמיה
אמר, שלו כל בוגדי בגד (י"ג א') בהסתר למ"ד הפעל כי שרשו שלה, ולא נמצא
עוד כמוהו בשאר ספרי הקודש רק בכולם בהראות למ"ד הפעל כמו לא שלוחי
ודומיהם, ופה במגלת הקנות אמר ג"כ אויביה שלו, שמה אמר עלי לבי דוי (ח'
י"ח) ופה אמר רבות אכחותי ולבי דוי, שמה פחד ופחת ופק (מ"ח מ"ג) ופה פחד
ופחת, שמה שבר בת עמי (וי"ו י"ד, וי"א י"ח) ופה שבר בת עמי (ג' י"א וג' מ"ז ור'
י"ד), שמה מקונן על נביאי השקר (וי"ו י"ד), וירפאו את שבר בת עמי לאמר
שלוש שלום ואין שלום, גם (י"ד י"ג) ואומר אלה ה' הנה הנביאים אומרים להם
לא תראו חרב ורעב לא יהיה כי שלום אמת וגו', ופה נביאיך חזו לך שוא וחפל
ודומיהם רבים, כאשר יראה המעיין בשני הספרים. גם הקנה השלישית אנה הגבר
אף שהכונה בה על כל ישראל בכלל, מ"מ רמו בה ג"כ על עמנו צפרט (ועיין מה
שכתב על המקרא הזה הראב"ע) ומתוכה נראה שכל מה שקונן עליו, אירע לו
באמת, כי ידענו מספרו, שנקשו להרוג אותו, גם שמוהו צבור, ופה אמר לוד נדוני
כלפור, וכן נמתו צבור חיי וגו', אמר בספרו (ט"ו י') לא נשיתי וגו' כלה מקללני,
ופה קונן הייתי שחוק לכל עמי וגו'. לכן אם נאמר שדק מאמר הר"י אברבנאל
באמרו בהקדמתו לס' ירמיה (אף שעדיין אין דעתי נוטה לדעתו, ואין פה מקום
לנארו) וז"ל הנה תמצא שספר ירמיה בכמותו בכתיבה הוא דומה בכמות הכתיבה
לספר תורת מבראשית עד תחילת בא אל פרעה, עיך השוה וחראה שספר ירמיה הוא
כמו ספר יהושע ושופטים בקרוב בכמות הכתיבה דוק ותמצא שבאותו החלק מהתורה
אשר זכרתי תמצא ב"א קרי וכתיב ואמנם בספר ירמיה שהוא בכמותו דומה לזה
כתלואו פ"א קרי וכתיב וכן בספר יהושע ושופטים מ"א קרי וכתיב, ובא א"כ בספר
ירמיה הכפל מהם עכ"ל. אם נדק הרב הזה במאמר הזה נראה ג"כ ההתדמות
במגלת איכה, כי היא מעט הכמות מאוד ובכל זאת מתיי בחוכה ב"ה קרי וכתיב
כל זה יורה כי האמת אחס מה שאמרו, ירמיה שבר מגלת קנות.

ואודות הכלית וכונת המגלה הזאת, על מה נתיסדה ועל מה תקונן,
אחשוב כי אך למוחר יהיה אם ארחיב דברים לסתור דעת קנה האומרים שירמיה
דק לקונן בהם לנד על מיתת יאשיהו המלך אשר הומת מן פרעה נכה מלך מנרים,
כי בהשקפה מעט יראה הדואה טעותם ושגגתם. ומה שנקאו לתלות בדברי חז"ל,
ואומרים שגם המה פראו שמוסב על יאשיהו כי אמרו (מענין כ"ג ב') אר"ש בר
נחמני מפני מה נענש יאשיהו וכו' גחין ושמי' דקא מנדיק דונא עליה אמר לדיק
הוא ה' כי פיהו מריתי פתח ירמיה עליה ההיא שעתא דות אפינו משיח ה' וכו',
גם זאת טעות צידם, כי ממאמר הזה מוכח רק שהם סברו שהיה מקונן גם על
יאשיהו אבל בוודאי בזה גם המה מודים שלא היתה כל המגלה על יאשיהו, והראב"ע
כתב בפירושו על הפסוק הכ"ל יש אומרים כי ירמיה על יאשיהו מקונן וזה אינו נכון
וכו' עכ"ל. ואם תמצאו בדברי הימים (ב' ל"ה ב"ה) ויקונן ירמיה על יאשיהו וגו'
אולי

אולי קנות אחרות היו ונאצדו ממנו באורך הזמן ומרוב העתים, כמו שנאצדו ממנו עוד ספרים רבים לאין מספר כמו ספרי דברי הימים למלכי ישראל ויהודה ודומיהם, אבל דעת ירמיה' היה בזאת המגלה לקונן על חורבן הבית ושריפת העיר, על גלות ישראל ויהודה מארצם, והלכות הרבות אשר עברו עליהם צימים ההם חרב דבר ורעב כאשר נצאו וספרו לנו הנביאים, ומה שקונן קנות חמשה, צודאי לא ע"ד ההודמן ומקרה היתה זאת או להראות כמו ועונם ירו בלשון לחה ובמליכות יקרות ונכבדות, לא כן, רק יראה ככון שחיבר הקנות האלה על זמנים שונים ולרות שונות שעברו על אבותינו, כי הנה ידענו כמו שסופר לנו במלכים ב' ד"ה וצירמיה' שצימי מלכות יהויקים בא נבוכדנאצר מלך בבל ויחן על ירושלים, ויחן ה' צידו את יהויקים ומקנת כלי בית האלהים וגו' (דניאל א' י"א), ונאמר במלכים ב' כ"ד ב') וישלח ה' צו גדודי כשדים וגו' גדודי מואב ואת גדודי בני עמון. אחריו מלך בנו יהויכין ובעת ההיא באה העיר במור ע"י נבוכדנאצר, ונאמר (מלכים ב') ויגל את יהויכין בבבל ואת אס המלך וכסי המלך וגו' גם כל גבורי החיל ואת כל השרים ואת אילי הארץ ואת כל אנשי בית ה' וגו', אחריו מלך לדקיהו ובאה העיר ב' שנים במור עד כי חזק הרעב מאוד ותבקע העיר ויתפשו את המלך ויעורו עיניו ויוליכו אותו בבבל, אחר כן צמח החמישי בשבעה לחודש בא נבוכדנאצר ושרוף בית ה' ויתר ההמון הגלה ויהרוג במשמניהם כבודע, ועוד השאיר ה' שריד ופליט הוא גדליה בן אחיקם אשר הפקיד אותו עליהם, אך קם עליו ישמעאל בן נתניה ויהרוג אותו ורבים אשר אתו, ויצרחו הנשאים מלרימה, א"כ מלאנו שאיזה פעמים היתה העיר במור ובית ישראל בלילה גדולה. ולכן טוב צעיני לפרש הקנות על הזמנים הנ"ל ואומר:

הראשונה כאמרה על גלות יהויקים ויהויכין, כי צימים ההם הוצאו כלי בית האלהים בבבל, כמו שנאמר בגלות יהויכין, ומקנת כלי בית האלהים וגו' ואכל גלות יהויקים כאמר ואת כל אנשי בית וגו' ולכן מקונן ע"י ירו פרש נר על כל מחמדיה וגו' ואמר באו גויים מקדשה אשר לויתה לא יבואו בקהל לך והם עמון ומואב כי מהם ליה ה' לבלתי בוא בקהל ישראל ואכל יהויקים מלינו כחוב וישלח ה' צו גדודי מואב וגדודי בני עמון וגו', ובודאי כשבא נבוכדנאצר על ירושלים וילכדה, הרג גם בהם בחורים ונקים יתרו, לא נשא לזקן וכעד לא חנו (אף אס לא ספר הכחוב מזה, כי אולי לא היתה בפעם הזאת מכת חרב והרג כל כך כמו שהיתה אחר כן צימי לדקיהו). ולכן מלינו בקנה הזאת לפעמים מקראות המורים על הריגת עם ה', אך בגלות שני המלכים האלה לא נשחת העיר ולא נשרף הבית, ולכן לא מלינו בקנה הזאת שום דבר מזה כמו בשארי הקנות, רק הוא מקונן לצד על גלות השרים והעם, כמו שאמר וילכו בלא כח וגו' בחולותי ובחורי הלכו בשבי וגו'. בהשניה מקונן על העת אשר היתה העיר שתי שנים במור החת ממלכת לדקיהו וגם כאשר כלכדה ונחפש המלך, ובאותו הזמן חזק הרעב מאד בעיר, וכן קונן בקנה הזאת לאמותם יאמרו איה דגן ויין וגו' וכן על נפש עולליך העטופים ברעב וגו' אס האכלנה נשים פדים וגו' ובאותו הזמן תבקע העיר ע"י כשדים וכלכד לדקיהו, ע"כ אמר מלכה ושריה בגויים וגו' טבעו בארץ שעריה וגו', וגם יחנן לפרש מלכה על יהויכין אשר היה צבבל עד ימי אויל מרודך. והנה בזמן הזה לא נשרף עדיין בית אלהינו רק נשחת העיר וסומותי' ולכן לא קונן על הבית בזאת הקנה רק על העיר. בהרביעית מקונן על העת אשר נשרף בית אלהינו והוא העת אשר בא נבוכדנאצר ויכל את הכל במכת

מבוא למגלת איכה

הרג ואנדרן ולכן אמר בזאת הקנה כלה ה' את חמתו וגו' וינת את ציון וגו' ואמר
 חס עונך צה ציון לא יוסף להגלותך, כי הזמן הזה היה אחרית הגלות, ומה שאמר
 רוח אפינו משיח ה' וגו' פירושו כמו שכתב הראב"ע שמוסב על נדקיהו, ויותר טוב
 לפרש שמוסב על גדליה בן אחיקם, אשר נהרג ע"י ישמעאל על ידי הסתה מזני
 עמון, ולכן אמר אשר אמרנו בנלו נחיה בגוים, ואם שקראו משיח ה' הרי הכתוב
 קרא לכורש מלך פרס למשיחו לכורש וכו'. והקנה המשיח נראה שחבר אותה בלכתו
 בדרך למנרים או אחר ישיבתם במנרים ימים רבים, ולכן אמר על הר ציון ששם
 שועלים הלכו צו וגו', ואולי חבר אותה בעצור בניהם אחריהם להיות להם למק
 לחנות ולקונן אותה, ולכן אמר אבותינו חטאו ואינם וגו', כי אם מוסב על הדור
 הראשון אשר היו בימים ההם, איך יאמר ואנחנו עונותיהם סבלנו, הלא המה היו
 מורדים באלהים ומאנו לשמוע בקול דברו! אמנם הקנה השלישית אני הגבר, יראה
 שקינן אותה על עצמו מה שאירע לו בימי המלור, ותוכה רנוף דברי מוסר והוכחה,
 והזהרה לאנשי דורו לבטוח בה', כי אם יכאיב וימחץ, גם ידיו תרפינה ועוד ישו
 וירחם כי אל חנון ורחום הוא, וסופה תפלה לאל חי לשלם לרשעים כפעלם וכמעשי
 ידיהם, או יראה שהוא מדבר בזאת הקנה בעד כל איש ישראלי כמו שכתב הראב"ע
 לשפוך לפני ה' שיחו. ואולם אל תבהל על פיך לאמר: לפי מה שכתבתי, תהיה
 זאת נגד דעת חכמינו ז"ל אשר אמרו בימי יהויקים ככתבה הקנה, לא כן! כי הכתוב
 אומר ונוסף בה דברים רבים כהמה, והמה שאר הקנות לבד מאיכה ישבה צדד,
 לדעת חז"ל, וא"כ יש לאמר צד"ק ראה הזמנים הללו ועליהם חבר הקנות.

וטרם תכלה לדבר, אעורר עוד אופן הקורא על איכות הקנות האלה,
 שתי קנות הראשונות דהיינו איכה ישבה, ואיכה יעיב, מתדמות זאת לזאת כי
 שתיהן מיוסדות על כ"צ דלתות ע"ד אלפא ביתא (רק באיכה יעיב סדר המקונן
 הפ"א קודם לעי"ן, והדרש ידוע) וכל דלת נחלקת לג' חרוזות הנחלקות ע"י ג'
 מפסיקים, סוף פסוק אתנחתא וזקף קטן, או סוף פסוק זקף קטן ואתנחתא.
 וכל חרוז מורכב פעם מן ג' ז', ופעם מן ז' ג', ופעם מן ד' ז' מרות. (ואיזה
 פסוקים יולאים מזה הכלל הן בדלתות והן בחרוזות). השלישית דהיינו אני הגבר,
 מיוסד ג"כ על כ"צ דלתות רק כל דלת נחלקת לג' חרוזות וכל חרוז מתחיל ע"ד
 אלפא ביתא, ובא בזאת הקנה ג' פעמים סדר אותיות של אלפ"א בית"א. וכל
 חרוז מורכב על הרוז מן ג' ז' מרות, ומעטים מן ז' ג' ז'. הרביעית דהיינו איכה
 יועס, מיוסדת גם כן על כ"צ דלתות ע"ד אלפ"א בית"א (ופה סדר ג"כ המקונן
 הפ"א קודם לעי"ן) רק כל דלת נחלקת לב' חרוזות (יפסוק אחד יולא מן הכלל סודו
 טעם קראו למו שהוא הולך ע"ד השתי הראשונה) וכל חרוז מורכב פעם מן ג' ז'
 ועל הרוז מן ג' ז', וגם מן ז' ז' מרות. החמישית דהיינו זכור ה' וגו', מיוסדת
 ג"כ על כ"צ דלתות, אבל לא ע"ד אלפ"א בית"א, וכל דלת נחלקת ג"כ לשתי חרוזות
 כהרביעית, וכל חרוז מורכב ג"כ מן ג' ג' או מן ג' ז' מרות.

כזה ראיתי להקדים להקורא טרם כנבוא אל פרטות הביאור ואלהים אמת יורני
 מדרכיו וינחני בדרך האמת.

ברלין בחדש אייר תקמ"ח לפ"ק.

אהרן בהרבני הרופא מו"ה רר
 וואלף זצ"ל מהאלללי.

מגלת איכה א

תרגום אשכנזי עו

א (א) **איכה** וישבה בדרך העיר
 רבתי עם היתה כאלמנה
 רבתי בגוים שרתי במדינות
 היתה למם: (ב) בכו תבכה בלילה
 ודמעתי על לחיה אין לה מנהם

א (א) אך! וויא ליענט זיא זאך
 איינזאם, דיא שטארט!
 דיא פאלקרייכע — איינע פער-
 לאססענע וויטווע נון! פירסטין
 דער פֿעלקער, לענדער בעי-
 העררשערין! אך זיא איזט נון
 צינזבאר! (ב) זיא וויינט אין
 שטיללער נאכט, איהרע וואג-
 גע נעצט דיא הייסע צעהרע,
 קיינער טרעסטעט זיא פֿאן אל-
 לען

מכל

ר ש י

א (א) **איכה** ישבה בדד. ירמיה כתב ספר קינות היא המגילה אשר שרף יהויקים על האש
 אשר על האש והיו בו שלש אל"ף ב"תות איכה ישבה איכה יעיב איכה יועם טוב
 הוסיף עליו אני הגבר שהוא שלש אל"ף ב"תות שנאמר ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה שלש
 כנגד שלש: בדד. גלמוד מיושניה: רבתי עם. יו"ד יתירה כמו רבת עם שהיה עמה רב. יש מדרשי
 אגדה הרבה ואני באתי לפרש לשון המקרא כמשמעו: היתה כאלמנה. ולא אלמנה ממש אלא כאשה
 שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה: (ב) בכה תבכה. שתי בכיות על שתי תורבניות: בלילה.
 שהמקדש ושרף בלילה דאמר מר לעת ערב הכיתו בו את האור. ד"א בלילה לילה של בכיות
 מרגלים בט' באב גרמה להם. ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה עמו: ודמעתי
 על

ב א ו ר

א (א) **איכה**, לדעת רד"ק שרשו אך והה"א נוספת, ולדעת קל"ת המלה מורכבת מן אך
 וכה ולכן מלאכה לפעמי' עם כ"ף כפולה כמו איכה אוכל, והוראתה פעמים
 על תכונת הדבר, כמו איכה יעבדו הגוים, או רק לתמיה', או כמו אנה כמו לכו וראו איכה
 היא (מלכים ב' ו'): בדד, שם נופל על זכר ונקבה, (הראב"ע), ובאמת תואר הפעל הוא ולזאת
 לא ישתנה לא בזמן ולא במספר: רבתי, היו"ד נוספת וכן שרתי ולכן הנגינה מלציל, וטעם
 רבתי הראשון לשון רבוי, והשני לשון גדולה. והנה הנגינה אשר שמה טעם רביע על בדד
 המפסיק פחות מטעם ז"ק על מלת עם, ע"כ דעתה בשעור הכתוב שמאמר רבתי עם מוסב
 על מה שלמעלה ממנו, ולא על מאמר היתה כאלמנה דאל"כ לריך להיות המפסיק הגדול
 במלת העיר או בדד, ושעור הכתוב לפ"ז ע"י ישיבתה בדד היתה כאלמנה כי דרכן לשבת
 בדד, ובפרטות בארצות המזרח כוודע. או יאמר שמאמר רבתי עם מוסב על שתייהן ותהיינה
 דלתות המקרא מקבילות כזה:

איכה ישבה בדרך, העיר רבתי-עם
 — היתה כאלמנה —
 רבתי בגוים היתה למם
 — שרתי במדינות —

כאלמנה, ולא כאלמנה, כי אז נשחת יופי המליכה, שהרי אלמנה אין ההפך מן רבתי עם
 רק הראויה היתה לשכולה, כי הוא התואר על האשה שמתו בניה וכן הוא עפ"י משל התואר
 על עיר או מדינה שמתו יושביה, ושייך שפיר מתחילה היתה רבתי עם (פי' רבת בנים) ועתה
 היתה לשכולה, אבל שם אלמנה הונח ע"פ משל על עיר או מדינה שמת מלכה, כמו שהונח
 על האשה שמת בעלה, וכן כתב הראב"ע ב"שעיה"ל וטרפת אלמותיך, חסרון המלכות ע"ש,
 ולכן אמר כאלמנה, כלומר שהיא עזובה ונעלבת מבניה כאלמנה עזובה ועלובה מבעלה.
 והנן זאת! למם, לפי מה שכתבתי במ"הס שהקוה הזאת היתה על זמן יהויקים ויכניהו,
 נכון הוא מה שאמר למם, כי עדין לא נחרבה העיר רק היתה תחת ממשלת ובוברנאלר מלך בבל:
 (ב) בלילה, מרוב צערה אין לה מנוח לישן רק היא בוכיה תמיד אף בלילה ודמעתי תמיד
 על לחיה. וטעם התרגום (שטיינזער נאכט) כמו שכתב רש"י שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה
 עמו, כי קול יללה בלילה יורד אל חדרי בטן, והוסיף המקוין בכל זאת היא אין לה מנוחם
 מכל

תרגום אשכנזי

מגלת איכה א

מכל-אֶהְבִּיהָ כָּל-רַעִיָּה בְּגָדוֹ כֹּה
 הָיוּ לָהּ לְאֵיבִים: (ג) גָּלְתָה יְהוּדָה
 מֵעַנִי וּמֵרַב עֲבֹדָה הִיא יֹשְׁבָה
 בְּגוֹיִם לֹא מִצָּאָה מְנוּחַ כָּל-
 רֹדְפֶיהָ הַשִּׁיגוּרָה בֵּין הַמְצָרִים:
 (ד) דַּרְכֵי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת מִבְּלִי בְּאֵי
 מוֹעֵד כָּל-שַׁעְרֶיהָ שׁוֹמְמִין
 כִּהְנִיחָה נְאֻמִּים בְּתוֹלְתֶיהָ נוֹגֹת

לען איהרען בווהלען, אללע
 איהרע פריינדע פיעלען אב,
 אונד וואנדעלטען אין פיינדע.
 (ג) דורך עלענדאונד טריבזאל
 פאן איהרער היימאטמה פער-
 טריעבען, ווילל יהודאאונטער
 היידען גערן זיך זעטצען, קאן
 אבער קיינען רוהעארט ערריי-
 כען; דיא פערפאלגער עראיי-
 לן זיא אדער גרענצע. (ד) פער-
 אדעט ליעגען ציון'ס שטראס-
 סען, פאן קיינעם בעזוכט צור
 פעסטליכען פייער, דיא טהא-
 רע מענשען = לעער; פריע-
 סטער זיפען, מערלען יאמ-
 טערן

והיא

ר ש י

על לחיה - מחוק שהיא בוכה תמיד: כל רעיה. אהבניה: (ג) גלתה יהודה. מארלה: מעוני.
 מחמת עוני: ומרוב עבודה. שהכזירו עליה כשדים: היא ישבה בגוים. ובמקום שגלתה וישבה
 שם לא מצאה מנוח: בין המצרים. שיש גובה מבאן ומכאן ואין מקום לנוח: מצרים. גבולים
 של שדה וכרם. ומדרש אגדה בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב: (ד) באי מועד. עולי
 רגלים: נוגות. לשון יגון ואין שורש בתיבה אלא הגימ'ל לבדה:
 (ה) שלו

ב א ו ר

מכל אף מן אותן אשר היו אוהבניה: בגדו, השורש הזה יאמר על המשקר בבטח חזרו או
 שהבטיח לו לעשות טובה מה או להיות אוהבו, ולבו כל עמו ומהשורש הזה יאמר ג"כ בגד
 (וזיך קלייד, געוואנד) ולדעתי הוראתם מתדמה בזמן, דהיינו שמתחפש ומתכסה בגד חניו
 לכלתי ראות את אשר עם לבבו, וכן יאמר הלועז (פערשענטען) כלומר שכסה את הדבר ויפרוש
 השמלה עליו: (ג) גלחה, זכר ונקבה כישראל ומצרים (הראב"ע) וטעם מ"ס מעוני כטעם בעבור
 כמו מחמת אחרך יעקב וגו' כלומר מרוב העבודה בארלה לריך יהודה לגלות מארלה, וגם יתכן
 לפרש טעם מ"ס שעל דרך יחס הגבול שממנו גרידא כלומר יהודה נסה וברח מהעוני ומעבודה
 אשר הכזירו עליו הגוים בארנו: ישבה, הנכון שהוא מננין התנאי ונקשה (אפסטטיך), כי אם
 תפרש כדעת המפרשים בניין הגוזר לא ידעתי מה טעם כל רודפיה השיגורה בין המצרים כי
 בזה יאמר במירוש שעדיין לא ישבה בין הגוים, ולכן נראה שיעור המקרא, יהודה מעוני ומרוב
 עבודה נקשה לשבת השקט בגוים, אבל לא באה אל מקום המנוחה הזה כי כבר השיגורה אויביה
 על הגבול טרם יכלה לבא בארץ הגוים, ויתכן שנון המקוון בזה על שנקשו מלכי ישראל לבטוח
 במצרים ובאשור וחיל מלך בבל המניעם מזה, כנראה מתוך ספרי הקודש. וטעם לא מצאה, לא
 השיגה כמו ואם לא מצאה ידו וגו' (ויקרא כ"ב כ"ח), וטעם מנוח מקום מנוחה כמו שמינינו ולא
 מצאה היונה מנוח לכך רגלה: המצרים, הנכון היות שראו מלך והוא בלשון ח"ל דינא דבר
 מלרא וטעמו גבול, וכן תרגם המתרגם הכשדי בין תחומיא: (ד) דרכי, דרך משמש בל"ז ובל"ג
 ורבים נמוהו, וטעם מועד ב"המק, או ימים טובים, וטעם אבילות ע"ד משל חריבות ושואות
 וכן שוממין: שעריה, שהיו לפנים מלאים אנשים ובפרטות בעת מועד, בעבור שרוב התאספס
 יחד ושיבתם והליכתם היה בשער העיר וגם מקום המשפט היה שמה, והנה עתה שוממין מבלי
 אדם. וטעם כהניה נאמרים לפי שתמו באי מועד ואין להם להחיות את נפשם כי המה אשי ה'
 יאכלו, והבחולות מלעשרות לפי שהן יולאות במחולות במועד: נוגות, שראו יגה והנו"ן מנפצל
 והראוי

מגלת איכה א

חרגום אשכנזי עז

והיאמר לה: (ה) היו צריה לראש
איביה שלו כי יהוה הוגה על-
רב פשעיה עולליה הלכו שבי
לפני צר: (ו) ויצא מן בת ציון
כר הדרה היו שריה כאילים
לארמזאו מרעה וילכו בלא דכח
לפני רודף: (ז) זכרה ירושלים
ימי עניה ומרודיה כל מהמדיה
אשר היו מימי קדם בנפל עמה
ביד צר ואין עוזר לה ראוי

מערן: אונד זיא - איזט זוך
זעלבסט צור לאסט, (ה) איהרע
פיינדע אבער שווינגען זוך עמם
פאר, איהרע ווידערזאצער
לעבען גליקלך, (פ) אים עוויגען
קעממט איהר דיעזע קרענקונג
אום איהרער מוסעטאטען
מענגע וויללען אינדעב זא מאג
כער טיראן איהרע שפרעסלינג
גע געפאנגען פאר זוך הער
טרייבט. (ו) יא, ציון'ס הערר-
ליכקייט איזט נון גאנץ דאזיין,
איהרע פירסטען גלייכען הא-
געריגען רעהען דיא קראפט-
לאז פאר דעם יענער פליעהען.
(ז) איזט אין איהרען יאמסער-
פאללן טאגען, דענקט ירושלים
אן דאז פערנאנגענע וואהל-

צרים

מפת קרי

לעבען צוריק - איצט, דא איהר פאלק אין פיינדעס האנד געפאללען, אונד גיע אינד
העל-

ר ש י

(ה) שלו. יושבים בשלום: הוגה. הדאיבה והוא לשון יגון: (ו) כאילים לא מלאו מרעה. כאילים
אשר לא מלאו מרעה שאין להם כח לברוח שהחלש כחם ברעב: לפני רודף. כל רודף שבמקרא
חסר וזה מלא שנרדפו רדיפה שלומה ע"כ יסד השייט מלא רודפתי וחסרה שנת גאולי שנת גאולי
באה חסר כתיב: (ז) זכרה ירושלים. בגלותה: ימי עניה. ימי חורבנה שהביאה לידי עוני:
מרודיה. הוא לשון לער כמו וירדתי על ההרים אריד בשימי ואהימה: כל מקמדיה. זכרה כל
טוב

ב א ו ר

והראוי להיות בחולם, ועטם והוא, מוסב על ציון. מר לה, כמו מר לי מאוד (רות א')
כלומר חבלים נפלו לה במרה, או יהיה הטעם והוא, כשתסתכל על עלמה, תהיה ההסתכלות
הזאת מרה לה ותנחר מות מחיים: (ה) היו צריה לראש, תחת כי היא היתה להפך, כי
היא ירדה מטה מטה עד שגם עולליה הלכו בשבי. ומאמר כי ה' הוגה וגו' כמו מאמר מוסגר.
והנגינה מסכים לזאת: שבי, בחסרון הביט' והוא שם כמו את השבי ואת המלקוח או שהוא
תואר הפעל ולא נחסר הביט': (ו) כאילים לא מצאו מרעה, וכשהם בורחי' מלפני רודפם לא
יהיה זה במרוצה קלה כי אם לאט לאט ובלי כח בעבור חולשת הרעב, כן ידמה הליכת השירים
הנחלשים ג"כ מחרב ומרעב ומחסר כל לפני אויביהם, ויכוון המקוון לשמש בלשון הלשון אשר
יוסב גם על השירים גם על האילים, וחרגמונו בל"א כפי הענין: (ז) זכרה, כלל המשך ג'
המקראות הנאים, כזה, אמר המקוון עתה בימי עניה ומרודה ובנפול עמה וכו' זכרת ירושלים
הימים שעברו, וכל הטוב אשר היו לה בלשון הימים, ומתחרט' עתה על החטאים שעשתה בגאון
לבה אשר על קן לנדה היתה וגו' ומתאוה לשוב אחר, אבל בימי קדם בלשון הימים שהיתה
עומאתה בשלויה כלומר זדוניה מסורסמת לכל, אז לא זכרה האחרית שתסובב לה ע"י כך,
ולכן ותרד פלחיה וגו'. ועתה נחקור על פרטי הענינים: ימי עניה, הטעם בימי עניה, וכ'
בנפול מושבת אחרת עמה ועטם מרודיה לראש"ע הוא לשון מרד, והיותה הנכון כפי"י שהוא
לשון לער כמו אריד בשימי, ויהיה לפ"ז שני שרשים בענין אחד, כי כבר מלתוה בגזרת נכ"י
כמו וירדתי על ההרים: ראוה צרים, מוסב ג"כ למעלה, כלומר עתה נראותה שלמים רואים

צָרִים שָׁחֲקוּ עַל-מִשְׁבְּתֵיהֶם:
 (ח) חָטָא חָטָאָה יְרוּשָׁלַם עַל-כֵּן
 לְגִידָה הָיְתָה כָּל-מִכְבְּדֵיהָ
 הַזֵּילוּהָ כִּי-רָאוּ עֲרוּתָהּ גַם-הִיא
 נֶאֱנָחָה וְתִשָּׁב אַחֲזָר: (ט) טָמְאַתָּה
 בְּשׂוֹלִיָה לֹא זָכְרָה אַחֲרֵיתָהּ וְתָרַד
 פְּלָאִים אֵין מִנָּחֵם לָהּ רֵאָה יְהוָה

העלפען מאנג גרויזאמע עם זע-
 העז אונד איהרער פֿערניכטונג
 העהנענד זיך פֿרייען. (ח) וואָהל
 כּוּם ירושלים געזינדיגט האָבען
 דאָס זיא דער אַכגעוואַנדערטען
 איינער גלייכט, דערן אַנבעטער
 זעלבסט זיא העראַכגעוויירדיגט
 דיאוויל זיא איהרע שאַנדע
 זאָהען. איטצט בעווייפֿצט זיא'ס
 אונד קעהרטע גערן צוריק;
 (ט) אַלס אַכער איהר אונג
 פֿלאַטה אַן איהרעם זוימע
 האַפֿטעטע, דאָ בעראַכטע זיא

דיא צוקונפֿט ניכט; דאָרום פֿיעל זיא זאָנדערבאַר אונד נייעמאַנד טרעסטעט. אַך עוויג
 גער!

ר ש י

טוב מזמדיה שמימי קדם: שחקו על משבתיה. שחקו על שבתת משושה חגה חדשה ושבתה. ומדרש
 אגדה דורשו בלשון אחר שהיו שובתין בגולה בשבתות וימים טובים ושומטים בשביעות והיו האומות
 משחקים עליהם ואימרום שוטים בארמנם לא שמתם ועכשוו בגולה תשמו. בארמנם לא שמתם
 ועכשוו בגולה תשארו: (ח) לנידה. לגולה לשון נעווד אישומב"ר בלעז (והוא עמוספֿאיר, בעווע-
 גען, חן בעוועגונג גערטטהען). ערותה. קלוונה: נאנחה. לשון נפעלה שוש"ריר בלעז.
 (סאופירע"ר, זייפלען) שמעו כי נאנחה אני הוא שם דבר שיספיר"רא (סאופירערע, חיינע
 זייפלענדע). (ט) טומאתה בשוליה. לשון גנאי הוא דם נדותה ניכר בשוליה בגדיה כלומר
 חטאתיה גלויין הרבה עשאתן בגלוי: לא זכרה אחרייתה. כשהיו חוטאין לא נתנו לב מה תהיה
 אחרייתה

ב א ו ר

את מפלתה והמה שמחים ושחקים על זאת, וטעם כנוי נקבה של ראוה, מוסב על הנפילה
 זכר כי כן דרך ל"הק לשמש בלשון נקבה תחת אשר ישמש הלועז בטומטום (נייטרוז) כוודע:
 משבתה, הנפרד משבת, והונח השורש הזה על הפסק הדבר ובטולו וכן תרגמו הכסדיי חייבו
 על טובהא די פסק מניניהא: (ח) חטא חטאה, אמר המקונן אין ספק שחטא גדול חטאה
 אשר על כן לנידה היתה וכו': לנידה, בעבור היו"ד פי' רש"י לגולה לשון נעווד, וראב"ע
 מלשון מנוד ראש, והנכון כפשוטו לנדה דוה והנת תחת הדגש, כי כן נראה מהמשך המקרא
 שאמר להלן טומאתה בשוליה וכו' כי ראו ערותה וכו' וטעם המשל כמו האשה אשר לא תלניע
 לבת בימי נדת דותה, אבל דמה ניכר בשוליה בגדיה, תהי' לבו ולקלון עי"א חף בעיני מכבדיה
 כי ראו טומאתה בה, כן ירושלים ע"י טומאת זדוניה שעשתה בפרסום רב הסנה מעמדה הרע
 באין עוזר ובאין מנחם לה, ועתה גם היא דהיינו ירושלים מכרת זאת ונאנחה על העבר. או
 יאמר שגם היא מוסב על הנדה זכר כלומר גם הנדה זאת נאנחה עתה וכו' וכמו כן ירושלים,
 והענין אחד. הזילוח, ענינו בזיון וקלות, ושרשו זול, והוא ההפך מן יקר הערך כמו שמלינו
 מוליא יקר מזולל, ובא פה דגש בזיון תמורת הנח כי הראוי הזילוח בלויי בה"א: נאנחה,
 לשון נפעלה שושפיר בלע"ז (והוא סופירע"ר, זייפלען בל"א, כלומר שהיא העבר מנסעל לוקבה
 נסתרת ולכן הנו"ן בשיא) שמעו כי נאנחה אני הוא שם דבר שיספיר"רא (ל"ל סופירע"ר בל"א
 חיינע זייפלענדע, כלומר הבינוני לנקבה ולכן הנו"ן בקמץ) מרש"י: ותשב אחור, פניה (הראב"ע)
 ויהיה כמו ותשיב והדומה לו וש' ה' אלהיך את שנותך, או יפרש שהיא עומד ופרושו שהיא
 התנועעה לאחור מחרפת מכבדיה, אמנס הכ"י ישיא כרסהו לשון תשובה, ונראה עוד שהיא
 מבניין התנאי, וכדמחירגם בל"א: (ט) פלאים, תואר הפעל יידה, מלשון והפלא ה' את
 מכותך שהיתה ירידתה למעלה מן ההרגל: ראה ה' את עניי, אחר שאין לי מנחם באנשים
 ראה

מגלת איכה א

תרגום אשכנזי עח

אֶת־עֵינַי כִּי הִגְדִּיל אוֹיֵב: (י) יָדוּ
פָּרַשׁ צָר עַל כָּל־מַחְמְדֵיהָ כִּי־
רָאִתָּה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשָׁה אֲשֶׁר
צִוִּיתָה לֹא־יָבֹאוּ בִקְהַל לָךְ:
(יא) כָּל־עַמָּה נֶאֱנָחִים מִבִּקְשֵׁים
לֶחֶם נִתְּנוּ מִחַמְדֵיהֶם בְּאֹכְלֵי
קֶהָשִׁיב נַפְשׁ רָאָה יְהוָה וְהִבִּיטָהּ
כִּי הֵייתִי זוֹלָלָה: (יב) לֹא אֵלֵיכֶם
כָּל־עֲבָרֵי דַרְךְ הִבִּיטוּ וְרָאוּ אִם־

גער! זעהע דוא מיין עלענד!
דען דער פֿינד ניממט אונאויפֿ=
הערליך צו! (י) שאָן לעגט ער
האַנד אָן איהרע קאַסטבאַר=
קיימען, אונד אין איהר הייליג=
טהום זעהט זיא באַרבאַרען
דרינגען, פֿאַן דענען דוא איהר
בעפֿאַהלען: „ניע קאַממען
זיא אין דיניע פֿערוואַמלונג“.
(יא) איהר אייגענעם פֿאַלק
אַבער וויממערט נאָך באַראַד,
גיבט זיין ליעבסטעס גערן פֿיר
עכסען הין, דאָ לעבען נור זיך
צו ערהאַלטען. אָ! עוויגער!
שייע הער אונד זעהע, וויא
העראַב געוויירדיגט איך בין!
(יב) ניע אָ איהר וואַדערער
אַללע, ניע איזט זאַלעעס אונגליק איך בעגענגעט. שויעט נור הער אונד זעהט, אָב איך
דער

יתירו' ל' זעירא י"ש

ר ש י

אחריתה לפיכך ותרד פלאים יודתה נפלאות פלאי הרבה. שהכל פלאים שאירע לה מה זלז
אירע לכל עיר: (י) ידו פרא כר. עמון ומואב: אל כל מחמדיה. ספרי תורות שנאמר
נהם הנחמדים מזהב הכל נפשו לבו כסף וזהב והם נפנים על ספרי תורות כדי לשורסם
לפי שכתוב בהם לא יבא עמוני וגומר: אשר כוונת לא יבואו בקהל לך. אלו עמון ומואב:
(יב) לא אליבם. לא תהיה כלרה הזאת עוד על עובדי על דת אמרו חכמים מכאן לקובלנא
י"ז

ב א ו ר

ראה אהה ה', כי האויב הגדיל כלומר בכל יום ויום יתרבה ונוסף אחרים על שונאיו, או יתכן
שפעל הגדיל מוסב על עניי, כלומר ראה ה' את עניי אשר אויב הגדיליהו, ואמר המקוין
בלשון מדבר בעדו או שהוא מדבר בשם עמו, או שהוא מקוין על עמו כעל עלמו, או מפני
שהוא נכלל בנרת עמו: (י) כי ראתה, הראש"ע והר"י עראמה דחקו לפרש מלה כי כה,
והנכון שבא לאמת כדרכו לפעמים, וטעם ההמשך, לפי שזכר מחמדיה, זכר המקדש שהוא
הנחמד מכלם, וגם נאמר שמקרא מסורס הוא והראוי ראתה כי גויים וכו': גויים, הם עמון
ומואב כמו שנאמר לא יבא עמוני ומואבי וגו' ועיין מזה במ"הם: צויתה, הה"א נוספת וטעם
לך, על השם ב"ה כדכתיב לא יבא וגו' בקהל ה'. או יאמר שהה"א של כוניתה נגוי לנקבה
אף שהיא רפה כי כן מלינו ויקרא לה נובח בה"א רפויה וטעם לך על העם: (יא) כל עמה,
יקוין שהנחמדים ביד האויב וביד עמה אין כל להמיות נפשם, רק מרעב ומחוסר יזים ליתן
כל מחמדיהם באוכל: זוללה, תרגומו גרגניתא וכן פי' הראש"ע מלשון זולל וסובא. והיות
נכון שהוא לשון זלות וציון כמו הזלילה דלעיל. ואפשר שכוון המשורר לשתי הכוונות האלו יחד
מה שאין בידינו לחברם יחד ג"כ בל"א: (יב) לא אליבם, לא תהיה כלרה הזאת עוד (גמרא
ורש"י וראש"ע) וכחב עוד בשם י"א שהוא לשון אלה, וכן נראה דעת התרגום שכתב אשכנזית
לכון וכו'. ויתכן שטעמו לא הגיע אליבם כלומר אתם עובדי דרך מגוי אל גוי וממלכה לממלכה.
אשר ראיתם הרבה מקורות הבאות לעולם, אבל כואת אשר אירע לי לא ראיתם עוד, כי
הביטו

יֵשׁ מִכְאוֹב כְּמִכְאֵבִי אֲשֶׁר עוֹלָל
 לִי אֲשֶׁר הוֹגָה יְהוָה בְּיוֹם חֲרוֹן
 אַפּוֹ: (יג) מִמְרוֹם שְׁלַח־אֵשׁ
 בְּעִצְמֹתַי וַיִּרְדְּנָה פֶּרֶשׁ רִשְׁתִּי
 לְרַגְלֵי הַשִּׁיבְנֵי אַחֲזֹר נְתַנְנִי
 שׁוֹמְמָה כָּל־הַיּוֹם דָּוָה: (יד) נִשְׁקַד
 עַל פְּשָׁעַי בִּידוֹ יִשְׁתַּרְגֵּוּ עָלַי
 צוֹאֲרֵי הַכְּשִׁיל כִּהְיִי נְתַנְנִי אֲדָנִי

דער וואונדען איינע, מיינער
 וואונדע גלייכט; דיא דער
 עוויגע מיר געשלאגען, דיא ער
 מיך אס טאגע זיינעס גריממעס
 פיהלען ליעס? (יג) פֶּאָן אָבען
 הער שליידערט פֿייערסגלוטה
 ער אין מייין געביין, הא! וויא'ס
 דא וויטהעט, אונטען לענט ער
 מיינען טריטטען נעטצע איין,
 צייכט מיך ריקלינגס גיעדער,
 איבערלעסט מיך דער פֿער-
 צווייפלונג, דעם קוועהלענדען
 שמערץ איממערדאר. (יד) מיי-
 נער זינדען דיררעם יאך בליהט
 שנעלל אין זיינער האַנד, דיא

בידי

צווייגע פֿערפלעכטען זיך, אומווינדען מיינען האַלו; זאָ שוועכט ער מיינע קראַפֿט, אונטער-
 ווירפֿט

ר ש י

מן התורה ראו מה עשה לי הניעו וראו וגו': אשר עולל. אשר נעשה לי: אשר הוגה ה'.
 אותי ביום חרון אפוגם זה לשון יגון: (יג) וירדנה. וירד אותה וישבר אותה ע"י ידו ויסורין
 לכך ה"ן דגושה לפותרו בלשון יחידית כמו יעשה יכרסמנה ירונה שהעלם לשון נקבה כמו
 דאת אומר העלמות היבשות שבר כל אחת ואחת. ד"א וירדנה כמו וירדהו אל כפיו הריק את
 המוח גורר ורודה המוח מתוכו: (יד) נשקד על פשעי בידו. אין לתיבה זו דמיון במקרא ובלשון
 ארמי של פסיקתא קורין לדרבן מסקדא מלמד הבקר ואומר אני נשקד פוי"נטרינט בלעז (זה
 פאינטער, סונקטירען, בעלייכנען דורך שטייכע) נקודים מנומרים ומסומנים היו פשעי בידו
 של הקדוש ברוך הוא לזכרון לא נשכח מניינם ותשלומיהם: ישתרגו. נעשו קליעות קליעות ועלו
 על

ב א ו ר

הניעו וראו וגו': עולל, נעשה לי, (רש"י), כוונתו להורות שהוא מתכונת (פאסיין) והוא מבנין
 הכבד שלא זכר פועלו. כי אם היה מתכונת (חקטיין) לריך להיות הלמ"ד בליוי: (יג) ממרום,
 כלומר הקיפני ברעות מכל כד כי ממעלה שלח אש בעלמותי, ומתחת פרש רשת שלא אובל
 לברוח, ועי"ז נתנני שוממה כל היום כלומר תמיד: וירדנה, שב על האש כי ימלא בלשון
 זכר וכו' וטעמו כמו לא תרדנו בפרך (הראב"ע), וטעם כנוי הנקבה על כל אחת מהעלמות,
 כי עלם על הרוב לשון נקבה היא: שוממה, כאדם המשתומם מבלי דעת מה יעשה, והוא
 לשון ריקות דהיינו ממחשבות רעיוניו (בעשטיירלט, בעטייבט, פֿערלווייפֿעלט), וטעם דוה לשון
 חולי וצגלת יסורין: נשקד, אין לו ריע במקרא ופתרונו לפי מקומו נתחבר ונתקשר, וכן בלשון
 חז"ל בלבא בסקדא וגדיא בסרכא מרקד. ורש"י כתב נשקד פאינטער בלעז נקודים ומסומנים היו וכו'
 ישתרגו נעשו קליעות קליעות, מלשון המשנה אין משריגין את המעות עכ"ל, ולדעת הראב"ע
 ושאר מפרשים ענינו נמהר כמו צאי"ן ימנית, ויתכן לפ"ז לומר שעור המקרא כך, טעם עול הוא
 כמו עוללות, כי כן נאמר עולל ויונק גם עול ימים על קטן צימים, וטעם ישתרגו מלשון ובגפן
 שלשה שריגים, ושעורו עוללות פשעי תמיד הם בידו עד אשר הבשילו והגדילו והשריגים נאחזו
 זה בזה ועלו על לוארי כדרך הגפנים לאחזו ולעלות בעץ גבוה למעלה. ובתרגומו הלכנו ע"פ
 הטעם אשר שמענו מפי הנגיד התורני מו"ה דוד פריעדלענדער נר"ו אשר אמר שטעם עול
 כמשמעו דרבן, ויאמר הכתוב, כי עול פשעיו שמונת על לווארו אף שהוא עץ יבש הגה בידו
 של הקב"ה הפשוטה לאום עליו העול הזה, היה למקל שקד לנין מהר והשריגים והענפים
 הסתננו

מגלת איכה א

תרגום אשכנזי עם

בִּידֵי לֹא-אוּכַל קוֹם: (טו) סְלָה
כָּל-אֲבִירָיו וְאֲדָנָי בְּקִרְבֵי קָרָא
עָלַי מוֹעֵד לְשֹׁכֵר בַּחֲזָרֵי גַת-דָּרֶךְ:
אֲדָנָי לְבַתּוּלָת בַּת-יְהוּדָה:
(טז) עַל-אֱלֹהֵי אֲנִי בּוֹכִיה עֵינָיו
עֵינָי יִרְדָּה מִיָּם כִּי-רָחַק מִמֶּנִּי
מִנְחָם מְשִׁיב נַפְשֵׁי הָיוּ בְּנֵי

ווירפֿט מיך ענדלאָזעם דרוקע!
(טו) טריטט אַלע מיינע שטאַר-
קע מאַננשאַפֿט אין מיר נייע-
דער, אונד פֿערקיןדעט פֿרֿיי-
דענפֿעסט ביים אינטערגאַנגע
מיינער יוגענד, אַלס טראַטע
איינע קעלטער ער, דער יוג-
פֿרייליכען טאַכטער יהודה'ס.
(טז) אַך! היעריבער וויינע איד,
צערפֿלייסט אין טהרענען מיין
אויג; דאַס קיינער מיר טראַסט,
מוטה מיר קיינער צושפּרעכען
מאַג, ווען מיינע קינדער פֿער-
גע-

שוממים

ר ש י

על כוארי לשון משנה אין מזרגין את המעות: (טו) סלה. רמס ורפס לשון סולו סולו המסילה: קרא עלי מועד. יעידת גייסות לכא עלי ורבותינו דרשו מה שדרשו תמוז דההוא שחא מלוי מלאה של שנה שנייה ללאתם ממלרים לכך אירע חזרתן של מרגלים ליל תשעה באב שעליה הוקבעה בכייתן לדורות: גת דרך. לשון הריגה כמו סורה דרנתי לכדי כדורך ענבים להוליח יונס כך רמס אנשיט להוליח דמס: (טז) עיני עיני. כלומר תמיד עיני יורדה

ב א ו ר

הסתכנו זה בזה בעלותם סביב לכווארו, עד שאי אפשר לו בשום פנים להסיר העול הזה מעל כווארו רק כאלו יהיה עם תמיד, וזה טעם אמרו אשר לא אוכל קום: בידי לא אוכל קום, הוקפה למפרשים טעם הסמוך בלתי נסמך, ולכן כתב הראב"ע שגם אחר מלת בידי אשר וכו', אמנם הנכון כי הוא מיופי המליצה בל"ע לחזר יחד ב' או ג' מלות שהם חלקי מאמר אחד ולעשותם לשם אחד, דהיינו לסימן הענין אשר הוא מורה עליו, כמו ואדירי כל חבלי נס, וכן הענין שה המאמר לא אוכל קום נעשה לשם אחד בבחינת ענינו שהוא אחד ונסמך ח"כ עליו בידי נישם ההלטרפות, וכאילו יאמר בל"ח (חן דיו הענדע דעס ניכט ווידעראויפקהענט) ומעתיקי האומות שלחו ידיהם בפסוק הזה על לא דבר: (טו) סלה, רמס ורפס לשון סלו סלו המסילה (רש"י): קרא עלי מועד, י"ט, ושעור המקרא כך, כל כך היו שמחים בשבירת בחורי, כאלו גת דרך וכו' כלומר כאלו היה דם בחורי הנהרגים, דם ענבים בגת אשר דרכם אז לענות הידד הידד בשעת הדריכה ולשמות, וכבר מנחנו זה המשל (בישעיה ס"ג) סורה דרנתי לכדי. וטעם לשזור, נעבור שבירת בחורי: לבהולח, סמוכה אל בת ובת יהודה כל השנט או כל העם, והבהולה ירושלים, (הראב"ע), ולמ"ד לבתולת היא למ"ד התכלית. ולדעת התרגום הבשדיי ורש"י אשר אמרו שמוסב הדריכה על הריגת הבתולות לא ידעתי לפרש הוראת הלמ"ד הזאת, כי לא מנינו פעל דריכה עם הלמ"ד: (טז) על אלה, על כי רחק ממני מנחם, ואפשר שטעם על אלה מוסב למעלה ולמטה, כי ענין רחק ממני מנחם הוא מה שקונן כבר במקרא הקודם, שהם שמחים לאדו כניוס מועד: יורדה, פעל ירד בקל עומד ואומר על דרך משל על רבוי הדמעות כאלו העין עלמו נמס ויורד לחון, ונחל במים ועין לשון וקנה היא על הרוב: היו בני שוממים, כבר ספר זאת כמה פעמים ולכן הנראה שמוסב למעלה, אני בוכיה על כי רחן ממני מנחם נעת שהיו בני שוממים אשר כי גבר אויב וכן מתורגם בל"ח. ויתכן עוד לפרש מה שאמר רחק ממני מנחם אין פירושו בשעת מפלתו, כי גם זאת כבר קונן, אבל פירושו שרחק ממנו כל מאומה אשר בו תתנחם נפשו לאמר תהי נא זאת נחמתי בעיני, רק הכל לוקח ממני ובמה יתנחם. והוסיף עוד לקונן, אם אתנחם בבני לאמר כללם אחיה והמה יקחו את נקמתי, הלא

תרגום אשכנזי

מגלת איכה א

געהען דורך פֿינדעס איבער-
מאַכט, (יז) אומזאָנסט רינגט
ציון דיא הענדע ניכט איינער
צייגט זיין ביאלייד איהר; דען
דער עוויגע איזט'ס דער יעקב
מיט גרויזאמען אומגעבען,
ירושלים זאָללטע צום שוויזאל
איהנען זיין. (יח) ער איזט גע-
רעכט דער עוויגע! דען אונגע-
האַרזאם וואָר איך איהם. הערט
עס איהר פֿעלקער אַללע אונד
זעהט מיינע ליידען, מיינע יוג-
לינגע, מיינע מעדען אין
דיא שקלאַפֿערייא געפֿיהרט!
(יט) זאָללט' איך מיינען פֿרייג-
דען רופֿען? אַך זיא האַבען מיך
געטיישט! מיינען פֿריעסטערן?
מיינען עלטעכטן? אַך זיא פֿער-

שׁוֹמְמִים כִּי גַבַר אֹיֵב: (יז) פֿרשׂה
צִיּוֹן בִּידֵיהָ אֵין מְנַחֵם לָהּ צוֹרָה
יְהוָה לִיעֲקֹב סְבִיבּוֹ צִרְיוֹ הִיתָה
יְרוּשָׁלַם לְגָדָה בִּינֵיהֶם:
(יח) צִדִיק הוּא יְהוָה כִּי־פִיהוּ
מְרִיתִי שְׁמַעוּ־נָא כָל־עַמּוּם
וּרְאוּ מַכְאֲבֵי בְּתוֹלְתַי וּבַחֲוָרֵי
הַלְכוּ בַשָּׁבִי: (יט) קְרֵאתִי לַמְּאֲהָבֵי
הַמָּה־רְמוֹנֵי כְּהַגִּי וּזְקַנֵי בְּעִיר גּוֹעוּ
כִּי־בִקְשׁוּ אֶכֶל לָמוֹ וַיִּשְׁיבוּ אֶת־

נפשים

העמים קרי

געהען אין דער שטאָרט, מיססען זעלבסט נאָך שפּיזע זוכען, אום איהר לעבען צוערהאַל-
טען

ר ש י

יורה מיס ככל הלשון מלמד שאין הסוגות: (יז) פרשה ליון צדיה. כמו ופרש ידיו
בקרבו כאדם המוליך ידיו מוליכס ומביאס ומלטער בהס. ד"א פרשה ליון לשון שביה כמו
סודש אין להס לאכל לנחמו על מתו כך חברו מנחם ובלשון משנה פירוש קיימת ומשמעו כאדם
המלטער שחובק את ידיו ומצברס. חוס' מלאחיו: כזה ה' ליעקב סביבו צריו. כזה על יעקב
שיהיו צריו סביבו אף כשגלו לבבל ולאשור הגלה סנחריב את אויביהס עמון ומואב והושיבס
אלליהס והס מקנתרים אותס כמו שאמרו במסכת קידושין הומני' איבא צבבל כולה דעמונאי:
לגדה. לריוחוק לבז: (יט) קראתי למאהבי. לאותס שמרחיס עלמס כאוהבים: המה רמוני.
כגון בני ישמעאל שהיו יולאיס לקראת הגולים כשהיו השבאיס מוליכיס אותס דרך עליהס
ומרחיס את עלמס כאילו מרחמים עליהס והיו מוליאיס להס מיגי מלוחיס וגודות נפוחיס
כסבוריס שהוא יין ואוכליס ולמאיס ורוליס לשתות וכשמתיר הגוד בשניו היתה הרוח נכנסת
במעיו והוא מת והוא שאמר הכתוב ביער בערב תלינו וגו' לקראת למא התיו מיס יושבי ארץ
תימא בלחמו קדמו נודד: וישיבו את נפסס. כדי שישבו את נפסס:

חמרמרו

ב א ו ר

הלא המה שוממים ע"י האויב וע"י כך אבדה תקותי לגמרי, והבותר יבחר: (יז) פרשה ציון
בידיה, כשי"ן שמאלית ואלו כתב ידוה סתם בלי כ"ת הייתי אומר שהוא לשון שטוח, כמו ויפרוש
כפיו, עכשיו כשהוא כתוב כב"ת אינו כי אס לשון שביה, כאדם החובק ידיו ומשברתס מרוב
לער ויגון, וכן הדעת נותנת ממה שלאחריו, כי אס היתה כוונתו על שטוחת כפיס כעבור הצור,
היה אומר, אין עוזר לה, אבל כשהוא מכון על חבוק ידים, שהוא לבד מחמת לער, יפה
אומר אין מנחם לה: צוה ה', מושך אחר עמו כזה צריו וכוה להיות ירושלים לנידה וכדמתורגס
בל"א: (יח) ישמעו, הכדיקה עליה הדין ואמרה: אתס העמים! שמעו נא כי מרו מריתי, וכעוני
נלקיתי כי ראו מכאובי, בתולותי ובתורי הלכו בשבי. ומאמר הלכו בשבי הוא מאמר הנעשה לשם
חומר, ולכן נחסר מלת אשר: (יט) קראתי למאהבי, כלומר אס אקרא למאהבי לעזרני? הנה
המה

מגלת איכה א

תרגום אשכנזי פ

נַפְשָׁם: (כ) רֵאָה יְהוָה כִּי-צָר-לִי
מֵעֵי חֲמַרְמְרוּ נְהַפְּךְ לִבִּי בְּקִרְבִּי
כִּי מָרוּ מְרִיתִי מִחוּץ שְׂכַלְהִי-
חָרַב בְּבֵית כַּמּוֹת: (כא) שָׁמְעוּ כִּי
נִאֲנַחָה אָנִי אֵין מְנַחֵם לִי כָּל-
אֵיבֵי שָׁמְעוּ רַעְתִּי שָׁשׂוּ כִּי אֲתָה
עֲשִׂית הַבָּאת יוֹם-קִרְאָת וַיְהִי
כַּמְנִי: (כב) תָּבֵא כָּל-רַעְתָּם לְפָנֶיךָ

טען! (כ) זיעהע דוא, אָ עווי-
גער! וויא אַנגסט מיר איזט!
(שאָן גליעהט מיין אינגערעס,
פֿערגעהט דאָז הערץ אין מיר
דאָס איך זאָ ווידערשפענסטיג
וואָר) פֿאָן אויסען וויטהעט דאָז
שווערדט, אין דען הייזערן דיא
פעסט. (כא) מאָן הערט'ס וויא
איך יאַממערע: ניעמאַנד טרע-
סטעט, פֿיינדע הערען מיינען
פֿאַלל, אונד פֿראָהלאַקקען דאָ-
ריבער. — אויך דיעס איזט פֿאָן
דיר פֿערהענגט — אונד דאָך,
בריינגסט דוא איהן, דען
לענגסט פֿערקינדיגטען טאַג,
זאָ זינד זיא מיר יאַ גלייך! (כב) איינסט קאַממען אויך איהרע באָוהייטען אַללע פֿאַר

ועולל

דיך

ר ש י

(כ) חמרמרו. כוולו ויש בלשון משנה נפלה לאור ונחמרו בני מעיה: בבית כמות. בתוך הבית
היתה אימת שדים ומזיקים ומלאכי מות ומחון חרב האויב משכלת: (כא) כי אתה עשית.
אתה גרמת לי שהם שונאים אותי שהבדלתני ממאכלם וממשתיהם ומהתחתן כס אם נתחתנתי
בהם היו מרחמים עלי ועל בני בנותיהם: הבאת יום קראת. הלואי והבאת עליהם יום המועד
שקראת עלי: ויהיו כמוני. ברעה: (כב) תבא כל רעתם לפניך. יזכרו ויפקדו עונותיהם
לפניך

ב א ו ר

המה רמוני, ואינס אוהבי רק בגדו בי ובכרתי נעשו לי לאויבים; או האקרא לכהני, או לזקני
שיושיעוני? הלא המה לא יכלו לעזור את עצמם כי גוועו מרעב, ואיך יעזרו אותי ולכן אמר
במקרא השני: (כ) ראה, אתה ה', והושיעני כי לר לי מאד, כי מחון שכלה חרב וגו' וראויה
אזכי שתשוב ותרחם עלי כי כבר נתחרטתי על עוני כל כך, עד שמעי חמרמרו, ולבי נהפך בעבור
חטאתי ופשעי אשר מריתי פי ה', ויהיה לפ"ו מעי חמרמרו וגו' עד מריתי כמו מאמר מוסגר:
חמרמרו, כוולו ויש בלשון משנה נפלה לאור ונחמרו בני מעיה (רש"י): בבית כמות, חרב הלב
משכלת בחון ובבית רעב כמות (ראב"ע) וכן כתב המתרגם הכשדי, ומלגיו הרגת כפניו כמלאכא
חבלא די ממנן על מותא. ושניהם דחקו לשרש ב"ף הדמיון של כמות, ולכך הוסיפו מלת רעב
ואין לריך לזאת, כי מקרא מסורס הוא והראוי מחון שכלה חרב כמות בבית, כלומר כמו שכל
המות בבית כן שכלה חרב האויב בחון: (כא) שמעו, מכל הזומעים איך אני נאנחה ומלערת,
אין לי מנחם אחד, ויותר מוזאת אחרים שהמה אויבי ששים על זה. ולו חכמו ישיבילו ויבינו שאם
פעם אחת הבאת עליהם היום שקראת עליהם ע"י עבדיך הנביאים לשלם להם במפעלם, אז
גם המה כמוני בלער וא"כ מה להם לשמות. ורש"י כתב כי אתה עשית, אתה גרמת לי שהם
שונאים אותי שהבדלתני ממאכלם וממשתיהם ומהתחתן כס, אם נתחתנתי בהם היו מרחמים עלי
ועל בני בנותיהם עב"ל ודרך דרש הוא, וי"מ כי אתה עשית כמו שאתה, כלומר המה שזו שאתה
עשית כל כך חלי: (כב) תבא, כלומר כי אין ספק שתבוא כל רעתם לפניך כשנתמלח סאתם,
ואז תשלם להם על כל פשעיהם, כאשר שלמת לי, אך מ"מ עתה רבות אנחותי ועלי לבי דוי.
וי"מ שהמקרא הזה עם מה שלמעלה הבאת וגו' הוא לשון תפלה לחל חי מי יתן שהבאת כבר
עליהם היום ההוא ויהיה עתה כמוני ומי יתן שתבוא כל רעתם וגו' כי אזכי כבר סבלתי יגון ולער

במאוד

תרגום אשכנזי

דיך, אונד דוא ביזט דער רא-
בער איהרער זינדען וויא דוא
דער מיניען ווארסט. — אבער
אך! צו פיעל האב איך דעם
יאמטערס, מיין הערץ דעם לוי-
דענס צו פיעל. —

ב (א) אה! וועלך אונגעוויט-
טער ציעהט גאטטעס
שטראפגעריכט איבער ציון'ס
בורג צוואמען! וויא שליידערט
ישראל'ס שטאלץ ער פאן הימ-
מעלסהעהע אין טיעפען אב-
גרונד היין! זיינער פיסע שעט-
מעל זעלבסט ניכט איינגעדענק
אם ראכעטאג. (ג) רייסט נידער
אנהע פערשאנן יעקב'ס פרע-
טיגע וואהנונגען אללע, פער-

מגלת איכה א ב
ועולל למו באשר עוללת לי על
כל פשעי כירבות אנהתי ולבי
דוי:

ב (א) איכה יעיב באפו ו אדני
את בית ציון השליך
משמים ארץ תפארת ישראל
ולא זכר הדום רגליו ביום אפו:
(ג) בלע אדני לא המל את כל-
נאות יעקב הרם בעברתו מבצרי
בתי הודה הגיע לארץ חלל
ולא קרי ממלכה

העערעט אין זיינעם גרימטע דיא פֿעסטען יהודה'ס, כאַכט זיא דער ערדע גלייך; אונד
שענ-

ר ש י

לפניך: ועולל למו. ופעול למו כמו גם במעלליו יתנכר. וכפרי מעלליו:

ב (א) איכה יעיב. יאזיל כד"א והשמים התקדרו בעבים: משמים ארץ. לאחר שהגביהם עד
לשמי' השליכס לארץ בנת אחת ולא מעט מעט מאיגרא רמא לבירא עמיקתא: הדום
רגליו. שרפרף מרגלותיו וזה בית המקדש: (ב) נאות יעקב. בתי יעקב לשון נוח: הגיע לארץ.
השפילס לארץ: חלל ממלכה ושריה. אלו ישראל שהיו קרוים ממלכת כהנים: ושריה. מדרש
אגדה יש אלו שרים של מעלה שהשליפס הממונה על האור מינה על המים והחליף כל הממונים לפי
שהיו ברשעי ישראל בעלי סם המפור' שהיו יכולים להשניע המלאכים בשמות ובוטזים הם שישניעו
את שרי מעלה להנילס מאש וממים ומחרב ועכשיו כשהיה משניע את שר האש בשמו והוא
משיב

ב א ו ר

במאוד ורבת שבעה לה נפשי הלעג והבזו ולכן העת אשר עליהם תסוב כוס ה': דוי, תדוה
תמיד, כי ההבדל בין דוי לדוה כההבדל בין גונב לגונב:

ב (א) יעיב, יאסיל בעבים כמה דאת אמר והתקדרו שמים בעבים (רש"י), ולוקח המשל הזה,
מעבי הרעם השורף ומזיק באויר הנקרא כל"א (געוויטטער) שהוא אלל המשוררים הקדושים
משל למשפט ה' ונקמתו ברשעים, וכן אמר כה שהשם ב"ה העלה עוני רעם הרבה על בת ציון
וישליך משם ברקיו להלית אש במקדשה ובארמונותיה ולהפיל קומותיה הבזורות והגבוהות: משמים,
כלומר מרום גובה האויר, כעס ערים גדולות ובזורות בשמים. וטעם תפארת ישראל בית
המקדש שישראל מתפארים בו, שהוא מושב אל אלים, ואותו השליך לארץ ביום אפו ולא זכר כי
הדום רגליו הוא: הדום, כסא קטן למנוחת הרגלים, וטעם הכנוי הזה על ב"ה המק, וגם ענין
המנוחה בו, מבואר במקומות אחרים: (ב) בלע, הוא לשון השחתה והושאל מבליעת המחבל
שמאבדו טין העולם: גאוח, א' תחת וי"ו כמו גות רועים (ראב"ע) ואפשר שכן בו גם על ענין
נאה כמו בנאות דשא ויהיה לפ"ז שם מורכב מן ב' עיניים כלומר בתים נאים, וכן תרגמתי:
הגיע לארץ, השפילס לארץ, וגם יתכן שמוסב על הרס, כלומר כל כך הרס עד שהגיע לארץ
ערה עד היסוד כה: חלל, הוא הסוך מקודש כאשר מלינו ולהבדיל בין הקודש ובין החול, והנה

מגלת איכה ב

תרגום אשכנזי פא

מִמְלַכָּה וְיִשְׂרָאֵל: (ג) גִּדְעָה בְּחַרְיֵי-
אֶף כָּל קֶרֶן יִשְׂרָאֵל הַשֵּׁיב אַחֲזֹר
יְמִינוֹ מִפְּנֵי אוֹיֵב וַיִּבְעַר בְּיַעֲקֹב
כִּאֲשֶׁר לָהֳבֵה אֲכָלָה סָבִיב: (ד) דֶּרֶךְ-
קִשְׁתּוֹ כְּאוֹיֵב נִצַּב יְמִינוֹ כְּצֹר
וַיִּהְיֶה לְכָל מַהֲמַדֵּי-עֵינַי בְּאֶהֱלֵ בַת-
צִיּוֹן שֶׁפָּךְ כִּאֲשֶׁר חָמְתוֹ: (ה) הִיָּה
אֲדָנִי וְכֹאִיֵב בָּלַע יִשְׂרָאֵל בָּלַע
כָּל-אַרְמְנוֹתֶיהָ שֶׁחֶרֶת מִבְּצָרֶיהָ
וַיִּרְבַּ בְּבֵת-יְהוּדָה תִּאֲנִיָּה וְאֲנִיָּה:

שענדעט רייך אונד אַכער-
הערר; (ג) שטומפֿט אין
הייסעם צאַרנע ישראל'ס מעכֿ-
טיגעס האָרן אַב, העלט דיא
קראַפֿטפֿאַללע רעכטע איהם
פֿאַם פֿיינדע צוריק; דאַס אין
יעקב ער נון וויטהעט, גלייך
פֿלאַממענדעם בליטצע, דער
אַללעם פֿערצעהרט רינגס
אומהער. (ד) ער זעלבסט
שפּאַננט דען באַגען, וויא דער
פֿיינד, שטעמט וויא דער
ווידערזאַכער זיינע רעכטע,
אונד פֿעללעט יעדע אויגענ-
לוסט, אונד שיטטעט גרים
אין ציון אויס, פֿייערסגלוט!
(ה) יא ער איזט אונזער

ויהמם

פֿיינד געוואַרדען, דער עוויגע! פֿערדערבט ישראל פֿערדערבט זיינע פֿאַל-
לעסטע, זיינע פֿעסטונגען אַללע, אונד הייפֿט אין יהודה יאַממער אַן אונד קלאַ-
ר ש"י גע-

משיב אין ממלה זו בידי וכן כולם: (ג) השיב אחור ימינו. השיב עלמו כמשיב אחור ימינו
מלהלחם בעד גניו: (ד) דרך קשתו. לפי שכן דרך קשתות שהם חזקים לשום רגלו עליהם
כשהוא כופפם לכך נכתב בלשון דריכה: שפך נאש חמתו. כך חבור המלה שפך חמתו שהיא
נאש כי לא מזינו שפכה של אש אלא חלל חמה כדכתיב שפוך חמתך על הגוים: (ה) וירב
בנת יהודה. הרבה בכנסת יהודה: מאניה ואניה. לער ויללה: וירב נקוד יו"ד קמץ קטן שהוא
לשון

ב א ו ר

שורש קודש הונח על דבר המופרש מחביריו ומיועד לדבר מה, ולכן נאמר אכל שנת ויקדשהו, כי
הפרישו משארי ימים, וגבי נזיר נאמר קדוש יהיה, כי הוא מובדל משארי אנשים, וכן אמרו בלשון
חז"ל המקדש את אשתו כלומר שהפרישה לעלמו, וענין חול הוא הפוכו, דבר השזה לכל ואין לו
מעלה ויתרון משאר פרטי מינו, ולכן אמר פה חלל השרים כלומר שהזהו השרים לעם הארץ
כשהורידם מגדולתם, וגם הממלכה אשר היתה לפנים גברת הממלכות היתה אח"כ כאשת הפחותות:
(ג) קרו, משל על תגבורת ובה אש, לפי שעיקר גבורת השור בקרניו כי בהם אויביו ינגח
ושעורו החליש כח עמו, כמו וכל קרני רשעים אגדע: ימינו, י"מ שמוסב על השם, ופרשו שלא
רצה להלחם בעד עמו, והנכון שמוסב ג"כ על ישראל שהשם השיב ימין ישראל אחור שלא תשלוט
באויב. וגם הימין משל על הכח להיותה מסוגלת יותר לכל מלאכה מהיד השמאלית: ויבער,
הנמשך ממניעת הכח הזה, היה שיבער חמת האויב ביעקב כאש להבה: (ד) דרך, הוסיף לאמר
לא די שכבש כחי וימועניו מלעזור לי, אכל גם היה לעזרת אויבי, כמה שלחם גם הוא נגדי:
נצב, בהקדים הפעל לפועל לא ישמור את המין: כאש חמתו, כן חבור המלה שפך חמתו שהיא
כאש כי לא מזינו לשון שפכה אכל אש אלא חלל חמה כדכתיב שפוך חמתך על הגוים (רש"י) וכן
תרגמתי: (ה) היה ה' באויב, עניינו לחזק ולאמת מה שיאמר בפ' הקודם דרך קשתו וגו' לאמר
באמת ה' הוא אויב לנו כי בלע וגו', וזה דרך מליצי: ארמנוחה, בכנוי נקבה ולהלן מבכריו
בכנוי זכר, כי הראשון מוסב על בת ציון, והשני על ישראל: וירב, מצעלי הה"א ומבנין
הכנף הנוסף ולכן בא בשם נקודות: ואניה, בחטף פתח הוא לשון לער ויללה מגזרת ואנו
ואכלו

תרגום אשכנזי

מגלת איכה ב

געגעשרייא . (ו) טילגט זיינע
הויטע , וויא דער גערטנער
אונקרויט טילגט ; רייסט זיין
שטיפטונגס - הויז זעלבער גיע -
דער , לעסט רוהע - טאג אונד
פֿיער - טאג צו ציון אונטער -
געהען , אונד שאַנט אין זיינעם
אייפער ניכט קעניג ניכט פריע -
סטער . (ז) פֿערלעסט זיינען
אַלטאַר , פֿערווירפֿט זיין היי -
ליגטהום , איבערגיכט דיא

(ו) וַיִּחַמְסוּ בְּגֵן שִׁכּוֹ שַׁחַת מוֹעֲדוֹ
שִׁבְחָה יְהוָה בְּצִיּוֹן מוֹעֵד וּשְׁבַת
וַיִּנְאַץ בְּזַעַם אַפּוֹ מֶלֶךְ וְכֹהֵן :
(ז) זָנַח אֲדָנִי מִזְבְּחוֹ נֶאֱדָר מִקִּדְשׁוֹ
הַסִּגִּיר בְּיַד אֹיֵב הוֹמַת
אֲרָמְנוֹתֶיהָ קוֹל נִתְּנוּ בְּבֵית יְהוָה

כיום

פֿעסטען מויערן אין פֿיינדעס האַנד ; נון ערהעכט מאַן פֿריידענרוף אין גאַטטעס טעמפּעל ,
אַלס

ר ש י

לשון הרבה את אחרים וירב העם ויעלמו מאוד נקוד חירק שהוא לשון רבה הוא את עלמו
וכן כל תיבה שפעל שלה כה"א כגון פנה זכה כהן דרכם לשמש כשהוא מחסר ממנה ה"א
כשהוא מדבר על עלמו נקוד חירק כגון ויפן פרעה וכשהוא מדבר על אחרים נקוד קמץ קטן
כגון ויפן זכב אל זכב . ויגל יהודה מעל חדמתו . ויגל מלך ככל את ישראל אצורה : (ו) ויחמוס .
לשון כריתה וכן יחמוס כגפן בסרו . נחמסו עקביך : כגן . כמו שגוזזין ירקות הגנה : שוכו .
מעונתו שכו כתיב . שזיכך חמתו על בניו בחורבן ביתו כך נדרש במדרש קניות : שחת מועדו .
בית קדשו הקדשים שסם היה נועד לבניו שנאמר ונועדתי לך שס : מלך וכהן . לדקיהו המלך
ושריהו כהן גדול : (ז) ניחר . ביעל וכן נארת ברית עבדך : כיום מועד . שהיו שמחים
ומזוררים

ב א ו ר

ואכלו פתחיה (ישעי' ג') , ואולם שם אָגִיָה לכנוי השפינה הוא בחטף קמץ : (ו) ויחמוס , הכתוב
הזה אימר דרשני כי לדעת רש"י שרעשו כמו שגוזזין ירקות הגנה כן גוזז סוכתו , יחסר העיקר
שהן הירקות , והראב"ע אמר שהיה לשון חטף גלה את סוכתו כגן אשר נפלו עליו , אמנם לא
יהיה לפ"ז המשל דומה לנמשל כאשר יראה המשביל , ורד"ק אמר בשם ר' יונה כי חמס בלשון
ערבי הסרת דבר ממקומו ונחסר הנסמך כי הראוי בסכת גן סוכתו , כלומר כמו שנקל לסתור
סכת הגן כן עשה בסכתו שהוא ליון , גם זה רחוק מלבד שלא תתכן פתח דוגש הידיעה אבל הנסמך ,
ויפה מהם אמר הרב אבן יחיאל וז"ל השי"ת כרת סכו והוא ב"המק , כאמרו ויהי בשלם סכו
ומעונתו בליון , כגון אשר בזמנתו כורת גני להיוחו בלתי מוליד למזים טובי המאכל והרית
ענ"ל , הנה גם לדעתו נחסר מלת גנו , ועוד לא יושלם המשל מכל וכל , ואולם לרע"י היקר
ר' יוחל נראה לבארו בזאת , אמר שכל לקיחה שאינה ננחת כי אם בחטיפה מה נקרא בל"הק
חמס (וועגרוחפֿען , וועגרייסען , חברייסען , חוימרייסען) , וטעם גן שם תואר לבעל הגנה כדעת
אבן יחיאל שהבאנו , להיותו נכון מאוד מכאן המשקל כמו חס , דל , ודומיהם אכן מלת
שבו אף שמונתו העקרית על המקדש הזכר , אע"פ מכאן היותה נכתבת בס"י"ן שלא כדרכה
תלטרף עמה עוד כוונה אחרת דהיינו ענין קוליס ודרדרים מלשון לשנים צעיניכס (דברים ל"ג) ,
ויכונה עתה בשם הגנאי הזה , לפי שנתעב צעיניו ע"י התועבות שעשו שם , כאמרו כי על אפי
ועל חמתי היתה לי העיר הזאת , וטעם הכתוב א"כ כמו שהגן חומס השנים אשר בגנתו , כן
חמס השם יתעלה שוכו , דהיינו סכו אשר נהיה עתה כשנים צעיניו , וע"ד זה הוא מתורג'
בל"א : מועדו , מטעם אשר אועד לכם שמה , או ענינו שהוא נועד לכבודו , וכן תרגם הרמב"ם
שרכו כל מועדי אל (תהלים ע"ד) : שבח , ע"י השחתת המקדש נפסקו הקרבנות , ונכסלו
המועדות . וטעם מלך וכהן כמו שכתב הראב"ע , כלומר גם התורה נשחת כי הכהן מורה לעם
התורה , והמלך מחזיק ידו ומשמרהו בכחו : (ז) זנח , אחר שהזכיר הכהן , זכר ג"כ עזיבת
המונח והריסת מקדשו שהוא קודש הקדשים , כי שמה יבוא הכהן פעם אחת בזנה , וטעם
נאך

כיום מועד: (ח) חשב יהודה
 להשחית חומת בת ציון נטרה
 קו לאהשיב ידו מבלע ויאבל-
 חלו וחומה יהדו אמללו: (ט) טבעו
 בארץ שעריה אבד ושבר
 בריהיה מלכה ושריה בגוים אין
 תורה גם נביאיה לא מצאו חזון
 מיהוה: (י) ישבו לארץ ידמו

ט' זעירא

זקני

אלס וואָרע פֿעסט = פֿערוואַמט =
 לונג דאָרט. (ח) לאַנגע שאַן
 וואָר פֿאַם עוויגען ציון'ס שטורץ
 בעשלאַססען; נון איזט דיא
 שנור געשפּאַנט! נון העלט
 דיא ראַכענדע האַנד ער לעג-
 גער ניכט צוריק; פֿאַן גראַם
 ביז קליין איזט אַללעס מויער-
 ווערק איטצט איינגעריססען,
 ליעגט אין טרוימערן זעממט-
 ליך דאַנדער. (ט) דיא טהאַרע
 טיעף אין שוטט פֿערווענקט,
 דיא ריעגעל צערבראַכען אונד
 צערשמעטטערט—דער קעניג

אונד דיא פֿירסטען אונטער באַרבאַרען, נירגענדס צורעכטווייזונג, זעלבסט פּראָפּעטען
 עמפֿאַהן קיינע ווייזאַונג מעהר פֿאַם העררן. (י) דאַרום זיטצען ציון'ס גרייזע אויף האַר-

טער

ר ש י

ומשוררי' בתוכו בקול רם כן נתנו האויבים בחורבנו קול שמה: (ח) חשב ה' להשחית. זה ימים
 רבים שעלתה על דעתו כך שג' כיעל אפיועל חמתי היתה לי העיר הזאת להסיר מעל פני: נטה
 קו. של משפט ליפרע על עוניו: מבלע. מהשחית: חל וחומה. שורא ובר שורא חומה נמוכה
 שנוגד חומה גבוהה: (ט) טבעו בארץ שעריה. מ"א לפי שחלקו כבוד לארון שנאמר שאז שערים
 ראשונים לפיכך לא שלטה בהם ברחה וטבעו בארץ ורבותיו אמרו מעשה ידי דוד היו לפיכך לא
 שלטו בהם אויבים: אין תורה. אין בהם מורה הוראה: (י) ישבו לארץ וגו' כמשמעו ומדרש
 אגדה

ב א ו ר

נאך הרחקה והשלכה מן הלב והוא מבנין הדגש, אבל לא נשלים: כיום מועד, שהיינו שמחים
 ומשוררים בתוכו בקול רם, כן נתנו האויבים בחורבנו קול שמה (רש"י): (ח) חשב ה'
 להשחית, זה ימים רבים שעלתה על דעתו כך שנאמר כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר
 הזאת להסירה מעל פני (רש"י), ובכל זאת האריך אפו אולי ישונו, אבל עתה כשנתמלא סאתם:
 נטה קו, של משפט ליפרע על עוניו (רש"י), וכיון שנטה קו לא השיב ידו עוד מבלע עד
 שיאבל חיל וחומה. ויהיה מאמר נטה קו דרך מליצה כמאמר הלועז (דער טטאָב איזט געבראַכען)
 על גמר הדין, שאין עוד להמלט מהעונש: חל, היא החומה קטנה סביב לחומה הגדולה
 (לזוינגער, פֿאַרווייער) וכן אמרו חז"ל שורא ובר שורא: אמללו, שרשו אמל ובסול הלמ"ד על
 הרוב בשורש הזה, כמו היהודים האומללים (נחמי' ב'), אומלל אני (תהלים ו'), וענינו חולשה
 וכריתה (הרד"ק). או שרשו מלל והא' תחת ה"א מבנין הסעל, והראוי הומללו ע"ד השלמים,
 וענין מליצה הוא לשון שחיקה, וכן החומה כשתפול, יהיו אבניה לעפר ולשחק: (ט) טבעו
 בארץ שעריה, מוסב עוד למעלה, כלומר כל כך הרס את הכל נאשר ילא הקלף מלפניו עד
 שנטבעו בארץ שעריה וכו': אין תורה, אין עוד הוראת דרך, כי מי יורה את הדרך אשר ילכו
 בה, הלא מלכה ושריה בגוים, ונביאיה גם הם לא מצאו חזון מה'. או מחמת עונש חו
 מטעם שכתב הרמב"ם בספרו מורה נבוכים (ח"ב פרק ל"ו), כי שלימות נח המדמה תפסק
 ותבטל מהעכבות, ולכן ידמו זקני בת ציון, כי לא ידעו מה לעשות: (י) ידמו, שורש דום
 נאמר על שחיקת הפה וגם על שחיקת הלב והוא סבלנות כמו שכתב הרב השלם מוה' הירן
 וז"ל נר"ו בבאורו לט' ויקרא. אמנם לדגתי מה שנאמר מזה השורש על השחיקה, יורה על
 השחיקה

זקני בת ציון העלו עפר על-
ראשם הגרו שקים הורידו לארץ
ראשן בתולת ירושלים: (יא) כלו
בדמעות עיני המרמרו מעי
נשפך לארץ כבדי על שבר בת-
עמי בעטף עזלל ויוזק ברחבות
קריה: (יב) לאמתם יאמרו איה
דגן ויין בהרתעטפם כחלל

ברחובות

רע מיטטער אום ברפד אונד וויין, קריממען וויא פֿערוואונדעטע זיך אויף אָפֿפֿנער שטרעם:

סע

ר ש י

אגדה נבוכדנאצר הושיבם לארץ כשמרד בו לדקיהו ועבר על שבועתו בא וישב לו בדפנה של
אנטוכיא ושלח בשביל סנהדרין ובאו לקראתו וראה אותם אנשים של כורה והושיב אותם בקתדרלות
של זהב ואמר להם סדרו לי תורתכם פרה ופרשה ותרגומה לי כיון שהגיעו לפרשת נדרים
אמר להם אם הוא רוצה לחזור יכול הוא לחזור אמרו לו ילך חלל חכם ויתיר לו אמר להם
א"כ התרתם לדקיהו את שבועתו לזה ושמטום והושיבום לארץ וקשרו שערות ראשם בזנבות
הסוסים וגרום: (יא) חמרמו - רגז' לירט בלעז' (לפי פי' רש"י בתהלים מ"ד ז"ל רגורזונ"ט
וזהו חקק ארזירענט גיז טרוואפֿטען חייך, ויעפֿען חייך, ועיין מרפא לשון זנבים נ"ג א' ד"ה חומר)
דרך בני מעיים כשמליבם אדם לאור הם כווליס ומתחמרמרים: בעטף. פשמי"ר (פאמע"ד

קהל

ב א ו ר

השתיקה היותר עלומה כאלו בעלו כלי המצטא, ובוה יתדמה עם הוראתו האחרת, דהיינו
סבלנית שהוא בטל ממחשבות יגון ולער לבלי הרהר כלל עליהם כאלו לא היו, והוא אל אח"כ
גם על המקום דהיינו עמידה במקום מבלי להתנועע אנה ואנה, כמו וידום השמש, ומזה
המין יאמר ג"כ ידמו כאבן כמו שתרגם אדונינו הרמב"מ ז"ל סס, ואף פה נאמר על שתיקה
היותר עלומה, מחמת גודל הלער והיגון המה ידמו כאבן, וטעם העלו עפר כדרך האבלים:
הורידו לארץ ראשן, זה ג"כ דרך הלער והיגון, ואשר שהזכיר זקני בת ציון, זוכר ג"כ בתולותיה:
(יא) כלו בדמעות עיני, ר"ל הליחות שבעין אשר בו ישמר הראות כמעט שכלו מרוב הדמעות
שגרו בזכרי. וכל ליחות הגוף ג"כ נתיבשו מרוב הדאגות באופן כי חמרמרו מעי ונכוולו מרוב
היובש (אבן ישיא): כבדי, אמרו שהטעם על המרה כי המין שלה יורד על הצד דרך הסמכויות
ואם יקבל סגולותיו לפעול עסקיו בגוף אשר נפלו בגורלו וכן הוא אומר ישפך לארץ מרתי (איוב
י"ו), ובעבור האמה הזאת יתחלפו, וטעם שפיכת המרה, כי כאשר נודע צעת אשר יתפעל האדם
מהתשעלויות הכעס והזימה או היגון, ישפך המרה בתוך הקיבה, וע"י כך יסובב שיקיא האדם
ובהקראו יזיא ג"כ ליחו' המרה וזה טעם לארץ. בעטף, בחסרון ה"א בנין הנפעל, וכתב רש"י
פשמי"ר בלעז" (ג"ל פאמע"ד קהנאעכטיג ווערדען בל"א), וטעם צי"ת כמו בעבור: (יב) לאמותם,
לאחר שאמר דרך כלל יספר פרטי המרה הזאת, ואמר העוללים ויונקים שוכנים בחולות מחולשת
הרעב ומבקשים מזון מאמותם, אך אין להן מה שיתנו כי כבד הרעב מאד, ולכן תתעטף נפשם
כחלל חרב אשר יתהפך אנה ואנה ערס לאת נפשו מרוב היסורין, ואח"כ שופכים נפשם (כנוי
למיתה) בחיק אמותם. וזכר האם ולא זכר האב, כמו שכתב הראב"ע לפי שהיא המינקת, או
שרחמי

שרחמי

מגלת איכה ב

חרגום אשכנזי פג

בְּרַחֲבוֹת עִיר בְּהַשְׁתַּפֵּךְ נַפְשִׁים
 אֶל־חֵיק אַמְתָּם: (יג) מָה אֶעֱוֹדֶךָ
 מָה אֲדַמָּה לָךְ הַבַּת יְרוּשָׁלַם מָה
 אַשְׁוֶה לָךְ וְאֶנְחַמְךָ בְּתוֹלַת בַּת־
 צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל כֵּיִם שְׁבַרְךָ מִי
 יִרְפָּא לָךְ: (יד) נְבִיאֶיךָ חֲזוּ לָךְ
 שׁוֹא וְחַפֵּל וְלֹא־גָלוּ עַרְעוֹנֶיךָ
 לְהַשִּׁיב שְׁבִיחֶךָ וַיַּחֲזוּ לָךְ מִשְׁאֹת
 שׁוֹא וּמְדוּחִים: (טו) סָפְקוּ עֲלֶיךָ

סע, אונד הויכען איהרען
 גייסט אויס אין דער מוטטער
 שאַס. (יג) ווען, אָ מאַכטער
 ירושלים! זאלל צום לינדערנ
 דען בייאשפיעל, איך עהנליך
 דיר פֿינדען? ווען דיר צום
 טראַכט ענטגעגען שטעללען,
 אָ יונג־רייליכע מאַכטער ציין?
 אַך אונאויסמעסבאַר וויא דאַז
 וועלטמער איזט דיין שטורץ,
 ווער קאַן דיא וואונדע דיר היי־
 לען? (יד) דייע פּראַפּעטען? —
 זיא האַבען דורך טרוג אונד
 אונזין דיך געטיישט, גיע דיין
 שטרעפֿליכעס אונרעכט דיר

אָעידֶךָ קריי. שְׁבוּתֶךָ קריי
 כּפִים
 אויפגעדעקט, דאַס פֿאַן דיינער ווילדהייט זיא צוריק דיך בראַכטען, אונד לאַגען דיר נור שמוי־
 כּעלנדע געזיכטע דער צוקונפֿט. (טו) נון שלאַגען רייזענדע דיא הענדע צוואַממען אי־
 בער

ד ש י

אָהנעכטיג ווערען, עיין מרפא לשון שבת ט' ב' ד"ה יתעלפה): (יג) מה אעידך ומה אדמה
 לך. לומר לך מה תתמהי על שברך הלא אף בפלוני עלתה כך תנחומים הם לו: מה אדמה לך
 ואנחמך. כשזאה לרה על אדם אומר לו אף בפלוני עלתה כך תנחומים הם לו: (יד) שוא
 ותפל. דברים שאין בהם טעם ובלשון לעז אפלאטרימנט (עין בבאור, ויתכן שהיא מלה
 נוספת וקרוב לו בטעם ובמנטא אפפֿטורחענטא בל"אט, בעהעקאונג, אזה דבר שאין בו
 טעם): ולא גלו על עונך. להוכיח דרכך על פיך: להשיב שבתך. לומר מאבותיך לשון
 שובב' שובב'. וילך שובב: ומדוחים. הדיוקר מעלי:

(טו) שרקו

ב א ו ר

שרחמי האם יותר על הבנים משל אב, ועיניה רואות בניה מתים בחיקה מפני הרעב: (יג) מה
 אעידך, כשזאה לרה על אדם אומר לו אף בפלוני עלתה כך תנחומים הם לו, אבל לנגדך
 מה אדמה לומר לך מה תתמהי על שברך הלא לאומה פלונית אירע ג"כ (רש"י), ובפל הלשון
 בעבור עולם ההתפעלות: כי גדול כים שברך, כמו שאי אפשר לאיש למוד את הים באעלו, כן
 אי אפשר למוד שברך בשבר אחר ולאמר עליו שהוא גדמה לו, כי הוא גדול מכולם בהשלגה
 מאודית: (יד) נביאך, אחר שאמר מי ירפא לך הוסיף לאמר הכי תחשבי שוביחך ירפאו לך?
 הם אשר חזו לך שוא ותפל באמרם שלום שלום ואין שלום, הלא המה היו בעובריך, במה שלא
 גלו לך עונך להשיבך מדרכיך הרעים ולהגילך מהעונש. ולא זו בלבד אלא גם הסיתוך והדיוקר
 במשאות שוא, למען הוסיף עון על פשע. וטעם תפל כמו שכתב רש"י דברים שאין בהם טעם.
 אפלאטרימנט בלע"ז (ול"ל אפסורדימענט, אַבְּקֶטֶטֶטֶט, אונפֿערניכטֿיג): ולא גלו על
 עונך, מ' לא הסירו הדבר ההוא המכסה והמעלים את עונך להראותך אותו, וזה טעם של מלת
 על, מלאון גל מעלי חרפה וכו' (תהלים קי"ט), וטעם עון כמשמעו, או שהוא לשון עונש,
 כלומר לא גלו לך העונש אשר בהכרח ימא לך באחרית הימים, ואפשר שהטעם על ב' עיניים
 יחד: (טו) ספקו, ועתה ראה והכר מה עשית לך בנטחונך עליהם, כי כל העובר עליך יספוק

כַּפַּיִם כָּל-עַבְרֵי דָרֶךְ שָׂרְקוּ וַיִּנְעוּ
 רֹאשׁם עַל-בֵּית יְרוּשָׁלַם הַזֹּאת
 הָעִיר שֶׁיֵּאמְרוּ כְּלִילַת יוֹפֵי מְשׁוֹשׁ
 לְכָל-הָאָרֶץ: (טו) פָּצוּ עֲלֶיךָ פִּיהֶם
 כָּל-אֵיבֵיךָ שָׂרְקוּ וַיַּחֲרִקוּ-שָׁן
 אָמְרוּ בְּלַעֲנוּ אֶךְ זֶה הַיּוֹם שֶׁקִּוִּינָהוּ
 מִצָּאֵנוּ רְאִינוּ: (יז) עֲשֵׂה יְהוָה
 אֲשֶׁר נָמַם בְּצֵעַ אִמְרָתוֹ אֲשֶׁר
 צִוָּה מִימֵי-קֶדֶם הָרֶם וְלֹא חָמַל
 וַיִּשְׁמַח עֲלֶיךָ אוֹיֵב הַרִים קִרְן
 צָרִיךְ: (יח) צֶעַק לִבָּם אֶל-אֲדֹנָי

בער דרך, שיכטען ערוואונג
 דערנד דאז הויפט א ירושלים!
 „איזט דיעס דיא זא בעריהמ:
 טע שטארט? דיא קראנע דער
 שענהייט? דעם ערדבאללם
 וואננע דיעס?" (טו) דאן ריי:
 סען דיא פיינדע דען ראצען
 אויף, בלעקען האהנצישענד
 דיא צעהנע, ערוויעדערן: „וויר,
 וויר האבען זיא פערשלונגען!
 איין לענגסט געווינשטער טאג
 איזט דיעס. אה! וויר ערלעב:
 טען איהן! זאהען איהן!"
 (יז) זא האט דער עוויגע זיינען
 פארזאטן אויסגעפיהרט! דיא
 לענגסט פערקנידיגטע דרא:
 הונג איך ערפילונג געבראכט!
 ליעס צו גרונדע ריכטען אל-

לעם, אהנע שאנונג; ליעס פיינדע פראהלאקקען, אונד בארכארן שטאלצירן! (יח) אויס
 איהרעם גרוואמען הערצען דרינגט פריידענגעשרייא ביו צום היממעל עמפאר. א ציון!
 לאם

ר ש י

(טו) שרקו. נוסח בפיו שיב"ליר בלעז (סיפ"לער, ליטען, פפייפען) ודרך אדם לעשות כן הוואה
 דבר חשוב שחזר וכלה: כלילת יופי. כל הופי היה שלה: (טז) פלו עליך פיהם. מפני מה
 הקדים פ"ה לעי"ן מפני שהיו אומרי' בפיהם מה שלא ראו בעיניהם: (יז) נכע אמרתו. כלה
 גזרתו כמו יתר ידו ויבלעני: אשר לזה מימי קדם. מה שכתוב בתורה ויספתי ליסרה אתכם שבע:
 (יח) פוגת

ב א ו ר

כפיו מרוב תמיהתו על מעמדך אשר הוא במדרגה התחתונה: שרקו, נוסח בפיו שיב"ליר בלע"ז
 (והוא סיפ"לער, פפייפען, ליטען בל"ח) ודרך אדם לעשות כן שהוא רואה דבר חשוב שחזר וכלה
 (רש"י): כלילת, כל הופי היה שלה (רש"י), ויתורגם לפ"ז (דיון פון וקאן וווענע טענהייט) אמנם
 יתכן שהוא שם, והנפרד כלילה, והנסמך כלילת. ושעורו כתר של יופי כלומר המובחר ביופי, וכן
 ת' הרמב"מן ז"ל ליון מכלל יופי (תהלים ב"ח): משוש כל הארץ, כמו שנאמר יפה נוף משוש
 כל הארץ (שם מ"ח): (טז) פצו עליך פיהם, האויבים כשאומעים שאלת עובדי דרך, מתפארים
 נגדיהם ואומרים להם, מה תתמהו, אנחנו כבשנוה ובלענו העיר המפוארה הזאת. אחס
 תמהים, אבל אנחנו קווינו כבר זמן רב לזה היום, אשר עתה מאנוהו. ולדעת המפרשים המקרא
 הזה אינו תשובת האויבים לעובדי דרך, רק הוא בפני עצמו, כי למעלה ספר הכתוב דברי העובדי'
 המתמיהים, ועתה מספר דברי האויבים אשר ששים ושמים ליום אידם, וכל זאת באה לה ע"י
 בעמונה נבואיה כמו שנאמר למעלה, אמנם מפאת יופי המשך המקראות גראה פי' הראשון יתר
 נכון: שרקו, יש שריקה מתוך תמיהה כדלעיל, ויש שריקה מתוך התול: מצאנו ראינו, הכפל
 בעבור עולם השמחה: (יז) עשה ה', דברי המקוק אל ירושלים. וטעם בלע כלה, כי השם מלא
 עתה מה שאמר כבר על ידי עבדיו הנבואים על העיר הזאת: הרים קרו צריך, הוא הספק
 מן גדע קרן, והוא משל להליכה בקומה זקופה, ולמתנאה שמראה עצמו כנוטע על גבוהו
 וכמו: (יח) צעק לבם אל ה', אמר הראצ"ע הטעם לבם אל כריך, וכראה לי המשך המקראות,
 שכין

מגלת איכה ב

תרגום אשכנזי פד

הוֹמַת בַּת-צִיּוֹן הַזְרִידִי כִנְחָלִי
 דִּמְעָה יוֹמָם וּלְיָלָה אֶרֶץ-הַתְּנִי
 פּוּגַת לֶךְ אֶל-תְּדָם בַּת-עֵינֶיךָ:
 (יט) קוֹמִי וְרַנִּי בְלִילֶךָ לְרֹאשׁ
 אֲשֶׁמְרוֹת שִׁפְכִי כַמַּיִם לְבֶךְ גִּבְחִי
 פָּנֵי אֲדֹנָי שְׂאֵי אֱלֹוֵי כַפִּיךָ עַל-
 גִּפְשִׁי עוֹלֵלֶיךָ הַעֲטוּפִים בְּרָעַב
 בְּרֹאשׁ כָּל-חֻצוֹת: (כ) רְאֵה יְהוָה
 וְהִבִּיטָה לְמִי עוֹלֵלָת כָּה אִם-
 תֹּאכְלֶנָּה גַּשְׁיִם פְּרִים עָלָי

לאם צעהרען וויא בעדע פליע:
 סען, טאג אונד נאכט, אונ-
 אויפהאלטזאם מיססען זיא
 ריעזעלן, ניע דוא דיינעם אויגע
 רוהע גענגען. (יט) אויף, קלא-
 גע לויט נעכטע דורך! ביים אג-
 בעגין יעדער נאכטוואכע, ער-
 גיים דיין הערץ וויא וואססער,
 פאר דעם העררן; העבע דינע
 הענדע צו איהם עמפאר, אום
 דיינער קינדער לעבען וויללען,
 דיא פאר הונגער פערשטאכ-
 טען און אללען עקקען דער
 שטראססען. (כ) א עוויגער!
 שויע הער אונד זיהע ווען האט
 דיינע שטראפענדע האנד יע
 זא הארט געטראפען? זאל-

טשוחים בלילה קרי

לען מיטטער אייגענע לייבעס פרוכט פערצעהרען? דיא מיהוצם ערצאגענען קינדער! זאלל
 אין

ר ש י

(יח) פוגת. העברה טרישאמי"ט (טרעשאיללעמעט, זיבערנאכט דער געמיטהסטוויאונג
 ועיניו כאן ההעברה מתונה לשמחה) כמו ויפג לבו: בת עיניך. שחור של עין שקורין פורני"ל
 (פרונעללע, דער זויגענטטערן, דחו טווארלע זיך אויגע): (יט) אשמורות. שתי חלקי הלילה
 שהלילה נחלק לשלשה חלקים כמ"ג רבותינו במסרת ברכות: העטופים. אשפמי"ץ בלעז (עיין
 למעלה ב' י"ח) עוללי טפוחים ילדים רכים שעודן גדלים בטפוחי אמותם ורבותינו דרשוהו
 על דואג בן יוסף שהיטה אמו מודדתו בטפזים בכל יום לתת זהב לבית המקדש לפי מה שהיה
 גדל ולכסוף אכלתו:

(כ) אס

ב א ו ר

שבין שזכר למעלה גאות האויבים, ישוב עתה להרחבת פיהם, ויאמר מתוך שמחה המה לועקים
 בכל מאמני לבס. והנה רבים מהמפרשים ומהמעתיקים שואלים, אס מוסב המקרא הזה על
 האויבים, איך יאמר אל ה', הלא האויבים האלה, לא ידעו ולא יבינו את ה', ואיך יקראו אליו?
 אמנם התשובה ע"ז, כי טעם אל ה', עד השמים, כלומר כל כך לעקו עד שהגיע קולם אל הרום
 גובה השמים. כי כבר נודע שדרך הכתוב לסמוך כל דבר גדול וגבוה אל השם, כמו שאמר בהררי
 אל והדומה, וכן נמלא כמה פעמים להפך, שיכנה השם ב"ה בלשון גבוה, כמו לחמים לי מרום
 (תהלים נ"ו), ופי' רש"י מרום הוא שם של הקב"ה, כי אשא אל שמים ידי (דברים ל"ב), כי' הוא
 ז"ל, אשא אל עבמי ידי, ודומיהם רבים, וגם מלאנו בלשון חז"ל (במס' תענית דף י"ח א'), הלכו
 והסגינו בלילה, אי שמים וכו', ופי' רש"י ז"ל אהה ה', וכן דרך הלוועז לאמר (א' היחועז! בייק
 היחועז): חומת בת ציון, אמר חז"ל מן חבתיא שהוא כמו בתולת בת ציון, ע"ד הכתוב אס חומה
 היא (שיר ה'), וטעמו מוסב אחר ופנים: בח עינך, שחור של עין שקורין פרוני"ל (רש"י)
 ובל"א (אויגענאפעלע): (יט) רני, כמו שהם מעלים לעקתם מתוך שמחה, כן תלעקי גם את
 כעקת יללה אל ה', אולי ירחמך. לראש אשמרות, כי הלילה נחלק לשלשה חלקים, ובל חלק
 נקרא אשמורה, וטעם על נפש, כמו בצבור נפש: (כ) ראה ה', הם דברי ציון אשר תאמר לה':
 למי עוללת כה, הר"י עראמה פי' כה, ראה ה', אס ימלא עוד עיר או אומה בארץ אשר עוללת
 לה

אין גאטטעס הייליגטהום מאן
 ניעדער מעטצעלן, זא פרוע-
 סטער, אַלס פּראָפּעט ?
 (כא) קנאָבען אונד גריווע, יונג-
 לינגע אונד מעדענען, ליעגען
 הויפּענווייזע אויף דען שטראַס-
 סען אומהער, דורך דאָ
 שוועררט געפּעללט; דיא דוא
 געפּעללט, אַם טאגע דיינעס
 צאָרנעס, דוא אָהנע מיט-
 ליידען ערווירגען ליעסעסט;
 (כב) אַלס, גלייך צו איינעם
 פּעסטע, דוא מיינע פּירכטער-
 ליכען נאָכבאָרען אַללע אום
 מיך צוואַממען ריעפּסט, אונד

טַפְּחִים אִם־יִהְיֶה רֶגַב בְּמִקְדָּשׁ אֲדָנִי
 כִּהֵן וּנְבִיא: (כא) שְׁכְבוּ לָאָרֶץ
 חוּצוֹת גַּעַר וּזְקֵן בְּתוֹלְתֵי וּבַחוּרֵי
 נִפְּלוּ בַּחֶרֶב הַרְגָת בְּיוֹם אִפְּהָ
 טְבַחָת לֹא חֲמַלְתָּ: (כב) תִּקְרָא
 כְּיוֹם מוֹעֵד מְגוּרֵי מִסְבִּיב וְלֹא
 הָיָה בְּיוֹם אִפְּיָהוּהָ פְּלִיט וְשָׂרִיד
 אֲשֶׁר־טַפְּחֵתִי וּרְבִיתִי אִיבֵי כָלָם:
 ג (א) אֲנִי הַגִּבֹּר רָאָה עָנִי בְּשֶׁבֶט

עברתו
 קיין שוואַכער איבעררעסט, קיין פּליכטלינג, מיר אַם ראַכעטאָגע גאָטטעס בליעב -
 דיא איך זאָ זאָרגפּעלטיג מיר ערצאָגען, אַך! דער פּיינד האַט זיא אַללע אויפגעריעכען. -
 ג (א) איך בין דער מאַן דער דאָ עלענד זעלכסט געזעהען, מיט זיינעס גריממעס
 שרע=

ר ש י

(כ) אַם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' כִּהֵן וּנְבִיא. רוח הקדש משיבת סובי נאח לבס שהרגת את זכריה בן יהוידע
 כמו שכתוב בדברי הימים שהוכיחם כשכחו להשתחוות ליוזא ועשאוהו אשרת נענים ורוח לבשה
 אֵל זכריה בן יהוידע והיה כהן ונביא והרגוהו בעזרה: (כב) תקרא כיום מועד. כמו קראת
 ולשון הוזה הוא: מגורי. שנינו הרעים להאסף עלי להשחית: אַך טפחתי ורביתי אויבֵי כָלָם.
 הילדים אשר טפחתי וגדלתי אותם בא האויב וכלה אותם:
 ג (א) אֲנִי הַגִּבֹּר רָאָה עָנִי. היה מתזקן ירמיהו לומר אני הגבר ראה עני אשר ראה עוני
 מכל הנביאים שנתנבאו על חורבן הבית שנימיהם לא נחרב הבית כי אַם בימי:
 נשט

ב א ו ר

לה באשר עוללת לי? כי אנה ומתי ימלא עוד שאכלו נשים פרים, באשר הוצרכתי לאכול מפני
 הרעב? ויהיה לפי העתיד של תאכלנה במקום העבר, או במקום בינוני כדרכו, וי"מ הטעם,
 ראה ה' מה עשית? הרולה אתה שתאכלנה וכו' ויבוא לפי"ז העתיד על נכון: טפחתי, מנחת
 טפח במנהג הנשים עם ילדיהן הקטנים שיאנו (הראב"ע) או שהוא מלשון מטפח שהילד נתן בחובה
 (וויקקעלוקינד): (כב) תקרא, כמו קראת ולשון הוזה הוא (רש"י), והוא מוסב למעלה בחולותי
 ובחורי אשר הרגת ביום אסף נעת שקראת וגו': מגורי, שנינו הרעים, או שהוא מלשון גורו
 לבס מפני חרב, ובתרגומי חברתי שתי הכוונות יחד: ביום אף ה', בא השם תחת הכנוי כדרכו
 לפעמים בל"ק ושעורו ביום אסף: אשר טפחתי, הילדים אשר גדלתי ורוממתי בא האויב
 וכלה אותם:

ג (א) אֲנִי הַגִּבֹּר רָאָה, ראה תחת ראיתי וכן ונשאר אני (ראב"ע), ואינו דומה כי שם (ביחזקאל
 ט') כריך להיות ונשארתי אחר שאמר אני בלשון מ"ב, אך לפי שהקדים הפעל לפועל לא
 שמר את המין, אבל פה, אלו נחסר מלת הגבר היה כריך לימר ראיתי כי אז היה פעל ראה נשוא
 על מלת אני, אולם עתה שאמר הגבר, יהיה מלת הגבר נשוא, וזה שדקדק רש"י בלשונו להוסיף
 מלת אשר, אלא שמדרך המליצה לקצר ביחוסים, או שמלות ראה עני וגו' מאמר הנועשה לשם
 תואר של הנשוא ההוא וכמו שנתתי בפסוק בתולותי ובחורי וגו'. וטעם אני כמו שכתב הראב"ע
 שמוסב על ירמיהו או על כל אחד מישראל ועיין מוזאת במ"הס: עני, לדעת הראב"ע הוא סמוך

מגלת איכה ג

תרגום אשכנזי פה

שרעקענפאלער רוטהע!
(ג) מיך רים עם פארט, אונד
טרועב מיך אומהער, אין טיע=
פער דונקעלהייט, נירגענדס
העללע; (ג) און שווינגט
זיינע גייסעל נור איבער מיך
איממערדאר, (ד) ביז פלייש
אונד הויט צערפעטצט, מיין
געבין צערשמעטערט אומ.

עברתו: (ג) אותי נהג ויחל
השן ולא אור: (ג) אך בי ישב
יהפך ידו כל היום: (ד) בלה
בשרי ועורי שבר עצמותי:
(ה) בנה עלי ויקף ראש ותלאה:

במחשכים

(ג) באלד צווינגט דער וויטרוך מיך אין פעסטע מויערן, וואָ ניכטס אלס ביטטערעם ליידען

מיך

ר ש י

בשט עברתו. אל רודה ומכה הוא הקב"ה: (ג) אך בי ישב. אני לבדי לוקה תמיד כי כל
תשובות מכותיו עלי: (ד) בלה בשרי. כמו לבול עץ: (ה) ויקף. הקיפני: ראש ותלאה. כמו
ראש ולענה. ומדרש אגדה ראש זה נבוכדנצר לגלות יהויכין ותלאה נבחר אהן שגמר המכה בימי
לדקיהו

ב א ו ר

ויחבר מקום השבות או הגלות, וגם יאמר שנסמך אל שנט, והנ' נהפכת כמו ותשם צדק
עיניה, והראוי עני שנט בעברתו, וטעם ראה הרגיש. אמנם הנכון כדעת הר"י עראמה אשר
אמר מלת עני הוא שם ובא בהפסק בק"ח ע"מ ואל דמי לבס (יש"ה ס"ב ו'), וידמה העני
לאיש אחר אשר בידו שנט הנוגש לרדות ולענוש בו, ולכן אמר אני הגבר ראה אותו עני עב"ל
ודרך המשוררים הוא לדבר מדברים בלתי עצמיים אשר אינם נמצאים בפועל, כאלו המה גופים
עלמיים ופועלים ברצונם, ולגש"ים אותם (רצוני לומר לתת להם גוף ונשמה דעת ורצון),
והענין הזה ידוע אלל בעלי מלאכת השיר האחרונים בשם (פערזאניפיקאליאן), וכן הענין כאן,
ידבר מהעוני כאלו הוא גוף עצמי, והוא ראה אותו בא אליו עם שנטו אשר בידו, והכניו של
עברתו מוסב על עני הנזכר, וכן כל הפעלים הנזכרים למטה בנזון נהג בלה גדר וכו' מוסבים
על שם העני הזה. והנה המקוון ספר בזאת הקנה הרעות הרבות אשר מצאו אותו ואשר עשה
לו העוני הזה באופנים שונים, פעם ימשיל עצמו, כאלו העוני יוליכהו במקום חושך ואפילה
וגם יכהו במכות רבות, פעם יסגיר בעדו למען שלא יוכל לברוח ולמען סבול הזרות האלה
וכו', כמו שיבאר, עד כאשר סיים לספר הזרות שיצרו עליו ונשאר באפס תקוה, אז מספר
איך שנפשו עליו השתוחחה, וכמעט חטף בקרבו לולא רוח בינתו השיבהו ויחזיקהו לעמוד על
כניו, להתחולל אל ה' שישוב וירחם עליו, כל זאת הוא ענין וכוונת הכללי בזאת הקנה, ומעתה
אבארה בפרטות: (ב) ולא אור, בא הכפל להפלגת החושך, או שדרך הלשון לדבר בן בינו
חיים אין כסף, מת אהה ולא תחיה, ודומיהם רבים: (ג) אך בי, אני לבדי לוקה תמיד כי
כל תשובות מכותיו עלי (רש"י), וטעם ישב יהפוך כמו ושנתי ואראה שענינו ושנתי לראות,
וכן כאן ישב להסוך, וטעם יחס בי על פעל הסך. וגם יתכן שמוסב על פעל ישב, כמו ושנתי
בבית ה', כלומר שהוא תמיד אללו ויכהו כל היום. ומה שאמר המקוון אך בי, ולא באחר, וכן
אותי נהג ולא אחר, ואני הגבר אשר ראה ולא זולתי. כל זה היא להפלגת לערו ומבאיו:
(ד) בלה, כמו וכולם כנגד יבלו והדומה, שהוא לשון קריעה, כי שורש בלה הונח על דבר שן
ויש אשר נס ותם ליחו, כטעם אחרי בלותי היתה לי עדנה, וכל דבר יש אשר נס ליחו יותר
עלול להקרע מדבר לח, וכרב הראב"ע הבאר והעור שירגישו בלו, והעלמות שלא ירגישו כשברו,
ובאמת מלאנו גם לשון בלה אלל עלמות כמו הקרשתי בלו עלמי (תהלים ל"ב): (ה) בנה, הכוונת
על חומות הצבורות של בית הסוהר אשר הוא ישב שם בדד, ואמר כאלו בנה בית הסוהר זה
דווקא בעבורו גם הוא להפלגת הענין: על, מוסב על ב' הפעלים בנה עלי ויקף עלי: ראש
ותלאה, כמו ראש ולענה (רש"י), כוונתו לומר כמו שענינו שם ל' מרה כאשר יעיד עליו חזרו
קן ענינו כאן, והכוונה על מר נפש. אז יתכן לאמר שטעם ראש לשון דלות ושכלית וארשו

רש

(ו) בְּמַחְשָׁבִים הוֹשִׁיבֵנִי כְּמַתִּי
 עוֹלָם: (ז) גָּדַר בְּעֵדֵי וְלֹא אֵצֶל
 הַכְּבִיד נַחֲשָׁתִי: (ח) גַּם כִּי אֶזְעַק
 וְאֲשׁוּעַ שְׁתָּם תִּפְלְתִי: (ט) גָּדַר
 דְּרָכֵי בְּגוֹיֹת נְתִיבוֹתַי עוֹהָ: (י) דָּב
 אַרְבִּי הוּא לִי אַרְיָה בְּמִסְתָּרִים:
 (יא) דְּרָכֵי סוֹרֵר וַיִּפְשַׁחֲנִי שְׁמֵנִי

מיד אומגיבט; (ו) זענקט מיד
 אין פֿינסטערע גרוֹפֿט, גלייך
 לענגסט פֿערשטאַרבענען;
 (ז) קערקערט מיד איין, אויף
 דאָס איד ניכט ענטווייכע; אונד
 בעשוועהרט מיט עהערנען
 קעטטען מיד. (ח) איד רופֿע
 אונד פֿלעהע — אַבער אַך!
 פֿרוכטלאָז האַללט דיא פֿער-
 שלאָססענע שטיממע מיר צו-
 ריק. (ט) באַלד, פֿערלעגט ער
 מיט פֿעלזען = שטיקקען מיינע

וועגע, פֿערלענקט דיא גראַדען פֿפֿאַדע מיר; (י) איזט מיר איין לויערנדער בעער, איין לעווע
 אים דיקיגט, (יא) פֿעללט דאָרט אויף איררעם וועגע מיד אַן, אונד מאַכט מיד צום שרעק-
 ביל-

ד ש י

לדקיהו והלאני: (ו) גדר בעדי. עשה חומה לנגדילהיות כלוא: ולא אלא. הושיב סביבותי מחנות
 וגיחות של אורבים: הכניד נחשתי. עשה לרגלי נחשתיים כבדים שלא אוכל לילך פירי"ש בלעז
 (עיין בבאור): (ח) שתם תפלתי. שתם חלונות הרקיע בפניה: (ט) נתיבותי עוה. אס באתי ללאת
 איני יולא בדרכים הסלולים בדרך ישרה מפני האויבים וחלא דרך עקלתון: (י) דוב אורב הוא
 לי. הקב"ה נהפך לי לדוב אורב: (יא) דרכי סורר. לשון סירים קולים סורר קוץ אותם מפזר
 קולים בדרכי: ויפשחני. לשון פיסוק הרגלים שהעובר על הדרכים שאין מופנים לדרך להרחיב
 לעדי

ב א ו ר

רוח ובא האל"ף במקום הוי"ו, והדומה לו ובא כמהלך ראשך. ועשם חלאה ככל התלאה אשר
 מלאתנו, ואמר שהם לבדם סובבים אותו ושוכנים אכלו בהתבודדותו שם, כלומר שהוא חמיד
 שריו בלעז ואין דבר משקיטו, ויהי' לפ"ו ראש ותלאה נושאי פעל ויקף, כמו ויקיפו על העיר
 (מ"ב י"ד), או שנושא בנה הוא ג"כ נושא ויקף, וראש ותלאה, הוא פעול ההקפה,
 כמו ומלודו עלי הקיף (איוב י"ט ו'): (ו) במחשבים, מחשך בחוץ מחשך (הראב"ע):
 עולם, זמן רב, וכן כל עולם שנמקרא: (ז) גדר בעדי, כמו שזכר למעלה שנהג עליו באופן שלא יכול
 לבוא אליו מנחם אחד, כן אמר עתה שגדר בעדו באופן שלא יכול ללאת, ועשם ולא אלא, כמו שלא
 אלא, הוי"ו במקום ש"ן: הכביד נחשתי, עשה לרגלי נחשתיים כבדים שלא אוכל לילך פירי"ש
 בלע"ז והוא פערס, ובל"א (קעטטען, פֿעטטען) (רש"י), וא"כ נוכל לומר שאמר ולא אלא
 מוסב למעלה ולמטה, גדר בעדי שלא אלא וגם הכניד נחשתי שלא אלא, וכתב רד"ק נקרא ככלת
 נחש, לפי שעשון מנחשת וכן תרגמתי. והנה במקראות גדולות נדפס נחשתי בקמ"ן, אבל
 הרד"ק הביאו בשורק, והענין אחד כי זה המשקל יש לו שתי נטיות פעם שיסתנה החול"ס
 ל"ח, ופעם לשור"ק: (ח) שתם, בש"ן וטעמו כאלו כתוב בסמ"ך. ואמר לא די שגדר בעדי,
 אבל גם לא עזב פתיחה קטנה אשר משם ילא קול תפלתי, כי אם אזעק, הנה שתם תפלתי
 ולא תלא והקמ"ן תחת השור"ק, כי אם יהיה פעל עבר, לא יהיה המשך המאמרים על פי
 כרוף הניווי: (ט) נתיבותי עוה, כלומר הנתיבות שהיו ידועות לי, עוה וקלקל אותם, כדי
 שלא אוכל למצוא הדרך הישר לברוח מפניו וכוה הדרך המעוות הוא אורב לי כדוב וארי
 לבלעני: (א) סורר, לשון סירים קולים, מפזר קולים בדרכי. (רש"י) ואינו נאות להמשך המליצה,
 ורד"ק אמר העוה דרכי, גם זה דחוק כי כבר אמר זאת למעלה, נתיבותי עוה, אמנם לדעת
 רבי היקר ר' יואל ברי"ל, הוא מלשון סורר ומורה, כלומר בהיות שדרכי שאני הולך בו סורר
 מדרך הישר לנטות אליו ע"י שעה נתיבותי ויוליכני אל המקום אשר הוא אורב שם לי, הנה כן
 יבשחני

מגלת איכה ג

תרגום אשכנזי פו

שׁוֹמֵם: (יג) דְרָךְ קִשְׁתּוֹ וַיִּצִיבֵנִי
 כַּמְטָרָא לַחֵץ: (יג) הִבִּיא בְּבִלְיֹתִי
 בְּנֵי אֲשַׁפְתּוּ: (יד) הָיִיתִי שׁוֹחֵק
 לְכָרְעָמִי נְגִינָתָם כָּל־הַיּוֹם:
 (טו) הַשְׁבִּיעַנִי בְּמַרְוֵרִים הַרְוִנִי
 לַעֲנָה: (טז) וַיִּגְרַם בְּחֶצֶץ שְׁנֵי
 הַכְּפִישָׁנִי בְּאַפְרָ: (יז) וַתִּזְנַח

כילדע! (יג) באלד שפאננט ער
 דען באַגען, שטעללט מיך צום
 ציעלע זיינעם פפײלם, (יג) אונד
 שיטטעט זיינעם קעכערס פֿער-
 דערבליכע ברוט גאַנץ אין מײ-
 נע נייערען אוים; (יד) דאָס איך
 צום דאָהנ-געלעכטער מײ-
 נעם פֿאַלקעם ווערדע, איהר
 שפּאַטט = ליעד דען גאַנצען
 טאָג. (טו) באלד מאַכט ער
 מיך מיט עקעלדאָעטען שפײ-

זען זאטט, שטיללט מיינען דורסט מיט ווערמוטה; (טז) צערמאלט דיא צעהנע מיר מיט
 קליינען קיעועלן, אונד וועלצט אוים שטויבע מיך אומהער. — (יז) זאָ אללער גליקועליגקייט
 בע

ר ש י

יצדיו ויש דוגמא בלשון גמרא האי מאן דשח דיקלא: (יב) ויליבני כמטרא. העמידני לנגד חילוי
 לירות בי כמטרא אשני"לא בלעז (אונגעל"לע זיענטייבע חין געטטאלט זיינעם רינגעט):
 (יג) בני אשפתו. חלים שנותנין בתוך אשפה שקורין קוי"כרא: (טו) ויגרם. וישנר ודוגמתו
 גרסה נפשי וכן גרם ברמל: בחלץ. אבנים דקים שבתוך העפר שהיו לשין עיסתן הגולים. בתוך
 הגומות שחופרים בקרקע והחלץ נכנס לחוכה כשאמר הקדוש ברוך הוא ליחזקאל עשה לך כלי גולה
 לשחות בו ללוש בתוכו חררה קטנה כדי שילמדו הם ויעשו כן כענין שנא' והיה יחזקאל להם למופת
 והם היו משחקים עליו ולא עשו כן סוף שנשתברו שיניהם: הכפישני. כפה אותי באפר ככלי
 הכפוי על פיו ארנשו"ר בלעז (כ"ל של"ל אטירי"ר והוא חטטערער, שטירלען, אווטטירלען, ועיין
 במלות לועזיות הנדפסים אצל חמש מגלות) ויש דומה במשנה פישון הגמל במדה הכפוסה מדד:

ב א ו ר

יפשחני, וטעם וי"ו ויפשחני לתשובת התנאי, וכה הדרך תרגמתי המקרא. אמנם יתכן ג"כ
 לפרשו שהוראת סורר כמו חנרו הקל, כמו כי סר לראות ושעורו סר ממקומו אל דרכי ועם
 יפשחני: ויפשחני, אין לו ריע במקרא, ורד"ק וראב"ע אמרו שהוא לשון שסף ובקע, כי תרגום
 ויסף שמואל, ופשא (לערפלייטען לערשטייטען בל"א), ורש"י כתב שהוא לשון פסוק הרגלים
 וגו', ויתדמה לפ"ז לפסח, בחלף השי"ן עם שי"ן שמאלית, ואפשר שנוכל אם כן לבאר מלשון
 ופסח ה', כלומר דולג עלי, ובתרגומי תרגמתי כפי הענין הזה: שואם, תואר, וטעם כמו
 שוממה דלעיל (פרשה א'), והוא לשון תמהון (בעטייבט, זייננאָן), וראב"ע אמר שכל רואהו
 יזום, ויתורגם לפ"ז (טרעקבילד, טיינאָן): (יב) כמטרא, א' במקום ה"א, ואמר כן לדבר
 שמליבין לירות החלים והוא מענין שמירה כלומר שומרין אותו המקום ומכונים אליו, תרגום
 וישמור ונטר, (מדברי ר"ש בן מלך): (יג) בני אשפהו, חלים שנותנין בתוך האשפה שקורין
 קוי"כרא, והוא קאר"קאיש ובל"א קעכער (מרש"י), ואמר הראב"ע דמה האשפה לנטן ההרה
 ע"כ: (יד) הייתי שחוק, ע"י שהיה כל גופי מלא חלים הייתי לשחוק: עמי, אם המקונן דבר
 רק בעדו יהיה יו"ד של עמי כנוי מ"כ, ואם בעבור ישראל מדבר יהיה היו"ד נוספת כמו שכתב הראב"ע:
 וחולם במסורה נמסר, עמי ג' סבירין עמים: (טו) ויגרם, וישנר ודוגמתו גרסה נפשי וכן
 גרם ברמל (רש"י): בחצץ, אבנים דקים שבתוך העפר, וכתב הרד"ק שנקראו כן כאלו הם
 מחתיכות גדולות מלשון חזה, ויאמר ששני נשברו מחמת אבני החול אשר הים תוך מאכלו:
 הכפישני, אין לו ריע, ופותרונו לפי מקומו, ולדעתי טעמו כטעם כש, וכתב הר"י עראמה
 וז"ל, אשר כל זה לא השקוני ולא האכילוני ולא שמו בי מזור, רק במקום אכילה השביעני
 מרורים, במקום שתיה, לענה, חלוף המרקחות המחזקות, ויגרם בחלץ שני, ותחת מלע
 משכב הכפישני באפר: (יז) וחזנה, פעל זנח פעם יוטל בדלעיל זנח ה' מזכור, ופעם עומד כמו

תרגום אשכנזי

בערויבט פֿערצווייפֿלטע איד אן
בעססערונג שאָז (יה) שפראך:
איד בין איז עוויגקייט פֿערלאָה=
רען קיינע האָפֿנונג מעהר ביים
העררן פֿיר מיך . (יט) דען דאָז
אַנגעדענקען מיינער ביטערן
ליידען , מיינעם ווערמוטהם=
פֿאַללן טריבזאַלס , (כ) שטעלל=
טע מיינער זעעלע שטעטס דך
דאָר , אונד בייגטע מיינען
מוטה דאַניעדער . — (כא) דאָך
ערווידער' איד דיעזעס מיינעם
הערצען איצט , אונד האָפֿע=
נונג קעהרט צו איהם צוריק :

מגלת איכה ג

מִשְׁלוֹם נַפְשִׁי נְשִׂיתִי מוֹבְרָה :
(יח) וְאָמַר אֲבָד נַצְחִי וְתוֹחֲלֹתַי
מִיְהוָה : (יט) זָכַרְתִּי עֲנִי וּמְרוֹדֵי
לַעֲנָה וְרֵאשׁ : (כ) זָכֹר תִּזְכֹּר
וְתַשִּׁיחַ עָלַי נַפְשִׁי : (כא) זֹאת אֲשִׁיב
אֶל־לְבִי עַל־כֵּן אֶזְחִיל : (כב) חֲסָדֵי
יְהוָה כִּי לֹא־תָמְנוּ כִּי לֹא־כָלוּ
רַחֲמָיו : (כג) חֲדָשִׁים לְבַקְרִים רַבָּה

וְתַשִּׁיחַ קרי . רַחֲמָיו קרי . אמונתך

(ככ) ,, נאך איזט גאָטטעס גיטע ניכט צו ענדע זיינע פֿאַטערהולד פֿאַראיבער אַנ-
נאך ניכט : (כג) נאך ערנייען זיא מיט יעדעס מאָרגען זיך . זאָ זיא דיין פֿער-
טרוי

ר ש י

(יח) ואומר אבד נפשי . אמרתי בלבי ברוב כרותי אבד עולמי וסברי : (יט) ומרודי . קימפלוי'ינט
בלעז (וועהקאָגע) : (כ) זכור תזכור . נפשי את עניי ומרודי ותשוח עלי כך הוא פשוטו
לפי ענין שיבת המקרא . ומ"א זכור תזכור ידעתי שסופך לזכור את העשוי לי אבל תשוח עלי נפשי
לפי תין עד זמן הזכירה ומכאן יסד הפייט (כפ' זכור) בואת ידעתי כי יש לך לזכור אבל תשוח
על נפשי עד שתזכור : (כא) זאת אשיב אל לבי . אחר שאמר לי לבי אבדה תוחלתי מה' אשיב
זאת אל לבי ואוחיל עוד ומה היא זאת שאשים אל לבי חסדי ה' כי לא תמנו . וכל הענין עד
מה יתאונן וגו' : (כב) כי לא תמנו . כמו כי לא תמו . ויש מפרשים כי לא תמנו כמו האם
תמנו לגוע חסדי ה' הם אשר לא תמנו ולא בלינו בעונינו : (כג) חדשים לבקרים . מתחדשים

ב א ו ר

כאן , ורבים כן : נשיחתי , ענינו שבזה כמו לור ילדך תשי , ולדעתי ההבדל שניניהם הוא זה ,
שורש שבח נאמר על הדברים אשר נאבדו מהזכרון שלא ברצון , או ע"י אורק הזמן , או ע"י סבות
אחרות , ואולם על שבחה רבנית , ר"ל שיסורים איש מלבו ויגרשם מרעיוניו לבלתי הגות בהם
עוד , נשמע בשורש נשה , (ובזה יתדמה להוראת גיד הנשה , שהוא לשון סרה ממקומה , ויש
עוד לדבר מזה השורש , אלא שאין כאן מקומו להאריך) , וכן הענין כאן , הסרתי הרעיון של
טובה ממני והחלתי לספק בו , דהיינו אחר שספד למעלה מהרעות אשר העביר עליו העוני ,
אמר כאשר ראיתי שנעזבה נפשי מכל האושר הזמני ובאתי להמדרגה התחתונה , אז אמרתי כאשר
הייתי עד כה נגוע ומובה , כן אהיה כל ימי חלדי כי לו חסן ה' לנחמני , לא עשה לי כל אלה :
(יח) נצחי , עולמי (רש"י) , כלומר אהי' אובד כל הימים , מלשון ארמי אובד אבי (ועיין שם
בס' נת"ה להרמב"מן ז"ל) , ופגל אבד נשוא לב' נושאים אבד נכחי ואבד תוחלתי : (יט) ובר ,
הנכון שהוא שם , והבית מוסב אל שלאחריו , כלומר זכרון עניי ומרודי וגו' זכור תזכור נפשי
ולכן תשוח עלי , וכן פי' רש"י ז"ל : (כ) ותשוח , כמו מה שתתוחחי נפשי , כלומר נעלב ונכאה
כאדם ההולך שחוח מלער ויגון : (כא) זאת אשיב , אחר שאמר לי לבי אבדה תוחלתי מה'
אשיב זאת אל לבי ואוחיל עוד לו , ומה היא שאשים , חסדי ה' וגו' , (רש"י) , והראש"ע כתב
זאת התחלת , ואינו כריך כי מדרך הלשון הוא בהסתר המין לדבר בלשון נקבה : (כב) כי לא
חמנו , כמו כי לא תמו (רש"י) , ובא ח"כ הנו"ן תחת אות הכפל . וטעם הבית חסדי ה' אשיב
אל לבי אשר הם לא תמנו , או שעורו כי לא תמנו חסדי ה' , כלומר זאת אשיב אל לבי שלא תמנו
וגו' , וזה הנכון מפאת הכפל כי לא כלו רחמיו : (כג) חדשים לבקרים , מתחדשים חסדיך מיום
אל

מגלת איכה ג

הרגום אשכנזי פז

אֲמוֹנַתְךָ: (כד) הִלְקִי יְהוָה אִמְרָה
נַפְשִׁי עַל־בֶּן אֹהֶיֶל לֹו: (כה) טוֹב
יְהוָה לִקְוֹ לַנֶּפֶשׁ תִּדְרָשׁוּ:
טוֹב וַיְהִי־לִי וְדוּמָם לַתְּשׁוּעָה
יְהוָה: (כו) טוֹב לַגִּבּוֹר כִּי־יִשָּׂא
עַל בְּנֵעוּרָיו: (כז) יֵשֵׁב בְּדָד וַיְדַם
כִּי־נִטַּל עָלָיו: (כח) יִתֵּן בְּעַפְרָא פִּיהוּ

טרועין גראס! (כד) דער הערר איזט מיין טהייל!
שפריכט דאן מייע זעלע ווייע.
דער דארום הארר' איך זיין.
(כה) ער איזט הולדרייך דענען
דיא אויף איהן האפפען, דעם
געמיטהע, דאז אינברונסט
איהן זוכט. (כו) וואהל פראמט
עס מיט ערגעכענהייט דער
געטליכען הילפע צו האר-
רען". (כז) וואהל דעם מאנע,
דער אין פריהער יוגענד שאן

אולי

געלערנט דעם שיקואלס יאך ערטראגען, (כח) דאז איהם צוגעווארפענע לאזאז אין שטיל-
לער איינוואקייט געלאססען דולרען; (כט) אים שטויבע הינגעווארפען פלעהען, אונד דיא
האפפ-

ר ש י

הם חסדיך מיום אל יום: רבה אמונתך. גדולה היא הנטחתך ודבר גדול הוא להאמין בך
שתקיים ותשמור מה שהנחת לנו: (כד) חלקי ה' אמרה נפשי. ה' מנת חלקי ודין הוא שאחיל
לו: (כו) טוב ויחיל ודומם. וי"ו של ויחיל יתירה כמו וי"ו של ואיה וענה טוב שיחיל אדם וידום
וילפס לתשועת ה': (כח) ישב בדד. מי שאירע לו אבל וזרה ישב גלמוד וילפס לעונה: וידום.
לשון המתנה כמו אש כה יאמרו אלינו דומו דיהונתן: כי נטל עליו. כי בעל הגזרות נשא
עליו

ב א ו ר

אל יום (רש"י), וחבר זמן הצוקר לפי שאז יקילו בני אדם משנתם וישונו לראות ולהנות מחסדי
ה', ויראה באלו יתחדשו אז: אמונתך, לדעת המפרשים מוסב על השם ב"ה ומה שהחלף
המקוין בגופים לדבר פעם בלשון נסתר ופעם בלשון נוכח, דרך שירי הוא כנודע. אמנם יתכן
יותר שהכנוי של אמונתך מוסב על הלצ אשר עמו מדבר, כמו שאמר זאת אשיב אל לבי,
ופתונו בטחונך בה' א"כ תהי רבה וגדולה אחרי שחסי ה' וגו', וכן הוא מתורגם בל"א:
(כד) חלקי, אחר שספר למעלה תשובתו אל לבו, אמר שעי"ך התרוממה נפשו, והחלה להבין
ולהלדיק אלו אמריו, ואמרה גם היא ה' מנת חלקי וגו': (כו) טוב ויחיל, וי"ו של ויחיל יתירה
כיו"ו ואיה וענה, טוב שיחיל אדם וידום וילפס לתשועת ה' (רש"י). ודבריו האחרונים המה
הנכון בפשטות הכתוב כי כן שמוש הוי"ו לפעמים, כמו דבר אל העם ויסעו, שצורו שיסעו
ורבים כן, אמנם אינו מדרך הל' לאמר טוב ויחיל ודומם, והרד"ק כתב וז"ל ואפשר ויחיל
הוא תואר בפלס שריד, ויהי' פי' הפסוק זיהי' אדם טוב ויחיל ודומם לתשועת ה' ע"כ, או
זיהיה מלות טוב ה' עס יחס הלמ"ד מושגים אחרים עמם, ושעור המקרא טוב ה' לטוב ויחיל
וגו': (כו) טוב לגבר כי ישא, וכי ישב, וכי יתן בעפר, וכי יתן למכהו, כן נראה המשך
הכתובים: בנעוריו, כלומר ללמד את עלמו לשאת העול בשקטות נפש אף בימי נעוריו, אשר על
הרוב בימים ההם האדם יותר עלול לרגשת והמית הנפש מרוב חוס הטבעי אשר בקרבו,
וכן תרגם הכשדי טב הוא לגברא ארום יאלף נפשיה לכוברא וגו': (כח) כי גבל עליו, כי
בעל הגזרות נשא עליו הגזירה זו (רש"י), והטעם על הגורל שגבל בחלקו, וכן כתוב בחיק
יוטל את הגורל (משלי ע"ז), וי"מ טעם כי נטעם אס, כלומר אס יוטל עליו העול הזה ישב בדד
וידום, ואחרים אומרים טוב לגבר אס ישא עול בנעוריו שיב בדד כל זמן שהעול נטל עליו,
והראשון יותר נכון מטעם ההמשך שזכרנו: (כט) יתן בעפר פיהו, ישתחוה לעושהו עד צוף
העפר בפיו (הראב"ע), וכן ת"י יתן בעפרא פומיה וישתחא קדם רבוניה, וכן הוא מתורגם
בל"א, וי"מ יתן מוסב על העול הנוצר, כלומר אף אס יכניעו העול הזה עד לארץ מחמת כובד
המשא

האֶפְסֹנוּג ניע פֿערליערען; (ב) דעם שלענער זעלבסט דיא וואַנגע ריי־ען, אונד אַן אייגע־נער שמאָך זיך וויידען; (ג) דען ניכט אויף איממער פֿערלעסט דער הערר! (ד) ער ציכטיגט נור, אונד ניממט דאָן וויעדער מיט ערבארמען אויף, נאָך זיי־נער גראָהן גיטע. (ה) קוועהלט ער אויס וואָהלגעפֿאללען דען, אונד קרענקט דיא מענשענ־קינדער? — (ו) אויף דאָס דעם ערבבאללם שקלאַפֿען אונטער

אוֹלֵי יֵשׁ תִּקְוָה: (א) יִהְיֶה לְמִכְהוֹ לַחַי יִשְׁבַּע בְּחִרְפָּה: (ב) כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדָנָי: (ג) כִּי אִם־הוֹגָה וְרַחַם כָּרַב חֲסָדָיו: (ד) כִּי לֹא עֲנָה מִלְּבוֹ וַיִּגְרַה בְּנִי־אִישׁ: (ה) לְדַכָּא תַּחַת רַגְלָיו כָּל אֲמִירֵי אֶרֶץ: (ו) לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט־גִּבּוֹר

תְּקַדּוּ קִי גגד

זייגען פֿיסן ער צערמאלמען? — (ו) וואָהרליך, איינעס מאַננעס רעכט פֿערדרעהען, איזט דעם העכ־

ד ש י

עליו הגזירה זו: (א) כי לא יזנח לעולם ה'. לכך טוב לידום: (ב) כי אם הוגה. אם האדם מביא עליו יגון בשביל עונו ואח"כ ורחם כרוב חסדיו: הוגה ויגה. לשון תוגה הם: (ג) כי לא ענה. ויגה בני איש מלבו ומרכונו כי השון גורם: (ד) לדכא תחת רגליו. מוסב על כי לא ענה מלבו להיות מדכא תחת רגליו וגו' ולא להטות משפט גבר וגו': ולא

ב א ו ר

המשא, בכל זאת אל יתיאש מן התקוה, והראשון יותר נכון על פי ההמשך: (ל) יחן למכהו לחי, טעמו כמו שכתב הר"י עראמה, שיכגיל את עלמו צמדת סבלנות יותר מדאי, עד שיחן למכהו לחי, ויקבל היסורין באהבה ונרצון טוב: (לב) ורחם, וי"ו לתשובת התנאי, כלומר אם הביא על האדם מה יגון בעבור חטאיו, הנה אח"כ ישוב רחם עליו כרוב חסדיו: (לג) כי לא ענה, טעמו כמו שכתב הר"י עראמה וז"ל, אפילו אותו הרע שיורד מאתו לבעות שום אדם אינו מלבו ומרכונו, אבל הוכרח כדי שימאך ממנו טוב, כמו הנה בשלחו הרעות והיסורין אץ לבו אל הרע המגיע מהן רק אל התשובה למוטב הנמשכת ממנו ע"כ. ושעור הכתוב כי לא ענה ויגה מלבו: ויגה, ענינו יגון ומשפטו וַיִּגַּה מִבְּנוֹן הַדְּגוּשׁ, ולדעת הריק"ס הוא מבנין הפעיל ומשפטו וַיִּגַּה, וכן וידו אָבֵן בִּי לִבִּי הַפִּירוּשִׁים (ר"ש בן מלך), והראב"ע כתב א' תחת ה"א אבל בספרים שלנו נכתבה המלה בה"א: (לד) לדכא, לדעת רש"י המקרא הזה עם ב' שלאחריו מצורבים המה, וז"ל כי לא ענה מלבו להיות מדכא תחת רגליו וגו' ולא להטות משפט גבר וגו' ולא ליעות אדם בריבו כל אלה ה' לא ראה ע"כ. אמנם לע"ד היותר נכון הוא ע"ד שכתב הר"י עראמה, דהיינו אחר שאר המקונן פה טעם הרעות, הוסיף לבאר זאת מסתירת הסבות הנורמות ההפך, ויאמר שאם חין הרעות באות לתועלת המקבל (ונמשך לפ"ו הדעה הנפסדה שזכר למעלה ואומר אבד נכוז ותוחלתו) לא ימלט משלש אופנים אחרים (א) או שיעשה המושל בהכניע המקבלים ולענותם תחת ידו, כדי להראות תקפו וגבורתו בלבד, וע"ז השיב אך ישד האם ב"ה בזה, כי מה כבוד יהי' לו לדכא תחת רגליו חלשים ונבזים כמוני אסירי ארץ, המזוקעים בחבלי ובכבלי הוֹטֵן. (ב) או שיאמר האומר שייטב בעיניו ח"ו לעשות עול ברשע, ושיקבלו בעבור זה ממנו הרעות מה שאינם מחויבים לקבל, על זה השיב הלל הוא הדבר אשר מתנגד אל רלונו ימעלה, כוודע מפאת סודותיו וחסדיו. (ג) או שיטעון הטוען, הן אמת כדוק ה' אך הרעות הבאות אינם ממנו וברלונו כי אם מקרה הוא, כי השחתו סיננה שולטת בכל פרטי היצורים, ע"י

מגלת איכה ג

תרגום אשכנזי פה

נגד פני עליזון: (לו) לעות אדם
 בריבו אדני לא ראה: (לז) מי זה
 אמר ותהי אדני לא צוה: (לח) מפי
 עליזון לא תצא הרעות והטוב:
 (לט) מה יתאונן אדם חי גבר על-
 הטאון: (מ) נחפשה דרכינו
 ונחקרה ונשובה עד יהודה:
 חטאיו קרי נשא

העבסמען זעהר פֿערהאסט.
 (לו) איינעם ערדען = זאָהנע
 אונרעכט טהון, קאָן דער אַלל-
 בעהעררשער ניעמאלס וואָל-
 לען. (לז) אָדער שפרעכע יע-
 מאַנד, אונד עס געשעהע, זאָ
 דער הערר עם ניכט בעפֿאה-
 לען? — (לח) זאָ אויס דעם עווי-
 גען מונד עם ניכט געקאָממען?
 זאָ גוטעס אַלס בעזעס? —
 (לט) וואָס העמט' איין מענש צו
 קלאַגען דען היניערען, ווען זיי-
 נער זינדען הערר ער איזט?
 (מ) אונזערן וואַנדעל לאַסט אונז אונטערזוכען, פריפֿען, אונד צום עוויגען אונז בעקעהרען!
 לאַסט

ר ש י

(לו) ולא לעות אדם בריבו. כל אלה ה' לא ראה לא נראה לו ולא עלתה לפניו במחשבתו לעשות כן: לא ראה. לא הוכר בעיניו שיעוותו בית דין של מעלה אדם בריבו כמו מה ראית כי עשית וגו': (לז) מי זה אמר ותהי וגו'. מפי עליזון וגו' שאם באתי לומר לא מידו באת חלי הרעה הזאת מקרה הוא שהיה לי אין זאת כי אם בין רעות בין טובות מי זה אמר ותהי אם ה' לא כזה ומפיו לא תלך הן רעה הן טובה אבל מה יש להתאונן אדם חי גבר על חטאיו כל אים ואים יתאונן על חטאיו כי הם המביאים עליו הרעה:

אל

ב א ו ר

ע"ז השיב מי זה אמר ותהי וגו': (לה) נגד פני עליזון, ע"ד כי ירט הדרך לנגדי, שעיניו היפך הרטון: (לו) לעות וגו', כפל ענין של להטות וגו': אדני לא ראה, ראית השכל, לא עלתה לפניו במחשבתו לעשות כן, או לא ראה לא הוכר בעיניו כמו מה ראית כי עשית וגו' (מדברי רש"י): (לז) מי זה אמר, כלומר גור שיהי' דבר מה ותהי הדבר הזה אם ה' לא כזה זאת אם מפי עליזון לא תלך זאת הן דבר רע או טובה, כך פי' רש"י ז"ל וכן הוא מתורגם גל"א. וטעם ותהי וכן תלך ע"מ נקבה לפי שלא הוברר המין כדרך הידוע בלשון. ורוב המפרשים נדחקו במאמר מפי עליזון וגו', והרחיקו מן הפשט שלא לכורך: (לט) מה יחאונו, הנה אחרי שגור אומר שלא באו הרעות במקרה כי אם מאת ה' ע"פ דק משפט ומשלים, אמר א"כ מה יש לאדם להתאונן כל ימי חלדו על לרות הע"ז הלך יש בידו להטיב לו, ואם לא יטיב ותבוא עליו לרה, לא יתרגם על ה' אשר כגמול ידיו יעשה לו, כי אם על חטאיו אשר הסבו לו זאת בהכרח, כן הטעם לדעת המפרשים ז"ל. אמנם כפי דרך המליצה יהי' שער הכתוב מה יתאונן אדם חי, מה יתאונן גבר על חטאיו, ולכן נראה לדעתי שטעם חטאיו כאן ל' עונש כנודע בלשון עין וחטא נאמר גם על המעשה, גם על העונש הנמשך ממנו, ואמר המקוץ שאין לאדם להתאונן כלל כל ימי חייו בהיות שלא אירע לו שום רע במקרה, ואפילו על העונש הבא לו מאת השם יתעלה אין לו להתאונן בהיות גם הוא לטובתו. ולדעת רעי ר' יואל ענין גבר בעיני הוה גביר לחקך, וטעם הכתוב מה יתאונן אדם אשר הוא חי מושל ואדון על חטאיו ובידו לכבוש את יצרו, כי אז הוא מובטח שלא תאונה אליו שום רעה כנולד מהמאמרים הקודמים, וכן תרגמתי: (מ) נחפשה דרכינו, אחרי כי הרעה מידנו היא, עלינו מוטל לחפוש דרכינו ומעללינו ולחקור בהם, הטובים הם אם רעים ולאוב אל ה' לשמוע בקולו. ואמר רעי ר' יואל לפי שדבר מכלל הנהגת השם צ"ה עם בני אדם, יסוב הדבור אל כלל העם, ומזה יעבור לנרת הכלל, אף שעקר כונת הקנה על לרותו הפרטיות ולאחר זמן מה ישוב יעבור מהכלל אל הפרט בהעברה קלה

תרגום אישכנו

מגלת איכה ג

(מא) נְשָׂא לְבַבְנוּ אֶל-כַּפָּיִם אֶל-
 אֶל בְּשָׁמַיִם: (מב) נַחֲנוּ פִשְׁעֵנוּ
 וּמְרִינוּ אֶתְּךָ לֹא סָרְהָת:
 (מג) סְכוּתְךָ בְּאֶף וְתַרְדִּיפְנוּ הַרְגָת
 לֹא חֲמִלָת: (מד) סְכַתְּךָ בְּעֵינֵי לֶךְ
 מִעֲבוּר תִּפְלֶה: (מה) סָחִי וּמְאוּס
 תְּשִׁימֵנוּ בְּקֶרֶב הָעַמִּים: (מו) פָּצוּ
 עֵלֵינוּ פִיהֶם כָּל-אִיבֵינוּ: (מז) פָּחַד
 וּפַחַת הִיָּה לָנוּ הַשָּׂאת וְהַשְׁבֵּר:

(מא) לאסט אויף דען הענדען
 אונו דיא הערצען היממעלאן
 צוגאטטעס טהראָן ערהעבען.
 (מב) אונזער — אונזער איזט
 דיא שולד, וויר פֿרעפֿעלטען
 אונד זינדִגטען — דיא — קאָנג־
 טעסט לענגער ניכט פֿערציי-
 הען! (מג) דיא היילטעסט דיא
 אין צאָרן דיך, פֿערפֿאָלג־
 טעסט אונו; ערווירגטעסט
 אָהנ' ערבארמען, (מד) אין
 פֿינסטערעם שטראַפֿענעוועלק
 פֿערהיילט דיא קיין געבעטה
 דורכֿראַנג. (מה) מאַכטעסט
 צום עקקעל אונו, צום אַבשייא
 דער פֿעלקער; (מו) דיאס אַלל'
 אונזערע פֿינדע איבער אונו
 טריאומפֿירען. (מז) אַנגסט

פלגי

אונד פֿערדערבען, צערשטעהרונג אונד אונטערגאַנג, איזט אונזער זעמטמליכעס לאַאונן.

צד

ר ש י

(מא) אל כפיים. אל הענונים אל שמים כמה דאז אמר והנה עב קטנה ככף איש עולה וכן על
 כפיים כסה אור. ומדרש רבותינו נשא לבביו בנאמת להקב"ה כאדם הרוחץ בנקיון כפיו שמשליך
 מידיהו כל טינוף כי מודה ועוזב ירוחם ומודה ואינו עוזב בטובל ושקן בידו: (מב) נחנו פשענו
 ומרינו. זה דרכנו ע"י יצר הרע: אהה לא סלחת. ולך היתה נאה הסליחה כי כן דרכך:
 (מג) סכותה באף. חללת את האף להיות מזיכה בניך ובינינו ותרדפנו בו: (מה) סחי ומאוס.
 הוא ניע בלשון משנה כיחו וניעו שניסך מתוך הריאה ויולא דרך הגרון: תשימנו. לשון הווה
 היא: (מו) פחד ופחת. כשנסנו מפני הפחד נפלנו אל הפחת שוחה: השאת. לשון שאייה
 כמו

ב א ו ר

קלה מאד, כנראה להלן מפסוק עיני עוללה ליפשי וגו', וכל זה משלימות ויופי הקנה ע"כ:
 (מא) אל כפיים, אל הענונים אל שמים, וכן על כפיים כסה אור, ומדרש רבותינו נשא לבביו
 בנאמת אל הקב"ה, ושעור הכתוב נשאנו נושאים כפיו אל השמים להתפלל נשא אף לבביו עמהם
 לשוב אליו ככל נפשו (מדברי רש"י). והרד"ק אמר או פרושו נשים לבביו כנפשו ונשא אותו למשאת
 אל אל בשמים, וכן הוא דעת הראב"ע, ויהי' אל כמו על וכן תרגמתי: (מב) נחנו פשענו,
 נא כפל הכנוי למעט ההפך, כאשר העיר ע"ז הרמב"מ מן בם' נת"ש, כלומר נחנו הסכנו את כל
 רעותנו ולא אתה, לפי שפשענו ומרינו נגדך כל כך עד שלא הי' ראוי לך מלד המשפט והיושר
 לסלות לנו, ואין לומר ממך כי אם שלא סלחת בלבד. ורש"י ז"ל אמר נחנו פשענו, זה דרכנו
 ע"י יצר הרע אהה לא סלחת, ולך היתה נאה הסליחה כי כן דרכך ע"כ, אמנם הראשון נכון
 יותר כפי ההמשך: (מג) סכותה באף, שמת סוכת אף עלינו ולא נראה אנה נברח ותרדפנו
 (הראב"ע), ויש מפרשים סכות אותך באף, כלומר בלכך גדלו ורבו עונינו, עד שהאף המסוכב
 מהם בניכול סכך אותך מכל לך: (מד) סכותה בענו, דרך משל באלו הענין יבדיל בין השם
 ובין התכלה (הראב"ע), וטעם מעבור לבלתי עבור, או משיעבור ולכן לא חמלת, וכל זה מעין
 המשל שזכרנו לעיל בתחלת פרשה ב': (מה) סחי, שם בפלס שני, וענינו גרירת הטעם מן
 הקרקע והדברים המאוסים כשנכבדים הקרקע (הרד"ק): (מו) פחד ופחת, כאשר תפחד הנפש
 והפחת

מגלת איכה ג

(מח) פְּלָגֵי-מַיִם תִּרְדַּ עֵינַי עַל-שֶׁבֶר
בַּת-עַמִּי: (מט) עֵינַי נִגְרָה וְלֹא
תִדְמָה מֵאֵין הַפְּגוֹת: (נ) עַד-
יִשְׁקִיף וַיֵּרָא יְהוָה מִשָּׁמַיִם:
(נא) עֵינַי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל
בְּנוֹת עִירִי: (נב) צוֹד צְרוּנֵי כַצְפּוֹר

איבי

תרגום אשכנזי פט

(מח) אך, מיין אויגע שטרעהמט
פֿאַן טהרענען איבער, אָבדעם
אונגליקע מיינעם פֿאַלקעם;
(מט) ווירד אונאויפֿגעהאַלטען
איממער פֿליעסען איינע נייע צו
פֿערזיענענדע קוועללע; (נ) ביז
איינסט דער עוויגע פֿאַם הימ-
מעל, גנעדריג וויעדערום אויף
אונז הערניעדער בליקט—
(נא) וויאזויאַהל מיין אייגענער
אַנבליק מעהר מיך ריהרען
קעננטע, דען צללע מיינע לאַנדעס טעכטער! — (נב) מיר שטעללטען מיינע פֿינדע נאָך,
גלייך

ר ש י

כמו השאת: (מט) מאין הפגות. מאין חליפין והעברה: (נא) עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי. ירמיה ממספחת בהנים היה ואמר עיני בדמעה עוללה ונוולה פני על נפשי מכל בנות עירי: עוללה. לשון נוול כמו ועוללתי בעפר קרני: מכל בנות עירי. משפחתי יש לה לבנות מכל משפחות העיר שהיתה נבחרת לקדושה ולעבודת הקב"ה מכל ישראל:

למתו

ב א ו ר

והפחת לפני הגוף מיד יפול. ואפסר שהוא מענין פחתת היא, לשון נזק. וטעם שאת חרבה ושוממה ובא הנשוא היה לנו באמצע הנושאים ליופי המליכה, כאשר יטעם המבין: (מח) פלגי מים, אחר שזכר שבר בת עמו, אמר גם זה נוסף על ברותי, כי אצטער עליהם מאד, גם לא אפסוק מהלצער עליו עד כי ישוב ה' לרחם את עמו, אף כי עיני עוללה לנפשי, כן הוא המשך הכתובים, וכמו שנבאר: (מט) נגרה, הוא לשון הזכה כמים הנגרים ארצה, וטעם תדמה ענין בריתה וכליון, כלומר לא תפסוק (הרד"ק). ואפסר טעם עיני כאן מלשון עין מים, כי כן נאמר הרבוי מהם עיוות: הפגות, טעמו מסורס לעיל בפ' אל תתני פוגת לך. אלא שההבדל ביניהם לדעתי, שהוראת שם פוגת מבנין הקל, והוראת שם הפוגת מבנין הכבד הנוסף ומ"ם מאין סנה הגורמת בדרכה לפעמים, ואמר שלא תדמה עיני לבנות מחמת שאין שם דבר המפיג, וזה שתרגם הארמי ולא תשתוק מלמבני מדלית פאיג עקתי. וחד מן חבריא אמר טעם מאין הפוגת כפעם מאן יבמי, והיו"ד אינה כי אם המשבת הלירי, כי נמלא עין ע"מ זכר ונקבה ומליכת זה המאמר כמליכת ורוח גדולה וחזק. וחד מן המעתיקים רכה להשלימה כזה, מאנה פוגת, והוא נגד המסורה: (נ) וירא ה', חסר פעול הראי', והטעם כמו וידע אלהים (שמות ב'), הדביק השגחתו בהם לעובה, וכן הענין כאן: (נא) עיני עוללה לנפשי, המפרשים אמרו מה שאמרו ואני לא ידעתי לבון המשך המקראות על פיהם. ולכן נראה לי דעת רעי ר' יואל, שאמר טעם עיני כאן לא על הראות כי אם על המראה בדרכו לפעמים (דיוג געשטענולט, דער צונבליק), וטעם עוללה במשמעו לשון פעולה (ווירקען), אלא שהוא מבנין התנאי (קתניונקטיין), וטעם לנפשי כאן על הרוחני שבהרכבת הנפש (אזויץ ויין געוויטה), ויאמר המקונן אני אשתעסק ואצטער על לרת הכלל, אף כי לרתי הפרטית עכומה מאד, ודי לי להשתעסק עמה, כי אם אשגיח על תארי ומעמדי יפעול זה יותר בנפשי לזערה מכל בנות עירי, להיות מעמדי יותר רב מכלם, כי לוד לדוני וגו', ויוכן מזה טעם ההעברה מן הכלל אל הפרט, כאשר זכרנו לעיל. וחד בנות עירו, להיות הנשים כמו כל חלושי כח מסגלות יותר להעיר הרחמנות בלב הרואה אותן במלוק, ואעפ"כ יפעול מעמדו עתה התכונה הזאת ביותר, הנה זה יורה על הפלגת רעתו: (נב) חנם

גליך איינעם פֿעגליין, אונ-
פֿערשולדעט; (ג) ענגטען מיין
לעבען איין אין טיעפֿער גרובע,
אונד וועלצטען שטיינע הער
איבער מיך. (נד) שאַן שלוג
דאָ וואַססער איבער מיינעם
קאָפּף צוזאַממען, שאַן היעלט
איך מיך דער אַבערוועלט ענט-
ריססען. (נה) דאָ ריעף איך דיין
נען נאַמען און אַ עוויגער! אויס
דעם אַבגורנדס טיפֿע, (נו) אונד
דוא הערטעסט מיינע שטימ-

אִיבִי הַנֶּחֱם: (ג) צִמְתּוֹ בַּבּוֹר חֲרוֹ
וַיְדוּ אֲבָן בֵּי: (נד) צִפּוֹ מִים עַל-
רֵאשֵׁי אֲמֶרְתִּי נִגְזַרְתִּי: (נה) קָרָאתִי
שִׁמָּה יִרְוֶה מִבּוֹר תַּחְתִּיּוֹת:
(נו) קוֹלִי שִׁמְעַת אֶל-תַּעֲלֵם אֲזַנְךָ
לְרוֹחֲתִי לְשׁוֹעַתִּי: (ס) קָרַבְתָּ בְּיוֹם
אֶקְרָאָךְ אֲמַרְתָּ אֶל-תִּירָא:

רבח

מע; אַ ווענדע אויך איצט דיין אָהר ניכט אַב, דאָ איך אום רעטטונג פֿלעהע. (נ) דער דוא
זאָנסט מיר נאָהע וואַרסט אַם טאַגע דאָ איך צו דיר ריעף; אונד שפראַכסט: פֿירכטע
ניכטס

ר ש י

(ג) למתו צבור חיי. בנית הכלל: למתו. אסרו כמו כומת הגידים מבעד ללמתך אישרי יטור (בדפ"י
כתוב אישטריינטויש, והוא אסטריינדרע, לווינגען, בינדען, ועיין מרפא לשון כסחים מ' א' ד"ה וחומן
לומתן): וידו אבן בי. על פי הבאר כך עשו לדניאל וירמיה ראה ברוח הקודש: למתו צבור חיי.
ואע"פ שלמתו צבור חיי שאיני יכול לעלות מתוכו לא שחו לכס גם לזאת עד שידו אבן בי:
(נד) לפו מים וגו'. שבזמן שבא אדם במים עד מתניו עדיין יש תקוה אבל אם לפו המים על
ראשו אז אומר אבדה תקותי אבל אני איני עושה כן אלא קראתי וגו': לפו מים. אומות העולם:
(נו) קרבת ביום אקראך. כך היית רגיל בימים הראשונים לקרב אלי ביום קוראי:

רבת

ב א ו ר

(נב) הנם, שב על אויבי (הראב"ע), ויתורגם א"כ כל"א (דיו חיר אווואַקאסט פֿיינד זינד),
ובעל הטעמים הסכים לדעתו, אמנם הרב אבן יחיאל אמר וז"ל: יש ב' מיני ידים, או אשר יודו
חיות היער ועופות גדולי הכמות למחיתם ולורנס, או אשר יודו כל פבור כל בנף לטייל ולא לתכלית
אחר כי אינם לריבים לגוף הנלוד, וזה אומר חנס ע"כ, ויהי' א"כ חנס תאחר הפעל לדוני, כלו'
על לא חנס בכפי, וכן תרגמתי: (ג) צמהו, לדעת הרד"ק ענינו כרתו מלאון לבקרים אלמית,
ויהי' הכוונה בהכרח רבו לכרות. אמנם לדעת רש"י ענינו לשון קשור ואסור כמו מבעד ללמתך,
ויהי' לפ"ז משקל צָפָח על משקל גָבַב, ויתכן שזה טעם לכמיתות כלומר לקשר חמין ביד הקונה
שלא יסור ממנו עוד, אבל בת"כ משרשו הוא ג"כ לשון פסיקה וכריתה מיד המקנה: בבור,
כן אירע באמת לירמיהו הנביא כמו שנאמר וישליכו אותו אל הבור (ירמיה ל"א), ויתכן שזה
המעשה סבה הנורמת הקנה הזאת, וכדפ"ח ואמר במתחבים הושיבני וגו': וידו, כתרגומו
ורגומו ובתב הראב"ע שמו אבן גדולה על פי הבאר, או היו משליכים אבן בי לדעת אם אני חי
ע"כ: (נד) צפו מים על ראשי, הנכון שהוא ע"ד משל על הכרות, כי הכתוב אמר בפירוש
סס, ובבור אין מים כי אם טיט. ולדעת קצת המפרשים הכונה על לחיות הטיטיים: נגזרת,
וכרתי, כמו אל ארץ גזרה, והמה מידך נגזרו: (נה) קראתי שמך ה', הנה אמרתי כי בדרך
טבע נגזרתי, כי אני נמנע ההללה ועם כל זה נהיות בטחוני שלם עמך קראתי את שמך ה'
מבור תחתיות, ואתה קולי שמעת שלא נכרתי עדיין, אחלי אל תעלם גם עתה אונך לרחתני
זלשוועתי, כלומר בשאני אשוע אליך בעבור רוחתי, ולהלילני לגמרי מהבור הזה (מדברי הר"י
נ' יחיאל) וכן תרגמתי: (נו) קרבת ביום אקראך, כך היית רגיל בימים הראשונים לקרב אלי
ביום קראי, ולאמר לי אל תירא, וכן רבת בימים שעברו עם ריבי נפשי וגאלת חיי מהם, הנה
ראית ה' עותתי גם בלרה הזאת שעותו בי אויבי, נא שפטה משפטי באשר עשית כבר (מדברי רש"י),
וכן

(נח) רַבַּת אֲדָנִי רִיבִי נַפְשִׁי גְּאַלְתָּ
 חַיִּי: (נט) רְאִיתָהּ יְהוָה יְהוָה עֲוֹתָתִי
 שְׁפֹטָה מִשְׁפָּטִי: (ס) רְאִיתָהּ כָּל־
 נִקְמָתָם כָּל־מַחְשַׁבְתָּם לִי:
 (סא) שְׁמַעַתָּה הִרְפָּתָם יְהוָה כָּל־
 מַחְשַׁבְתָּם עָלַי: (סב) שְׁפָתַי קָמִי
 וְהִגִּיזְנָם עָלַי כָּל־הַיּוֹם: (סג) שְׁבַתְתָּם
 וְקִימָתָם הִבִּיטָה אֲנִי מִנְּגִינָתָם:
 (סד) תָּשׁוּב לָהֶם גְּמוּלָה יְהוָה
 כַּמַּעֲשֵׂה יְדֵיהֶם: (סה) תִּתֵּן לָהֶם
 מִגְּנֹת־לֵב תִּאֲלָתֶךָ לָהֶם:
 (סו) תִּרְדֹּף בְּאָף וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת
 שָׁמַי הַיְהוָה:

נישטס! (נח) דער דוא מיט מיי-
 נען האָדערערען האָדערטעסט,
 אָנאַטט! אונד מיינ לעבען אָפֿט
 פֿאַם אונטערגאַנג בעפֿרייע-
 טעסט: (נט) דוא זיעהסט אויך
 איצט מיינ אונגערעכטעם לוי-
 דען; אָ פֿיהרע מיינ רעכט מיר
 אויס! (ס) דוא זיעהסט איהר-
 רען אייפֿער, איהרען ראַכֿון
 ווידער מיר; (סא) הערסט
 איהר שמעהען, גאַטט! איהרע
 שענדליכען ענטווירפֿע אַללע
 ווידער מיר, (סב) מיינער ווידער-
 זאַכער רעדען, אַלל איהר טיכ-
 טען, ציעלט איממער נור אויף
 מיר; (סג) בעמערק איהר זיט-
 צען, איהר שמעהען, איממער
 בין איהר שפּאַטטליעד איך.
 (סד) גיב איהנען באַלד דען
 לאָהן, אָ גאַטט! דען זיא זיך
 פֿערדיענט געמאַכט. (סה) פֿער-

איכה

געלטע איהנען מיט הערצענסקרענקונג! דיין פֿלוך טרעפֿע זיא! (סו) טרייבע זיא אים
 צאַרן אומהער, ביז אונטער דיינעם היממעל דוא זיא וועגגעטילגט, הערר!

ר ש י

(נח) רבת ה' ריבי נפשי גאלתה חיי: כאשר עשית כנר: (סא) מגנת לב. שר לב כמו דאת אומר אמגנד ישראל אשר מן לריך בידך. ד"א מגנת לב אועטם הלב לרה ואנחה אשר היא כמגן כנגד לבם והמפרשו כלשון תוגה ויגון טועה שאין נ"ן נוספת בו שהנו"ן ביוגון אינו שורש אלא כגון נ"ן של המון מגזרת המו גויס וכגון נ"ן של קלון מגזרת נקלה וכנו"ן של ליון מגזרת כייה וכן נ"ן של שרון מגזרת שר וכגון נ"ן של שממון שגעון: תאלתך. לשון נואלו שרי כושן:

ב א ו ר

וכן תרגמתי: (ס) מחשבותם, ענינו וענין חברו, כל אחד מענין הכפל שיקדים להם, וכדמתורגם כל"א. או טעם הראשון כמשעו, ראית כל מחשבותם אשר נכלו לי, וטעם הב' מעין הכתוב הסמוך לו, שמעת שכל מחשבותם אינם כי אם עלי: (סג) שבחם וקימחם, כלומר בכל מקום שיצו או שיקומו משוררים ממני שירי התולים: (סד) מגנת לב, שר לב כמה דאת אמר אמגנד ישראל (רש"י), וכן תרגום הארמי תבירת לבא, וכן פי' הרד"ק, ויהי' שרשו לב"ז מן, ובז הדגש תחת הנח, להיות משקלו ע"מ אכילה. ואולם יש מפרשים אותו לשון אועט, והוא מענין מגן ולנה, כלו' כסוי על הלב (פֿערטטאָקטעט, אונפֿיהלזבזרעט הערן), ופי' הראב"ע כדי שלא יראו האלה שתביא להם, והראשון יותר נכון: האלתך, הוא לשון אלה וקללה, והתי"ו נוספת (הראב"ע), ומלת תתן מוסב גם על תאלתך. או הטעם תאלתך יהי חלקם וכן מתורגם כל"א: (סו) חרדוף, התי"ו לנוכח נגד השם ב"ה. וחד מן חבריא אמר שהיא לנסתרת ומוסב על תאלתך, וכן תי"ו ותשמידם: שמי ה', ענינו כמו שמך, כמו ואל משה אמר עלה אל ה' (הראב"ע), וכן הוא דרך ל"ע כוודע, לדבר בשם תחת הכנוי:

תרגום אשכנזי

מגרת איכה ד

ד (א) אך! וויא איזט דאז פיינע
גאלד זא גלאנגן - לאז וואר=
דען! דאז קעסטליכע געשמיי=
דע זא פֿעראונשטאלטעט, אונד
דיא ערלען שטיינע אללע אומ=
הער געווארפֿען, אין דען וויי=
קעלן יעדער שטראסע! (ג) יע=
נע ווירדענפֿאללע צעגלינגע
ציון'ס, געדריגענעם גאלדע
גלייך געשעטצט; איצט, אך!
זא גערינג געאכטעט וויא אירר=
דענעם געשירר, געמיינעם טעפֿער = ווערק. (ג) זעלבסט דיא גרוואמסטען אונגעדייער

ד (א) איכה יועם זהב ישנא הכתם
השוב תשתפכנה אבני
קדש בראש כל חוצות: (ג) בני
ציון היקרים המסלאים בפני
איכה נחשבו לנבלי חרש
מעשה ידי יוצר: (ג) גם תנין

דענעם געשירר, געמיינעם טעפֿער = ווערק. (ג) זעלבסט דיא גרוואמסטען אונגעדייער
ר"י

ר ש י

ד (א) איכה יועם זהב. קינה זו נאמרה על יאשיהו כמו של בדברי הימים הלא היא כתובה
על ספר הקינות ועמו סיבר בתוך הקינה את שאר בני ליון: יועם. יכה כמו דלת מתרגם
כהה עמיא: זהב. מראית פנים המלהיב כזהב: ישנא. ישנה ממראיתו: הכתם. קבולת כלי
נוי הזהב שהם לבדי קרוי כתם: אבני קדש. פנים המאירים באבנים טובות. ומ"א כל רביעית
דס שיא מיאשיהו בכל חן ומן שנעלו בו היה ירמיהו קוברה במקומה ועליה הוא קורא תשתפכנה
אבני קדש: (ב) המסולאים בפני המהוללים והנערכים בפני הרואה אותם אומר ראו תוארם
של אלו במראי' פו וכן לא תסולה בכתם אופיר. בכתם טהור לא תסולה. סולו לרובב בערב
לשון הילול וערך הן: לנבלי חרש. כדי חרש שנותנים בהן יין כגון נבלי יין. ונבליהם ינפלו:
(ג) גם תנין. אע"פ שאבני הוא חללו שד כשרואה את בנו בא מרחוק רעב חולץ שדיו מתוך
נחתיקו שיש לו כיסוי על דדיו ומוציאו מתוכו כדי שלא יראהו בנו מכוסה וימזור לאחוריו והיניקו
גוריהן

ב א ו ר

ד (א) יועם, יכה כמה דלת אמר כהה עמיא (רש"י). ישנא, א' תחת ה', השתנה מראיתו,
שהי' מתחלה נחמד למראה, ועתה הוא מגולל: הכתם, מין ממיני הזהב, כי ג' מינים
המה, זהב, והיותר טוב הוא הכתם, ופו המוכר שבהם טוב מכתם. ופעמים נכתבים סמוכים
זה לזה, כמו ראשו כתם פו (שיר ה'), אולי נחמר אז וי' החבור, ופעמים נסמכו למקום אשר
נמצאים הם, כמו כתם אופיר, שצורו הנא ממקום הנקרא אופיר. אמנם רש"י כתב קבולת
כלי נוי הזהב שהם לעדי קרוי כתם עב"ל, הנה לדעתו הוא מטעם מכתם (קויינקוד), וכן הוא
דעת ר' יואל בספרו זמירות ישראל (שיר מ"ה): אבני קדש, דרך הלשון ידוע, לסמוך המתואר
אל התואר, וטעם קדש כמו שכתבתי לעיל (פרשה ב' פסוק ב') שהוא לשון מובדל ומופרש,
וכן פי' רש"י אבנים טובות. והנה משל המקרא הזה מבלי עדי של זהב הממולא באבנים טובות,
אשר נצחת תארו, והנמשל במקרא שלאחריו: (ב) נחשבו לנבלי חרש, שאפילו אמותם אינן
מאניחות עליהם, כי אם אבנים עטופים ברעב בראש כל חובות, וכדאמר לעיל תשתפכנה וגו'.
וזה טעם ההמשך גם תנין וגו': (ג) חנין, כתיבוקרי תנים, והוא הנכון בעבור הפעל הסמוך,
ואין לפרשו בשם (קרקקדין), כי לחיה הזאת אין דדים להניק, לפי שאינה מולדת בניס רק
מגדלת כלים, אלא או פירושו כמו שנאמר ויברא אלהים את התנינים, או כמו ויהי לתנין
ויתורגם (טוואנגע), כי יש מהנחשים שמולידים בניס חיים, אך לכל ב' הפירושים האלה, לא
ידעתי מדוע יחס להם אכזריות עלומה יותר משארי ב"ח הטורפים נפש, כי נמצאים אחרים
היותר אכזרים, ומטעם זה בארוהו קלת בשם (דרהפען), ואף שאין המין הזה נמצא במחלע
כי אם בדמיון לבד, הנה כבר העיר רע"ר יואל בספרו זמירות ישראל, שהרשות נתנה להמאוררים
לדבר כפי דעת המקובל. אמנם אחרי שאין בידינו לדעת השם הנכון, תרגמתי ע"פ כונת הענין:
חלצו

מגלת איכה ד

תרגום אשכנזי צא

חֲלָצוּ שָׂדֵה הַנִּיקוּ גִּוְרֵיהֶן בַּת־עַמִּי
לְאִכּוֹר כִּי עֵינַיִם בַּמַּדְבָּר: (ו) דְּבַק
לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל־חֶכוֹ בְּצִמָּא
עוֹלָלִים שָׂאֵלוּ לֶחֶם פִּרְשׁ אֵינִי
לָהֶם: (ה) הָאֲכָלִים לְמַעַדְנֵיהֶם
נִשְׁמָו בַּחוּצוֹת הָאֲמָנִים עָלַי

חולע

ביענים קרי

רייבן דיא ברוסט הערפאר, זייגען איהרע יונגען; מיינעם פאלקעס טאכטער נור איזט גרויזאמער נאך, גלייכט דען שטרויספעגלן אין דער וויסטע. (ו) איהרעם זייגלינגע קלעבט פאר דורסט דיא צונגע אים גוי-מען; יונגע קינדער פארדערן בראד, ניעמאנד רייכט עם איהנען. (ה) זיא, דיא לעק-קערביססען זאנסט צור שפיזיע

האטטען — פערשמאכטען אין דען שטראסען איצט; דיא אין פורפור גראס געצאגען וואר=

ר ש י

גוריהן: בת עמי לאכור. רואים את בניהם לועקים ללחם ואין פורש להם שחיהם קודמים להם לזיי בניהם מתמת הרעב: (ה) האמונים עלי תולע. על בגדי כבעונין: האמונים. לשון ויהי אומן את הדסה: אשפתות. אשפות של זבל שוכבים על האשפות בחון: ויגדל

ב א ו ר

חלצו, רש"י כתב התנין כשרואה את בניו מרחוק חולץ שדיו מתוך גרתיקו כדי שלא יראהו מכוסה וחזור לאחורו, וראב"ע כתב כמתנבא הזכרים יקחו שד הנקבות ויניקו גוריהן, ואנכי לא ידעתי ולא שמעתי מי הנה החיות אשר מנהגם כזאת. וטעמו הנכון כפשוטו, הולאווה מתחת בטנם לתת לגוריהן. ושעור המקרא התנין אף שהוא אכזרי במאד, מ"מ נגד בניו הוא רחמני, להשקה ולהאכיל אותם אם ירעבו ואם ילמאו, אבל בת עמי לריבה להיות אכזריה יותר, כאשר יפרש דעתו במקרא שלאחר זה, שהיא רואה דבק לשון יונק וגו', כי מחוסר כל ומפני חמת הרעב לא היו להם די חלב להניק בניהן, ובידם אין כל לתת להם מאכלם ולחמם, וכן כתב רש"י רואים את בניהם לועקים ללחם ואין פורש להם, שחיהם קודמים להם לחיי בניהם מתמת הרעב. כיענים, כתרגומו נעמיא, ויתורגם לפ"ז (שטרופטפאגע), כמבואר בס' נת"ה להרמב"מן ז"ל, ונודע ממנה שהיא מולדת בארבעים בלים בכל שנה, והיא רובלת על איזה מהם והשאר טומנת בחול ליחמנה מחוס השמש ולהוליא משם האכרוחים, מבלי לחקור ולשום עוד עין עליהם ועל אודותיהם, אם יחיו אם ימותו, וגם העוף הזה אף לקול עלה נדף בורח ממקומו ויעזוב ילדיו בלי עזר וסעד אף למלט כפשוטו לבדו. וחד מן חכמים אמר שבוה לא יושפר המשל, שלאחר שהעלה אכזריותו למעלה ממדרגת התנין הנודע לאכזר גדול, ידמהו לבת יענה שאינה אכזרי כל כך באמת נגד אחרים, ולא תעזוב את בניה כי אם מתמת חסרון כח ומורד לב, ואף שבוה דומה אל הנמשל מ"מ תבטל הפלגת המשל אשר התחיל לאמר שאין לו דמיון באכזריות, וכן לא יאות, לכן דעתו שטעם כיענים כמדבר מוסב אל המקרא שלאחריו, כי להיות שהם שוכני מדבר תמיד לא ימלאו כל עת לשבור למאס, אף כי ייעפו במרוכה מהירות, כי הם קלי המרוץ למאד, וזה שאמר דבק לשון יונק אל חכו כלמא כיענים כמדבר: (ד) בצמא, ב' במקום צעבור: פורש, כתרגומו מושיע לית להון, וראב"ע פרשהו לשון פתות, מענין פרום לרעב לחמך, וכן מצינו בלשון חז"ל הנותן פרוסה לעני, והוא לשון חתיכה: (ה) למעדנים, האוכלים שיתעדנו (ראב"ע), יפרש טעם הלמ"ד כטעם למ"ד התכלית, כלומר שמאז היו אוכלים יותר מהלריך לשבעם כי אם להתעדן בלבד ועתה אין להם די ספוקם, והיותו נכון שטעם הלמ"ד למעדנים כטעם הכי"ת ושתו בייך מסכתי: האמונים, המגודלים בעוריהם עלי בגדי חופש, כלומר כל כך היו חזונים ויקרים, ועתה שוכבים ומתגוררים עלי אשפתות לרוב שפלותם. וטעם תולע, לבע

אדום

תולע חבֵקו אֲשֶׁפְתוֹת: (ו) וַיִּגְדֵּל
עֵן בֵּת עַמִּי מִהַטָּאת סֹדִם
הַהַפּוּכָה כְּמוֹ רִגַע וְלֹא חָלוּ בָּהּ
יָדַיִם: (ז) זָכוּ נְזִירֵיהָ מִשְׁלַג צִחוֹ
מִחֶלֶב אֲדָמוֹ עֵצִים מִפְּנִינִים סִפִּיר

וואורדען — זיא אומפֿאַססען
קאַטהויפֿען אימזט. (ו) וואַהר-
ליך דאַז אונגליק מיינער פֿאַ-
טער = שטאַרט איזט גרעסער
נאָך, אַלס סדום'ס וואָהל פֿער-
דענטע שטראַפֿע, דאַז אין
איינעם נוא דאַרנידערשטירצ-
טע, פֿאַן קיינעם פֿיינדעס
האַנד געקוועלט. (ז) איהרע
ערלען, גלענצענדער אַלס
שנעע, לויטערער דען מילך,

גורחם ב' טעמים

דיא פֿאַרבע רעטהער דען פֿנינים, דיא פֿאַרם אויס ספֿיר
גע

ר ש י

(ו) ויגדל וגו'. פורענות מוכיח עליהם שגדול עונם משל סדום: ההפוכה כמו רגע. שהרי סדום לא
נמשכה לרתה כרגע אלא נהפלה: ולא חלו בה ידים. ידי האויב כי ע"י המלאכים. הפכה. ויש
מדרשי אגדה ואינו מיושב על סדר המקראות: (ז) זכו נזיריה. שהיה כמו נזר וכתר ואינו אומר
נזיריה ממש שהיו מגודלי שער ונאים ביותר. ומוסב על צת עמי: אדמו עלם מפנינים. איתם
שהיו

ב א ו ר

אדום ונחמר מה עלם הדבר, והראוי עלי בגדי תולע: אשפחות. הנפרד אשפות כמו מאשפות
ירים אביון, והי' הקבץ הראוי אשפותות אלא שקל להם להמיר הנח בדגש (ר"ש ז' מלך),
וטעמו חמרים חמרים של כוהת וגללי אדם. ואמרו כותבי המסעות כי כן דרך העניים בארצות
המזרח, לאסוף הדומן בנתיהם כדי שיבש, ויסיקו בו במקום העץ (ועפ"ז יובן פירוש המקרא
ביחזקאל (ד' י"ב), והוא בגללי כוהת האדם תעגנה לעיניהם). ויש מהעניים אשר אין להם בית
מוח ללון נתקבצו שם אצל האשפותות להיות להם למחסה ולמסתור, וזה שאמר פה חבֵקו אשפותות,
להורות מלכס הרע. וטעם חבֵקו יש מפרשים שהוא כמו ויחבקהו (אזחאשען), ויאמרו מרוב
השמה שמלאו מקום אצל לבנת יחבקהו. ויש אומרים שהוא כמו חובק את ידיו (לזחאשענ-
דריקען): (ו) ויגדל עון, הוכיח בשם הזה וחבירו כמו שפירש הראב"ע ו"ל יש חטאת ואשם
בקרבתן שטעמו עקב העון והחטאת והוא השבר הרע ויקרא מזל רע, וכן גדול עוני מנשא (ועיין
הנאור שם להרמב"מ ז"ל) והטעם כי הרעה הנאה על ישראל גדולה מרעת סדום שהיא נהפכה
כמו רגע ולא היו הידים בכל עת בחיל ע"כ, והיה לם"ז חלו מלשון חיל אהז, דהיינו קולם
שנהפכה לא היתה בלילה כלל, אבל פה הקיפוח וספגה לרות רבות טרם בא קלה, המה הרעב
וחמת המציק, וכמו שכתב בס' שלחרי' זכו נזיריה וגו', שכל כך נשתנו מראיתם מרוב לרותם.
ורש"י פ"י ולא חלו ידי האויב, כטעם יחולו על ראש יואב, וכטעם הב' שהביא הראב"ע, כלומר
שלא סבלה שום לרה ועוני מן האויב, שיסמך להמשיך הלער ולהכאיב, וכן תרגמתי: (ז) נזיריה,
נזר וכתר, ואינו אומר נזיריה ממש וכו' (רש"י). והאמת שטעם שם זה על כל הפורש מרוב
ההמון, ולכן נקראו גם החשובים והיקרי' שנעם בשם נזירים: עצם, לצון מראה, כמו ובעלם
השמים לטהר קולר בלע"ז (רש"י) ובל"א (פֿאַרבע): משנינים, יש מפרשים להיותם מה שקוראים
בל"א (קֿאַרפֿונקען), ואם שאין לבע. האדמיות להם מקרה קים, להיותם נמלאים ג"כ אחרים
ולכנים יהיה הטעם אדמו מפנינים אדומים, כי הם יאדימו מאד. ואיזה מהמעתיקים אמרו
שהוא (קֿאַרפֿונקען) כי מראהו אדממת. וטעם השם נראה שהוא נגזר מן פנים כלומר שהדבר
הזה מזהיר כל כך עד שהרואה בתוכו יראה פניו. אמנם אחרי שאין בידי ההעתקה הנכונה
הנחתיו בלי תרגום כלל, כדרך האחרים המשכיל הרמב"מ ז"ל: ספיר, רבים חולקים בעיניו,
אם הוא האבן אשר יקרא עוד היום בלשוננו (נאפיר), או שהוא אבן אחר ויקרא (קרישטאל),
או האבן היקר הנקרא (דעאנט), ועיין מזה בס' נת"ה להרמב"מ ז"ל (שמות כ"ד):
גורחם

מגלת איכה ד

תרגום אשכנזי צב

גִּזְרֹתָם: (ח) חֶשֶׁךְ מִשְׁחֹרֵת הָאָרֶץ
לֹא נִכְרְזוּ בַּחֲזָצוֹת צָפַד עֹזְרֵם עַל-
עֵצָמָם יִבֵּשׁ הָיָה כֶּעֶץ: (ט) טוֹבִים
הָיוּ חֲלָלֵי הָרֶב מִחֲלָלֵי רַעַב שֶׁהֵם
יֹזְבוּ מִדְּקָרִים מִתְּנוּבוֹת שְׂדֵי:
(י) יָדֵי נָשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת בְּשָׂרוֹ
יִלְדִיָּהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ בְּשֶׁבֶר

געשניטטען גליך: (ח) אַךְ!
איהרע געשטאלט איזט פֿינע
סטערער נון, אַלס קאַהלענע
שווערצע, מאַן ערקעננט זיא
אין דען שטראַססען ניכט; איהע
רע הויט אויסגטראַקנעט גלייך
דיררעם האַלצע קלעבט אַן
איהרעם ביינגערפפע. (ט) בעס
סער זינד נאָך דיא דעס פֿיינע
דעס שוועררט געטעדטעט,
אַלס דיא דער הונגער ווענגע-
ראַפֿט, דיא ערשלאַגן אין איהע

רעם בלוטע שוואַממען, בעססער אַלס דיא מאַן פֿעלדפֿריכטען גלייך פֿערצעהרטע. (י) צערט-
ליכער מיטטער הענדע קאַכטען אייגענער קינדער פֿלייש, דאַן צום לאַכזאַל איהענען
דיענע

ר ש י

שהיו מראיתם אדום מפניניו וגזרתם כמו ספיר: (ח) חֶשֶׁךְ תִּאֲרֶם. מפחמים: משחור הוא פחם:
עלם. לשון מראה כמו ובעלם השמי' לטוהר קו' לר' בלע"ז (פֿאַרבע): לפד. נקמט ונתחבר ואין לו דמיון:
(ט) שהם יוזבו מדוקרים וגו'. חללי הרעב היו נפוחים מריח תנונות השדה שהיו האוינים לולים
בשר על העשבים חץ לחומה והריח נכנס לתוך נפוחי הרעב וכריסן נבקעת ופרשם זב והרי זה
מיתת ניוול יותר מהרוגי חרב: מדוקרי'. מבוקעים בין נפישת רעב בין ביקוע חרב קרוי דקירה:
מתנובות שדי. משרשים ועשבים שמלקטי' ואוכלים רב פרשם ומאוסם: (י) לכרות. למאכל

ב א ו ר

גזרחם, לדעת הראב"ע מ"ם מפניניו מושבת אחרת עמה, והראוי מספיר, וטעמו כאלו נגזרו מספיר
וכמו שכתרו הר"י ק' יחייא ביותר, שהיה להם מן השלימות צביריה צמינס מין האדם, והיו
גבורים וחזקים כראוי מולק כאלו ספיר גזרתם. והמתרגם הארמי תרגם פרלפיהון, וכן משמע
דעת רש"י ז"ל ולדעת רעי ר' יואל הוא שם לתאר כל הגוף (דיוא פֿאַרק, דער שניטט), שהיה
להם שלימות היופי בדפוס כל האברים באותן התמונות המלאכתיות מלאכת חרש וחשב אשר
נגזרו מספיר, והנה על השחתת המראה אמר חשך משחור וגו', ונגד השחתת תמונתם אמריבש
וגו': (ח) צפד, נקמט ונתחבר ואין לו דמיון (רש"י): יבש היה בעץ, לדעת קלתם מוסב
על העלם, ולדעת קלתם מוסב על העור שזכר, שאחרי שנתבש לפד על עלמם, והוא הנראה
נכון: (ט) טובים היו וגו', לדעת רוב המפרשים חללי רעב המתים מרעב, וטעם הכתוב לפי
שחללי חרב מתים פתאום מבלי סבול מקודם לרות רבות ורעות, אבל חללי רעב סובלים טרם
שימותו תחלואים שונים ויגון רב, כנראה ממראיתם שזכר בפ' הקודם. אמנם למה שאמר חללי
רעב ולא מיתו רעב שהוא המורגל נראה נכון כפי מה שכתרו הרב אבן יחייא, על הנהרגים
מחמת הרעב לאכילה, וכמו שזכר ידי נשים רחמניות וגו', ואמר הטעם כי יותר כבוד הוא
למת להיותו בהרג מזולתו אחרי הלחמו כגבור בעד נפשו, מהיותו נאכל כבהמה. ועי' זיש להשלים
מלילת המאמר הסמוך, וכמו שנבאר: שהם יוזבו וגו', לדעת קלתם מוסב כל המאמר על חללי
חרב שהם יוזבו מדוקרים דם טוב ויפה ע"י תנובות השדה שאכלו, ולדעת קלתם מוסב על חללי
רעב, וטעם מדוקרים מבוקעים, וטעם מתנובות מחוסר תנובות, ושעור המקרא טובים שיוזבו
מדוקרים מלסבול מחוסר תנובות שדי בזה, אשר צעבורו ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן וכו'.
אמנם אם נבאר חללי רעב כהדעת שהבאנו לעיל, על הנהרגים צעבור הרעב לאכילה, יהי'
המאמר הזה כפל ענין של המאמר הקודם לו בזה, טובים אשר הם יוזבו מדקרים, הם חללי
חרב, מאשר הם תנובות שדי, כלומר חללי רעב הנאכלים כתנובות שדי, ודרך הלשון להחמיר
לפעמים כ"ף הדמיון להפלת הדמיון לאמר כי הוא זה ממש, זהו דעת רעי ר' יואל וכן תרגמתי
אם שאני לא כן אדמה: (י) לברוח, מקור או שם מקובץ מן ברה (רד"ק), וענינו למאכל

בַּת־עַמִּי: (יא) כָּלָה יְהוָה אֶת־
 חַמְתּוֹ שֶׁפָּךְ חֲרוֹן אַפּוֹ וַיִּצַת־אֵשׁ
 בְּצִיּוֹן וְהָאָכַל יִסְדֹּתֶיהָ: (יב) לֹא
 הָאֲמִינוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ וְכֹל יֹשְׁבֵי
 חֵבֶל כִּי יבֹא צָר וְאוֹיֵב בְּשַׁעְרֵי
 יְרוּשָׁלַם: (יג) מִחַטָּאת נְבִיאֶיהָ
 עֲוֹנוֹת כַּהֲנֵיהָ הַשֹּׁפְכִים בְּקִרְבָּהָ
 דָּם צְדִיקִים: (יד) גָּעוּ עוֹרִים
 בְּחוּצוֹת נִגְאָלוּ בְּדָם בְּלֹא יוֹכְלוּ

דיענטע, אין דער נאָטה מיי־
 נער פֿאַטערשטאָדט. (יא) זאָ
 האָט דער עוויגע ווינען צאָרן
 אויסגעלאָסען, ווינען ברענ־
 נענדען גרים איבער ציון
 אויסגעשיטטעט, אונד איין פֿוי־
 ער דאָרט אויפֿלאָדערן לאָס־
 סען, דאָז אללעס פֿערצעהרט,
 ביז אויף דען גרונד. (יב) ניע
 מאַכטען קאָניגע עם גלויבען,
 דער וועלט בעוואָהנער קיינער,
 דאָס אין ציון'ס פֿעסטע טהאָ־
 רע פֿיינד אונד בעלאַגערער
 דרינגען ווירדע. (יג) איהרער
 פֿאַלשען פֿראַפֿעטען זינדע
 פֿערמאָכטע די עס, א איהרער

יגעו

כל קרי

געטצען פֿריעסטער מיסעטעהאָטען, דיא אונשולדיגעס בלוט אין איהר פֿערגאָסען.
 (יד) נון שטירצט מאַן בלינדען גלייך אין דען שטראַססען הין בעוודעלט זיך מיט בלוט, דאָס

דיא

ר ש י

כמו לא צרה אתם לחם. להנרות את דוד: (יא) כלה ה' את חמתו. אשר בערה בו כמה שנים
 עתה כלה אותה בהנקמו מהם: (יג) מחטאת נביאיה. של שקר היתה לה הרעה הזאת:
 (יד) געו עורים בחובות. כשהיו העורים הולכים בשוק היו נעים ורגליהם נשמטים בדם ההרוגים
 שהיו הרשעים הורגו בתוכה: נגאלו בדם. נתלכלכו בדם עד אשר לא יוכלו הקרובים אליהם
 ליגע בלבושיהם והיו קוראים אליהם קורו מעלינו אתם העמאים המלובלבים בדם:

בי

ב א ו ר

כמו ולא צרה אתם לחם ולהנרות את דוד (רש"י), וענין שורש זה אינו נופל כי אם על אכילה
 מועטת להשיב נפש אחרי שעבר זמן רב בלי אכילה גסה או אחר התענית, ולכן נאם מאד
 לשמש בו בצעת הרעב, וכדמתורגם בל"א (ואבזח). וכנוי למו שזה לזכרים ולנקבות: (יא) בלה
 ה' את חמתו, אשר בערה בו כמה שנים עתה כלה אתו בהנקמו מהם (רש"י): ויצת אש,
 כמשמעו, או שהיא מוסב על חרון אפו: (יב) לא האמינו, לא ליירו במחשבתם ולא עלתה על
 לבם שיכול לר ואויב לבוא בירושלים, כי היא היתה תמיד רבתי בגוים ושרתי במדינות. ואמר
 חד מן חבריא, שטעם לר באן מענין במזור ובמזוק, וכמו והנה לרים את העיר עליך, וכן
 תרגמתי (בעוואָגערער): (יג) מחטאת נביאיה, של שקר היתה לה הרעה הזאת (רש"י), ומ"ס
 מחטאת מושבת אחרת עמה, וטעם כהנייה גם כן כהני אלילים, וכשאומר לקמן פני כהנים לא
 נשאו, הם כהני ה': (יד) געו עורים בחוצות, לדעת רש"י פירושו עורים ממש, כשהיו עורים
 הולכים בשוק רגליהם נשמטים מדם ההרוגים. אמנם הראב"ע כתב בעורים, וכן אף אובלת
 הוא, וכן מתנובות שדי לדעת ר"י, ושעורו שהנשארים מיושגי העיר נעו בחובות כעורים: נגואלו,
 נתלכלכו והמלה מורכבת מבנין נפעל נגאלו ומבנין פועל גואלו. והסבה לזה כתב הרד"ק,
 סבת בנין נפעל שנגאלו מעלמם מבלתי פועל זולתם (נ"ל זולת הדם, כי באמת הדם הוא
 הפועל הלכלוך) וסבת בנין פועל יתכן שנגאלו אותם אויביהם בדם והנה הם גואלו על ידם
 (באמלעית הדם שהוא הפועל הראשון והפועל השני, והם הפעול השני כענין הידוע מבנין
 הכבד הנוסף): בלא יוכלו, עד שלא יוכלו הקרובים אליהם ליגע בלבושיהם (רש"י), או יתכן
 שמוסב על עלמם, כלומר שלא יוכלו המגואלים ליגע בלבושיהם מרוב הדם אשר בס: יוכלו

יגעו

יָנֵעוּ בְּלִבְשֵׁיהֶם: (טו) סוּרוּ טָמֵא
 קִרְאוּ לָמוּ סוּרוּ סוּרוּ אֶל־תִּגְעוּ
 כִּי נָצוּ גַם־נָעוּ אָמְרוּ בְּגוֹיִם לֹא
 יוֹסִיפוּ לָגוֹר: (טז) פְּנֵי יְהוָה הִלָּקְסָם
 לֹא יוֹסִיף לְהַבִּיטֵם פְּנֵי כְהֵנִים
 לֹא נִשְׂאוּ זִקְנֵיהֶם לֹא הִנָּנוּ:
 (יז) עוֹדִינָה תְּכַלִּינָה עֵינֵינוּ אֶל־

דיא קליידער מאַן ניכט מעהר
 בעריהרען מאַג. (טו) „פֶּאָרַט!
 עס איזט אונרײן דאָ!“ רופֿט
 מאַן זיך איינאַנדער צו; „צוריק!
 צוריק! שטאָסט דאָ ניכט אָן!
 זיא ווייכען שנעלל — אונד
 שטירצען נאַכמאַהלס הין. —
 נון הייסט עס אונטער היידען
 שאַן: „מאַן ווירד ניע מעהר
 דיא פֿירכטען. (טז) גאַט=
 טעם צאָרן האָט זיא ענטצוויי=
 עט, (ער בליקט ניע וויע=
 עורחנו

זקנים קרי. עודנו קרי

דערום זיא גנעדיג אָן) דאָס זיא דער פריעכטער אַנוועהען ניכט מעהר אַכטען,
 אונד איהרער אַלטען זעלבסט ניכט שאַנען; “ (יז) דאָך שבאַכטען אונזערע אויגען אימ״
 מער

ר ש י

(טו) כי נלו. לשון סרחון ולכלוך כמו מוראתו בנוכחת דמתרגמינן באוכליה כך חברו מנחם: גם נעו.
 נשמעו דדם: (טז) פני ה' חלקם. פנים של זעם מאת הקב"ה חלקם והפרידם בגוים למען אשר פי י
 הכהנים לא נשאו בהיותם בשלוותם: (יז) עודינה תכלינה עינינו אל עזרחינו הבל. כשנאה עלינו

ב א ו ר

יגעו, פעל אחר פעל, והענין יוכלו לגעת וכן הוא דרך הלשון. והארמי ת' יוכלו על העורים,
 על דלח הוויכלין למיחמי קריבו בלבויהן, ואינו מתיישב על המקרא שלח נזכר ענין למיחמי
 (לראות) כלל, ויהי עקר חסר מן הספר: (טו) סורו טמא, אמרו הטעם סורו אתם הטמאים.
 אמנם בהיות הפעל לשון רבים והשם בלשון יחיד, יתכן יותר לאמר שקראו אלו לאלו מההולכים
 בחולות סורו מזה כי טמא המקום ההוא, סורו סורו אל תגעו זו: כי נצו גם נעו, זהו דברי
 המקונן, וטעם נלו כמו שאמרו הראב"ע והרד"ק לשון עופפות וכן נלא תלא (ירמי' מ"ח), כל'
 נעו במהירות לרחק מן המקום הטמא הזה, כאשר העידו הקוראים, וכשהם נסים הם נעים
 דדם אחר אשר לא ראו, כי כל העיר מלא מזה. ולדעת המפרשים שזכרנו יתכן לומר טעם
 נלו כאן מענין כי יכלו אנשים, כלומר כשהם נליפ עם אחיהם לאמר להם סורו ממנו אל
 תגעו בנו. הנה באותו הרגע גם הם נעים ונגאלו דדם: אמרו בגוים, אחר שזכר הנמשך
 מחטאת נביאיה בקרב העיר זכר גם הנמשך ממנה מחולת לה בין האומות, כי אחר ששמעו
 הגוים שהם הורגים כבר איש את אחיו אמרו: לא יוסיפו עוד לגור, אמרו המפרשים הטעם
 בארלם, ואם שהוא חסר במאמר, הנה מזינו עוד דיגמתו. ורבי יואל אמר שהוא מלשון
 ויגר מואב, דהיינו תחת שמתחלה לא האמינו כי יבוא לר ואויב בירושלים, וחשבו כלם עם
 ישראל לעם גדול וחזק שאי אפשר לכבוש, הנה עתה אמרו לא יוסיפו עוד הגוים לגור אותם,
 כי פני ה' חלקם וגו', וכמו שנבאר. וטעם לא יוסיפו המוסיפים (אפן). ואם אף שלדבריו
 נחסר מלת מפניהם ג"כ במאמר, מ"מ לפי ההמשך נאה יותר לפרש כדבריו, ולכן תרגמתי
 ע"ז הדרך: (טו) פני ה' חלקם, לפי שהבעם נראה בפנים נכהו בו (רד"ק), וכן פני ה' בעושי
 רע. וכתב רש"י חלקם והפרידם בגוים למען אשר פני הכהנים לא נשאו בשלוותם, אמנם הוכיח
 שהמקרא הזה הוא ג"כ דברי הגוים אשר אמרו. לא יוסיפו עוד לגור מפניהם לפי שפני ה' חלקם
 והפרידם זה מזה וכדי להענישם העיר מחלוקת ביניהם לתת חרב איש ברעהו, באופן שאף פני
 הכהנים החשובים לא נשאו וזקנים לא חנו, ויהי מאמר לא יוסיף להביטם בעין מאמר מוסגר.
 וכיון שזכרו פני ה' לרעתם, אמרו שלא יוסיף עוד להביטם לטובה. וחד מן חבריא אמר טעם
 חלקם כטעם אני חלקך ונחלתך, והדגש לתפארת כדגש מקדש ה', וטעם ההמשך בדעת רש"י
 ז"ל, והראשון יותר נכון. (יז) עודינה נכונו, אמר המקונן ואחרי כל אלה אכתנו לפינו אל
 עזרת

תרגום אשכנזי

מער נאך פֿערגעבליכֿר הילפֿע, נאך האַררען וויר זעהנוזכטס פֿאַלל איינעם פֿאַלקע ענטגע גען, דאָ ניכט העלפֿען ווירד. (יח) אינדעם מאַן יעדעס אונז זערער שריטטע נאַכשטעללט, וויר אויף אייגענער שטראַססע ניכט זיכער מעהר זינד, אַך! אונזר ענדע איזט נאָהע פֿאַלל צעהליג אונזערע טאַגע. אונז זער אונטערגאַנג נור צו געוויס! (יט) שנעללער רען אַדלער אין

מגלת איכה ד

עֲזַרְתָּנוּ הַבַּל בְּצַפְיֹתֵינוּ צַפְיֵנוּ אֶל־גּוֹי לֹא־יֹשִׁיעַ: (יח) צָדוּ צַעֲדֵינוּ מַלְכַת בְּרַחֲבֹתֵינוּ קָרַב קָצֵנוּ מִלֵּאָו יָמֵינוּ כִּי־בָא קָצֵנוּ: (יט) קָלִים הָיוּ רַדְפֵינוּ מִנְשָׂרֵי שָׁמַיִם עַל־הַהָרִים דִּלְקָנוּ בַּמַּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ: (כ) רוּחַ אֲפִינוּ מִשִּׁיָּהוּ

יהוה
האָהען ליפֿטען זינד אונזערע פֿערפֿאַלגער, עריאָגען אונז אויף בערגען, ליערן אונז אויף אין וויסטען. (כ) זעלכסט גאַטטעס געזאַלכטער — אונזער לעכען הינג אַן איהם — וואָרד אין

דְּרִשׁוֹת

הרעה עדיין היו עינינו לופות אל חיל פרעה שנאמר בהם ומלרים הנל וריק יעזורו שהיו מנטיחים אותנו עזרה ולא באו כמו שנאמר בהם הנה חיל פרעה היוצא לכם לעזרה שב לארצו מלרימה. מלינו במדרש קינות שהיו באים בספינות רמו הקב"ה לים והניף לפנייהם נודות נפוחים במין מעי אדם ננערים במים אמרו זה לזה הנודות הללו הם אבותינו אנשי מלרים שטבעו בים מחמת היהודים הללו ואנחנו יולאים לעזרתם עמדו וחזרו לאחוריהם: לפינו. מנינו: (יח) לכו לעדינו. אויבינו ארבו את לעדינו מלכת ברחובותינו כמו ואשר לא לדה. ואתה לודה את נפשי: (כ) משיח ה'. הוא יאשיהו כמו שנאמר בדברי הימים ויקוץ ירמיהו על יאשיהו:

ב א ו ר

עזרת עמים מגויי הארצות, אשר הלפיה ההיא הכל אין בה מועיל, כי לא תבוא לנו עזרה משם. וטעם תכלינה באלו העינים כלו מראות לקראת דבר שלא בא, והכל תאר הפעל תכלינה. גם אפשר שטעם הכל תאר לעזרה, כי אם פשה הנגע בקרב יושבי העיר להלחם אלו באלו, לשוא עמלה כל עזרה מבחוץ: בצפיהנו, שם זהנפרד לפיה, ענינו הנטה והוא קרוב לענין תוחלת, כי האדם המיחל לאחר מניט לו (ר"ש ו' מלך). אמנם יתכן ג"כ שהוא המקום אשר עליו עמדו הכופים לראות למרחק בשעת מלחמה, לדעת מה פעל ומה יעשה האויב, (כל"א טהורווחרטע, בערגווחרטע), ואמר על הלפיה היו לופים: אל גוי לא יושיע, המה המלרים אשר עליהם שמו בטחונם לעזור אותם נגד מלך בבל, ואשר עליו אמר רבשקה משענת קנה הרמון הזה אשר אם יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה בן פרעה מלך מלרים לכל הבוטחים עליו, וכן לא הושיעו להם, כמו שנאמר הנה חיל פרעה היוצא לכם לעזרה שב לארץ מלרים. או טעם לא יושיע, שאפילו עלמם לא יוכלו להושיע, כי באמת גם המה הובו ממלך בבל, כנודע מהכתובים: (יח) צדו, ארבו, להיות הטעם מלרע, וא"כ שרשו מנחי הלמ"ד (ובקווקרדאן הובא בטעות בין נחי העי"ן) כמו ואשר לא לדה (שמות כ"א), ושעור הכתוב אנחנו מלפים לעזרת הבל מרחוק ואומרים אולי יש תקוה, ובנתיים לכו את לעדינו בקרב העיר מבטתי ווכל לבת עוד ברחובותינו. או שהטעם על האויבים אשר כבר קרבו ובאו תוך העיר, או על פריכי ורשעי העיר השופנים בקרבה דם לדיקים: מלאו ימינו, בא הזמן והמועד, כטעם כי מלאו ימי (בראשית כ' ט). והכפל בלשון מתוך גודל התפעלות היראה שמוסיף והולך, בתחלה אמר קרב קלנו ואח"כ כי בא כבר: (יט) דלקונו, רדפונו, כמו כי דלקת אחרי (שם ל"א). ובאר קלות ומהירית הרודפים, שאם יסתרו במדבר היו אורבים להם, ואם שמו קנס בהר גם אם השגיגים: (כ) רוח אפינו, דרך משל על המלך, כלומר חיונו תלויים בחייו, כי אם הוא יכול גם אנחנו נופלים ובכרתו גם לנו לר. ותרגמונו: לפי הענין לבטתי שחת המליכה כל"א, כיודע שיש לכל הלשונות מליכות מיוחדות: משיח ה' לדעת רש"י מוסב על יאשיהו המלך, לפי שמנינו ויקוץ

מגלת איבה ד

תרגום אשכנזי צד

יְהִי גִלְגָּל בְּשִׁחִיתוֹתֶיךָ אֲשֶׁר
אָמַרְנוּ בְּצִלּוֹ נַחֲיָה בְּגוֹיִם :
(כא) שִׁישֵׁי וְשִׁמְחֵי בַת־אֲדוּם
וְיֹשְׁבֵי בְּאֶרֶץ עוֹץ גַּם־עֲלֶיךָ :
תַּעֲבֹר־כּוֹס תִּשְׁכְּרֵי וְתִתְעַרְרֵי :
(כב) תַּם־עוֹנֶךָ בַת־צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף
לְהַגְלוֹתְךָ פֶּקֶד עוֹנֶךָ בַת־אֲדוּם
גְּלָה עַל־חַטָּאתֶיךָ :

אין איהרען נעצען געפאנגען
ער, אונטער דעססען שוץ אל-
ליין וויר אונטער בארכארען
אונז ערהאלטען קאנטען.
(כא) פרייע דין נור, טאכטער
אדום! איממעהין פראד-
לאקקע בעוואהרין דעם לאג-
דעם עוץ, אויך אין דין קעמט
עראיינסט, דער קעלך, אויך
דוא טוימעלסט דאן בעטרונקן
אין אבגרונד היין. (כב) דייע
שולד איזט נון געביסט, טאכ-
טער ציון! ניכט מעהר ווירד
אינס עלענד ער דין יאגען!

זכור

ימיר י

אבער דייע גאטטלאזיגקייט אהנדעט ער נאך, אדום! ענטהיללט דייע באזהייטען אללע!
גע-

ר ש י

בשחיתותם, בגומות שמפרו: (כא) ששי ושמחי בת אדום. זה האחרון נתנבא ירמי' על חורבן בית שני
שיחזרוהו רומיים: שישו ושמחי. לפי שעה אבל סופך שגם עליך תעבר כוס הפורענות ותשכרי
ממנו: ותתערי. ותקיא כמו ותער כדה: (כב) תם עונך בת ציון. לקית על כל חטאותיך:
לא יוסיף להגלותך. מגלות אדום ולהלן עוד:

מימינו

ב א ו ר

ויקונן ירמי' על יאשיהו, ולדעת הראב"ע יקונן זאת על לדקיהו המלך, ועיין מזה במ"הס:
בשחיתותם, מענין עמנו לי שחת: (כא) שישו ושמחי, הכוון הזה אינו ע"ד מלכה רכונית כי
אם דרך גוים, ר"ל שישו ושמחי ותראה מה יקרך באחריתך (ר"ש ין מלך): בח אדום, רש"י
כתב נתנבא ירמיהו על חורבן בית שני שיחזרוהו רומיים, אמנם הנכון כמו שכתב הראב"ע כי
אדום היה תחת יהודה וציוס מפלתם שמחו, וכן נאמר (תהלי' קל"ז) זכור ה' לבני אדום את
יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד זה, ונבואת יחזקאל (ברשה ל"ה), נאמר על אדום
יען היות לך איבת עולם וגו', ונבואת עובדי' נאמר ביום עמך מגד ביום שבות זרים חילו
וגו' גם אתה נאחד מהם וגו' וכל הפרשה שם: עוץ, שנים הם והם ארמים (הראב"ע), ולא
ידעתי טעמו, כי אם בונתו על ארץ חיוב, הלא הוא בעלמו אמר שם שהיה בארץ אדום, ונקרא
המדינה הזאת עוץ בשם עוץ שהי' מיוצאי חללי עשו בדכתיב (בראשית ל"ו) אלה בני דיסון עוץ וארן.
ובאמת נמלא בכתוב עוד שני אנשים בשם זה, האחד עוץ בן ארם בן שם, ועוץ בן נחור שהי'
ג"כ ארמי. ולכן יש להגיה דברי הראב"ע כזה עוד שנים הם, והם ארמים: גם ע יך תעבור
בום, משל בום התרעלה על משפט האומות ידוע אלל הנביאים, והטעם בהיות שאחרי אשר
גבר וגבה גוי אחד מאד, וזדון לבו השיאו להוסוף חטא על חטא ורשע על רשע, עד שיסבב עליו
העונש הבא עקב החטאים האלה בנפשותם, ידמה צוה לשכור אשר היין יניא ראשו ולא ידע מה
יעשה ואנא ילך, ולא ינוח פי אם אין לכל מעשה מסוכן ולכל מקום סכנה עדי יסול באחת מן
השחיתות: ותתערי, ותקיא כמו ותער כדה (רש"י), כי דרך השכור להקיא אחר שנשתכר הרבה,
ויש מפרשים שהוא לשון גלוי ע"ד וישכר ויתגל בתוך אהלו, כלומר תגלה חרפתך. ורעי ר' יואל
אמר לפי שאמרה בת אדום לאויבי ירושלים ערו ערו עד היסוד זה כנזכר בכתוב, ואמר
המקונן לה בי אז תשכרי ותתערי את בעלמך ע"י מעשיך הרעים, וכמו שזכרנו לעיל וכן תרגמתי:
(כב) תם עונך. לקית על כל חטאותיך (רש"י), וטעם עונך תרתי משמע, חטא ועונש: לא
יוסיף להגלותך, מגלות אדום ולהלן (רש"י), כתב זאת לשמטו שהבאנו לעיל על חורבן בית שני.
והנכון

ה (א) זָכַר יְהוָה מִה־הִיָּה לָנוּ
 הַבַּיִט וּרְאָה אֶת־חַרְפֹּתֵינוּ:
 (ב) נִחַלְתָּנוּ נְהַפְכָה לְזָרִים בְּתֵינוּ
 לַנְּכָרִים: (ג) יְתוּמִים הָיִינוּ אֵין
 אָב אֲמַתֵּינוּ כְּאֶלְמָנוֹת: (ד) מִיָּמֵינוּ
 בְּכֶסֶף שְׁתִּינוּ עֲצִינוּ בַמַּחִיר יָבֵאוּ:
 (ה) עַל צוֹאֲרֵנוּ נִרְדַּפְנוּ יִגְעֵנוּ
 לֹא־הוֹנָח לָנוּ: (ו) מְצָרִים נָתַנוּ

הַבַּיִטָּה קָרִי. וְאֵין קָרִי. וְלֹא קָרִי יד

ה (א) געדענק' אַ הערר! וואָס
 עהעדעם וויר האַטטן, אונד
 שויע הער, אויף אונזער עלענד
 איטצט. (ב) אונזער ערבלאַנד
 איזט באַרבאַרען צוגעפֿאַללען,
 אויסלענדערן אונזער אייגענ־
 טהום. (ג) אַטערלאַזען וואַזען
 גלייכען וויר, אונזערע מיט־
 טער, פֿערלאַססענען וויטט־
 ווען. (ד) אונזער וואַססער
 מיססען פֿיר געלד וויר טרינקן,
 אייגענעס האַלץ אונז טהייער
 ערקויפֿען. (ה) אויף אונזע־
 רעם האַלזע שאַן, ווירד'ס
 נאָך אונז אַכגעיאַגט; דִיא מוּה'

וואַר אונזער — דער גענום אין רוהע ניכט. (ו) נאָך מצרים רייכען וויר דִיא האַנד — נאָך
 אשור

ר ש י

ה (ד) מימנו בכסף שתינו. שהיו יראים לשאוב מים מן הנהר מפני האויבים והיו קונים
 מהם בכסף: (ה) על צוארנו נרדפנו. בעול עבודה קשה: יגענו. לאסוף מזון
 ונכסים: ולא הונח לנו. יגיענו בידנו כי האויבי' גזבים וקוטפי' הכל במסים וגולגולות וארנוניות.
 (ו) מצרים נתנו יד. דרך אדם הנופל ורוכה לעמוד מושיט יד למי שאכלו לעזור לו ואף כאן
 לשלמים

ב א ו ר

והנכון במשמעו, וכמו שכתב רש"י ז"ל בעלמו כבר לקית ולא תלקה עוד, אבל עונך בת אדום
 תסקד עוד, ועדיין מוכנת רעתך לבוא. ויש מפרשים להגלותך, כמו לגלותך בפיעל (חויפדעקען),
 ושעורו לא יוסיף ה' עוד לגלות לך על עונך, הסך מה שאמר אש"כ על בת אדום גלה על חטאתיך:
 ה (א) מה היה לנו, לפי פשוטו פירושו זכור ה' הטוב אשר היה לנו בימי קדם וראה חרפתו
 עתה, איך הושלכנו מאגרא רמא לבירא עמיקתא. והרא"ב בע כתב הטעם כל הורה שעברה
 עלינו קודם הגלות והחרפה שאנחנו בה ע"כ. וטעם הקנה הזאת כבר אמרתי במ"ה, שגתישאדה
 להיות לחוק לתנות אחר החרבן, או בעבור היהודים אשר נשאלו בארלם תחת גדליה בן אחיקם,
 או בעבור היהודים אשר נרחו לארץ מצרים: (ג) יתומים, ועוד עם הגרים עלובים כאלו
 יתומים היינו ואין אב, ידוע שמהג משפחת האב לעזור היתומים (הראב"ע), כאלו אמר ואין
 לנו אב אחר תחת אבינו המת. והנכון כמו שת' הארמי הווינן מתילין ליתמין דלית להון אבא,
 כי יש יתום מאב ויש יתום מאם, וכן אומרים בל"א (פֿאַטערלאַזע וואַזע), וכמו שאמר הרד"ק
 וז"ל אע"פ שאבינו קיי יתומים היינו כאלו אין לנו אב ע"כ, וכן אמר אמותנו כאלמנות ולא
 אלמנות: (ד) מימינו וגו', ידוע, בארץ המזרח מקבלים מים בצורות ובארות לשות, ולכל
 איש ואיש יש לו בור מיוחד בביתו, ולכן אמר מימינו אם נשתה עתה לריבים אנחנו לתת כסף
 מחירם: יבואו, העלים לנו במחיר, וכן אומרים בל"א (עם קאָוואַט וויר זעהר טהייער):
 (ה) על צוארנו, ואם אנחנו מביאים המים או העלים על צוארנו הלא רדפנו ויגענו חנם כי
 לא יניח לנו מה שהיינו מביאים (הראב"ע) או שיגזלהו מהם, או ששליכוהו להקל הניסה:
 יגענו, הנה היגיעה היה לנו, אבל הדבר אשר יגענו בעבורו לא הונח לנו, מלאון והגיחוי
 יתנם לעולליהם (תהלים י"ז), אורש שניהם יגח, כי כן נאמר מן יצב הַצִּיב, ואף כי מכינו
 והַצִּיָּקָה שם (זכריה ה'), הנה כיוכל בזה כבר מלינו יום הַלְדָּת את פרעה (בראשית מ'), ובמקום
 אחר כתיב ביום הַלְדָּת אותך (יחזקאל י"ו): (ו) מצרים נתנו ד, דרך אדם הנופל ורוכה

מגלת איכה ה

תרגום אשכנזי צה

יָד אֲשׁוּר לְשֶׁבַע לֶחֶם: (ז) אֲבֹתֵינוּ
חָטְאוּ אֵינֶם אֲנַחְנוּ עֹנֵתֵיהֶם
סָבְלָנוּ: (ח) עֲבָדִים מִשְׁלוּ בָנוּ
פָּרַק אֵין מִיָּדָם: (ט) בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא
לְחַמְנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמְדַבֵּר:
(י) עוֹרָנוּ כְּתָנוּר נִכְמְרוּ מִפְּנֵי
זַלְעָפוֹת רָעָב: (יא) נָשִׁים בְּצִיּוֹן
עָנוּ בְּתַלְתַּת בְּעָרֵי הַיְהוּדָה: (יב) שָׂרִים
בְּיָדָם גִּתְלוּ פְּנֵי זָקֵנִים לְאַנְהָדָרוֹ:

אשור הין — דאס זיא מיט
בראך אונו זאטטיגען. (ז) אך!
אונזרע פאטער זינדיגטען—זיא
זינד ניכט מעהר, אבער וויר,
וויר ביסען בייא אונזערער
שולד אויך איהרע מיט.
(ח) שקלאצען זינד אונזערע
בעהעררשער נון, אונד גיעט
מאנד רעמטעט אונו אויס איהר
רער האנד. (ט) מיט געפאהר
אונזערעם לעבענס האהלען
וויר שפייע אונו, פאר דעם
קריעגסשוועררט אין דער וויי
סטע. (יא) דארום ברענגט וויא
אפענגלוט אונזערע הויט, פאר
זידענד הייסעם הונגער. (יא) צו

ואינם קריי. ואנחנו קריי בחורים

ציון שאנדען זיא פרויען, יונגפרייל כע מערצען אין יהודה'ס שטערטען. (יב) פירט
סטען ערהענקען זך מיט אייגענען הענדען, דער גרייזע אנועהען ווירד ניכט געאכטעט.

יינג

ר ש י

למלכים הושתנו יד שיעורונו. ולאשור שישיעונו בלחמם: כתנו. כמו נתנו דגשות הנו"ן משמשת
במקום נו"ן שנייה וכן כי ממך הכל ומידך נתנו לך וכן ונתנו את בנותינו לכם: (ט) בנפשנו
נביא לחמנו. בסכנת נפשנו היינו מסוכנים כשהיינו מביאים מזונותינו מן השדה מפני חרב
המדבר: (י) נכמרו. נתחממו וכן כי נכמרו רחמיו ובלשון גמרא יש הרבה על הכמר של ענבים
מכמר בישראל: זלעפו' רעב. כמו ורוח זלעפות לשון שריפה:

עזון

ב א ו ר

לעמוד מושיט יד למי שאלו לעזור לו ואף כאן למלכים הושתנו יד שיעורונו ולאשור שישיעונו
בלחמם (רש"י). והנכון מלכים ואשור נתנו יד לשבוע לחם מחוסר כל, והפסק הפעל בין השמות
ליוסי המליכה: (ז) אבוחנו חטאו וגו', מה מתוק בטעם המקרא הזה דברי אדונינו הרמב"ן מן
ז"ל אשר הודיע לנו בכתוב ואף בעונות אבותם אחס ימקו (ויקרא כ"ו ל"ט), כי חלילה לנו
לחשוב עון על האל ב"ה שיעניש הבנים בעבור עון אבותם לבדם, ואף כשאוחזין מעשה אבותיהם
בידיהם, מדוע ואיך יחשוב האל החסן חסד לאדם עון אשר לא חטא, די לו ואוי לו על עונו
וחטאתו! אולם לדעת רבינו ז"ל נכונו כל הכתובים, ונכון גם מאמר חז"ל כאן כשאוחזין וכו'
(עיין שם והפוך ביה, כי ע"י נעמוד על ענין עמוק עמוק מאד, אשר עד בואו כאלנו זו בעורים
באסילה), ובה יפרק גם סתירת המקשים שראו בין הכתובים, כמה שאמר אבותינו חטאו
ולכן הוא אומר אוי נא לנו כי חטאנו: (ח) עבדים, עבדיו נותני מס לנו כאדום משלו בנו
(הראב"ע): פורק, תרגום ויושע ופרק: (ט) בגפשינו, בסכנת נפשנו, וכן כי בנפשותם
הביאום (דה"א י"ח), היינו מסוכנים כשהיינו מביאים מזונותינו מן השדה מפני חרב המדבר
(רש"י וראב"ע), והטעם כי שם היו לכוונים האורבים והאודדים. וע"י שאנו יראים להביא
לחמנו (י) עורנו כתנור נכמרו, נתחממו (רש"י) וכן הוא דעת הראב"ע, וכמו שאמר הר"י
ן' יחיא ה"ל כי בליחות מהמזון היורד על האדם יתלחלח הגוף ויתקרר, ובחסרונו יתחמם
האדם מחוס נכרי ע"כ. ורד"ק פרשהו נאחרו: זלעפות רעב, כמו ורוח זלעפות לשון שריפה
(רש"י), והרב מוה' הירץ וויזל נ"י הרחיב לדבר בשם זה בבאורו לתורת כהנים (ויקרא ע"ז) עיין
שם: (יב) בידם נחלו, לדעת הראב"ע בידם ממש, וש מפרשים אותו בידם של האויבים

(יג) בַּחֹרִים מִחֹן נִשְׂאוּ וְנִעְרִים
 בְּעֵץ כְּשָׁלוֹ: (יד) זְקֵנִים מִשְׁעַר
 שַׁבְּתוֹ בַּחֹרִים מִנְּגִינָתָם:
 (טו) שַׁבַּת מְשׁוּשׁ לִבְנוֹ נְהַפֵּךְ
 לְאֵבֶל מַחֹלְנוֹ: (טז) נִפְלְהָ עֲטַרְתָּ
 רֵאשֵׁנוֹ אוֹיְבָא לָנוּ כִּי חֲטֵאנוּ:
 (יז) עַל־זֶה הָיָה דָוָה לִבְנוֹ עַל־
 אֵלֶּה חָשְׁבוּ עֵינֵינוּ: (יח) עַל־הַר־
 צִיּוֹן שְׁשָׁמָם שׁוֹעֲלִים הִלְכוּ־בוֹ:

(יג) יינגלינגע דריקט דעם מאהלשטיינס בירדע; סגא= בען שוועכט דער בארקען שווערע לאסט; (יד) דיא ריכטער זינד פֿאָם טהאָר פֿער= שייכט, דיא יוגענד פֿאָן איה= רעם זאיטען= שפיעל, (טו) אונד יעדע פֿריידע, אָך! אויס אוי= זערעם הערצען; דער רייגען= טאָנץ אין טרויריגקייט פֿער= וואַנדעלט. (טז) אונזערעם הויפטטהאר דער קראַנץ ענט= פֿאללען— וועהע! וועהע אונז, דאָס וויר זאָ געזינדיגט! — (יז) דאָרום יאַממערט אונזער זערץ נונמעידר, פֿערלישט דאָ ליכט אין אונזערן אויגען, (יח) איבער ציון'ס בערג דער זאָ פֿעראַדעט איזט, דען שאַקאַלס נון דורכשטרייפֿען.

אחה

דער ציון'ס בערג דער זאָ פֿעראַדעט איזט, דען שאַקאַלס נון דורכשטרייפֿען.

דוא

ר ש י

(יג) טחון נשאו. כשהיו האויבים מוליכין אותם בקולרין היו נותנים על כתפיהם ריחים ומשאות כדי לייגעם: וכן בעץ כשלו. כשל כחם. ולשון כשלון נופל בתשות כח כמו שג' בעזרא ויאמר יהודה כשל כח הסבל וכן הכשיל כחי: (יז) על זה היה דוה לבנו וגו'. על המפורש במקרא של אמרו: (יח) על ששם הר ליון ושעלים הלכו בו:

ואחה

ב א ר

כלומר על ידיהם. ולדעת הרב אבן ימיאל בידם של השרים עלמם, כי נחרו צמות האכזרי מלחיות בקלון ובוז, וכן תרגמתי: (יג) טחון, ר"ל העול שהרחיים דבוקים בו, שתולים אותו בזואר הנהמה הטוחנת בהליכתה סביב סביב תמיד, ובמקום הנהמה היו משימים בחורי ישראל להוליך סביב סביב העמון ההוא (הר"י י' ימיאל): כשלו, לשון כשל נופל בתשות כח וכמו שנאמר בעזרא ויאמר יהודה כשל כח הסבל ויאמר יהודה כשל כח הסבל (רש"י). וטעם בעץ במשא העלים אשר שמו על ששם: (יד) זקנים משער שבתו, בתרגום הארמי סביא מתרע סנהדרין אֶתְבְּטִילוּ, כי שם בשער היה מקום המשפט כוודע: (טו) שבח משוש, אין לנו עוד זום ששן ושמה, כי הכל נשבת, וכמו שנא ירמיהו והשכתי מערי יהודה ומחולות ירושלים קול ששן וקול שמה: מחולנו, יש פותרין אותו לשון שיר והנכון שהוא מענין אז תשמת בתולה במחול, לשון רקוד וכרכור, וכן ת' הרמב"מן ז"ל השכת מספדי למחול לי (תהלים ל'). והאמת כי המחול והשיר היו מחובבים תמיד יחד בימי קדם: (טז) נפלה עטרה ראשנו, כן היה דרכם ביום שמחת לבם היו ראשיהם מעוטרים בעלים ופרחים, ואמר שנשבת מחולם על ידי החרדה משמועת האויב כי בא, וסמרו שערותם ונפלו העטרות מעל ראשיהם: אוי נא לנו כי חטאנו, כי זהו אשר הסג אלה, ובשבל זה דוה לבנו וחשבו עינינו עתה על הר ליון ששם, כן נראה המשך הכתובים: (יז) חשבו עינינו, מרוב בכי, או מתוך חולשת כח, ויש מפרשים עינינו מראיתנו, כמו חשך משחור תאחרם דלעיל: (יח) שועלים, עיין בבאורנו לשיר השירים ע"מ אחו לנו שועלים קטנים, ודרך השועלים האלה להתקבץ ולשכון במקום חורבה ובפרט במקום אשר שם הפגרים: הלכו. בגר באר רשי בספרו זמירות ישראל (שיר פ"ה) טעם בנין הכבד. בזה השורש, ושעורו כאן שמו השועלים

מגלת איכה ה

תרגום אשכנזי צו

(יט) אַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב
בְּסֵאֵף לְדוֹר וָדוֹר: (כ) לָמָּה לִנְצַח
תִּשְׁכַּחֲנוּ תַעֲזֹבֵנוּ לְאַרְץ יָמִים:
(כא) הֲשִׁיבֵנו יְהוָה אֵלֶיךָ וְנִשׁוּב־
חֲדָשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: (כב) כִּי אִם-
מָאֵס מֵאֲסַחֲתָנוּ קָצַפְתָּ עָלֵינוּ
עַד-מָאֵד:

(יט) דוא אכער, הערר!
בלייבסט אין עוויגקייט דער-
זעלבע, דיין טהראָן שטעהעט
פֿיר אונד פֿיר! (כ) וואָללטעסט
דוא אויף איממער אונז פֿער-
געססען? אויף עוויגע צייטען
אונז פֿערשטאַסען? (כא) אָנים
אונז וויעדער אויף, הערר!
וויר קעהרען וויעדער. ערנייע
דיא פֿאַריגען גליקליכען ציי-
טען! (כב) זאָללטעסט דוא אונז
גאַנץ פֿערוואָרפען האַבען? —
זאָ זעהר דייען צאָרן אונז
פֿיהלען לאַססען? —

השיבנו ה' אליך ונשובה חדשימינו כקדם:
ונשובת קיי

נים אונז וויעדער אויף, הערר! וויר קעהרען צוריק,
גיב דיא פֿאַריגען גליקליכען צייטען אונז וויעדער.

ר ש י

(יט) ואתה ה'. ידענו כי לעולם תשב והואיל וכן הוא: (כ) למה לנצח תשכחנו. הלא נשבעת לנו כך כשם שאתה קיים כך שבעתך קיימת: (כב) כי אם מאוס מאסתנו. כשנביל שחטאנו לא היה לך להרבות קֶף עד מאד כאשר קצפת: השיבנו ה'. מפני שמסי' בדברי תוכחות הולך לכסול מקרא שלפניו פעם אחרת וכן ישעיה ותרי עשר וקהלת:

ב א ו ר

השועלים הליכותם צו, וכדמתורגם בל"א: (יט) אתה ה' לעולם תשב, טעמו כמו שכתב הרמב"ם בספרו מורה הנבוכים (ח"א פ"י"א) הנלחיי העומד, אשר לא ישנה לא באופן מאוסני השנוי, ולכן אמר מלת תשב כי הושאלה זאת המלה לכל ענין עומד שלא ישנה ע"ש. וטעם ההמשך עיין בספר זמירות ישראל הנ"ל (שיר ק"ב פרשה י"ג): (כא) השיבנו ה' אליך, או טעמו שישנם לארנס לעיר מסכן שמו, או שיהא לב טהור בקרבם לשוב לה' בכל לבנס. וטעם ונשובה לדעת הראב"ע אז נשוב לעבדך כימי קדם. והנכון הננו מוכנים לשוב לך, זהו מה שבידנו לעשות, ונא עשה גם אתה מה שבידך לעשות והשיבנו: (כב) כי אם מאס מאסתנו, לדעת המפרשים פירושו אם גם מאסתנו בעוננו הנה כבר קצפת עלינו עד מאד, ולכן העת ששוב ותרם עלינו. וי"מ המקרא בלשון שאלה, האם אתה תמאוס בנו ותקלוף עלינו עד מאד ומלות עד מאד מוסבות לב' פועלים. וחד מן חבריא אמר שכל הכתוב אינו כי אם החלק הראשון ממאמר תנאי, כלומר כי אם קצפת עלינו עד האופן המאודי הזה שמאוס מאסתנו ח"ו לגמרי, אזי — ומתוך החרדה אשר תפול עליו בעבור החולדה הרעה מאד שתמשך מההקדמה הזאת והעולה עתה ברעיונו יחריט משתומם כרגע, ומיד ישוב ימהר אל התשובה השיבנו וגו' להתנחם במחשבת הסליחה והכפרה. ודומה לזה אמר רש"י ז"ל, מפני שסיים בדברי תוכחות הולך לכסול מקרא שלפניו פעם אחרת, וכן ישעיהו ותרי עשר וקהלת:

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Main body of faint, illegible text, appearing as ghosting from the reverse side of the page.

Faint, illegible text at the bottom of the page, likely bleed-through from the reverse side.